

Муҳаммад Абдуллатиф Увайза

**И С Л О М И Й
ДАЪВАТНИ ЁЙИШ
ВАЗИФАЛАР ВА СИФАТЛАР**

МУҚАДДИМА

Бутун оламлар парвардигори, меҳрибон ва раҳмдил, Қиёмат кунинг эгаси Аллоҳ Таолога ҳамду санолар бўлсин!

Барча пайғамбарлар ва расулларнинг сарвари, уларнинг энг сўнгиси Муҳаммад ға Аллоҳнинг раҳмати ва саломи бўлсин!

Ҳақ Таоло Одам фарзандларидан пайғамбар ва расулларни танлаб олиб уларни барча инсонлардан афзал қилди ҳамда шариат аҳкомларини етказиши, ҳидоят нурини таратишни улар зиммасига юклади. Демак, шариат аҳкомларини етказиш, ҳидоят нурини таратиш пайғамбар ва расуллар иши ва вазифасидир. Уларнинг пайғамбар этиб танланишининг боиси, бошқа инсонлардан афзал эканлигининг сабаби ҳам шундадир.

Шариат аҳкомларини одамларга етказиш, уларни ҳидоят сари етаклаш мутлақо шарафли ва улуғ ишдир. Мусулмон одам пайғамбарларга эргашиб, уларнинг буйруқларига бўсуниб, улардан кейин ҳам даъватни давом эттиrsa, - гарчанд у Аллоҳ танлаб олиб, ваҳй юбориб турган пайғамбарлар даражасига ета олмаса ҳам - жуда улуғ ва шарафли ишни бажарган бўлади.

Ҳақ Таоло шариат аҳкомларини етказиши, инсонларни ҳидоят сари етаклашни бирор инсон зиммасига юкламоқчи бўлар экан, энг аввало ўша инсонни одамлар орасидан танлаб олиб, уни бир неча фазилат ва улуғ хислатлар ила сарафroz этади. Токи Аллоҳ Таолонинг ваҳйси келган вақтда унинг хислатлари, хулқ-одоби мукаммал бўлсин. Фазилат ва эзгувлик сарчашмаларига ваҳй булоги келиб қуйилгач, шариат ва ҳидоят ўз эгасини топиб, у билан уйғунлашсин. Аслида ҳам шундай бўлиши зарур эди.

Демак, ҳар қандай мусулмон пайғамбарларга эргашиб, инсонларни ҳидоят сари бошлар экан, энг аввало унинг ўзи яхшилик, фазилат ва эзгувлик учун намуна бўлмоғи, ўзида исломий фикрлар, исломий ҳукмлар, ўзи чорлаётган чиройли аҳлоқ ва сифатлар яққол намоён бўлиб турмоги лозим. Акс ҳолда, у бундай шарафли вазифага лойиқ бўлмайди, уринса ҳам лойиқ бўла олмайди. Чунки даъват инсонлар ҳаётида яхшилик ва фазилат дебочаси бўлиб, уни фақат яхшилик ила зийнатланган, гап-сўзида, хулқ-одобида фазилат чўққисига чиққан инсонгина етказишга қодир.

Даъват йўлига кирган одам биз ушбу китобда келтирган фикрларга қатъий амал қилса, албатта у ҳақиқий даъватчи мақомига эришади, даъватдек шарафли вазифага доимо лойиқ бўлади ва муваффақият қозонади. Парвардигоридан бу дунёда ёрдам бериб, голиб қилишини, охиратда эса, пайғамбар ва сиддиқлар қаторида Фирдавс жаннатига киритишини умид қилган, оташин даъватчига айланади.

Биз ушбу китобдаги асосий фикрларни далиллар билан қувватлаб қисқа, лўнда жумлалар билан ифодалашни маъқул топдик. Токи бу фикрлар таъсирли бўлиб йигитлар қабул қилсин ва ўзларида намоён қила олсин. Кимки бу фикрлар билан чекланса, албатта бундан қаноъят

ҳосил қиласи, деган умиддамиз. Кимки бундан ҳам қўпрогини хоҳласа, унга ҳам эшик очиқ. Албатта фазлу карами кенг Аллоҳ хоҳлаган бандасини бирор хислат ила бошқалардан ажратгувчиdir.

Далил сифатида биз «саҳиҳ» ва «ҳасан» деб билган ҳадислардан фойдаландик. «Зайф» ёки «мавзуъ» (тўқима) эканлиги маълум бўлган ҳеч бир ҳадисни келтирмадик. Бу борада бор имкониятни сарфладик, деган умиддамиз. Агар бу борада хатога йўл қўймаган бўлсак, бунинг учун Аллоҳга беадад шукрлар бўлсин. Агар, бирор жиҳат қоронғу бўлиб қолган бўлса, мағфират сўраш ила Аллоҳ Таолога илтижо қиласиз.

Ҳадис ровийси битта бўлса, ҳадис сўзларини ўша ровийнинг ривояти бўйича, ровийлар икки ёки ундан кўп бўлса, биринчи зикр қилинган ровий ривояти бўйича келтирдик. Чунки ундан кейинги ровийлар ҳам ҳадис сўзларида аввалги ровийга мувофиқ келишади ёки ривоят қилишда келтирилган сўзлар мазмунидан чиқиб кетмаган ҳолда, аввалги ровийдан оз-моз фарқ қиласи, холос.

Ушбу китоб йигитлар ва ҳамма одамлар томонидан қизғин кутиб олинишини, уни ҳам ўрганиш, ҳам амал қилиш мақсадида жиддий эътибор билан ўқиб чиқишларини Аллоҳ Таолодан сўраб қоламиз. Токи улар ушбу китобдаги фикрларга амал қилиб содиқ мӯъминларга, холис даъватчиларга айлансинлар.

Омин! Ё Роббал оламин!

Муҳаммад Абдуллатиф Увайза

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ДАЪВАТ ЕТКАЗУВЧИНИНГ МАВКЕЧИ

Ҳикматлар эгаси Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло ўз ҳикмати билан жамики махлуқотни йўқдан бор қилиб, уларни тириклик неъматидан баҳраманд этишни; инсонни барча махлуқотдан ажратиб олиб, уни мусулмонлик баҳтига мұяссар қилишни, мусулмонлардан айримларини танлаб олиб, уларни Исломга даъват этиш шарафига мушарраф этишни ихтиёр қилди. Ушбу мусулмонлар Ҳақ Таолонинг пайғамбар ва расуллари, шунингдек, уларнинг йўлидан бориб даъватни давом эттирган кишилардир.

Жамики махлуқот фақат тириклик неъмати учун Аллоҳ Таолога мақтовлар айтиши лозим бўлса, мусулмонлар тириклик ва мусулмонлик неъмати учун Аллоҳ Таолога ҳамду-санолар ўқиши вожибdir. Даъват етказувчилар эса тириклик, мусулмонлик ва даъватни ёйиш шарафига мұяссар этгани учун Аллоҳ Таолога беадад мақтовлар айтиши лозимdir.

Аллоҳга мақтовлар бўлсин!

Аллоҳга мақтовлар бўлсин!

Аллоҳга мақтовлар бўлсин!

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло азалдан мавжуд. Унинг ҳеч бир шериги йўқ. Ундан аввал бирор нарса мавжуд бўлмаган. Аллоҳ Таоло - Ҳақиқат ва Ҳақ Зотdir. Парвардигори олам ер, қуёш, юлдузлар, сайёralар ҳамда биз билган ва билмаган мавжудотлардан иборат гўзал борлиқни бир ҳикмат билан яратишни хоҳлади. Бу жисмлар, улардаги табиат ва фитратни foятда пухта, ўзгармас қонун-қоидалар билан тартибга солди. Барчасини бир ҳикмат билан яратди.

Ҳақ Таоло «Анъом» сурасида марҳамат қиласи:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقْ

– „Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳаққи-рост яратган Зотdir“.

[6:73]

«Иброҳим» сурасида айтади:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقْ

– „(Эй инсон), Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳақ (қонун) билан яратиб қўйганини кўрмадингми?“ [14:19]

«Ҳижр» сурасида марҳамат қиласи:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا يَنْهِمَا إِلَّا بِالْحَقْ

– „Биз осмонлар, ер ва уларнинг ўртасидаги нарсаларни фақат ҳақ (қонун-қоида) билан яратдик“ [15:85]

Аллоҳ Субҳонаху ва Таоло бир неча оятларда жамики мавжудотни ҳикмат билан яратганини қайта-қайта эслатади. Ҳақ Таоло ушбу гўзал яратишида беҳудалик, бемақсадлик йўқлигини «Оли Имрон» сурасида марҳамат қилади:

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي حَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا

— „Улар турганда ҳам, ўтирганда ҳам, ётганда ҳам Аллоҳни эслайдилар ҳамда осмонлар ва ернинг яралиши ҳақида тафаккур қилиб (дейдилар): „Парвардиго, бу (борлиқ)ни беҳуда яратганинг йўқ!“ [3:191]

«Сод» сурасида марҳамат қилади:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا يَنْهِمُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظُنُنُ الدِّينِ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا

من النار

— „Биз осмон ва ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларни беҳуда яратган эмасмиз. Бу (яъни улар беҳуда, бемақсад яратилган деган гумон) кофиirlарнинг гумонидир. Кофиirlарга дўзах азоби бўлгай“. [38:27]

Ҳикмат билан яратилган ушбу борлиқдаги ҳар бир мавжудот ўз яратувчисига итоаткор, бўйсунувчи ва доимо мақтовлар айтиб тургувчидир.

Аллоҳ Таоло «Бақара» сурасида дейди:

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ فَإِنْتُونَ

— „Улар: „Аллоҳнинг боласи бор“, дедилар. У Зот буларнинг ушбу бадгумонидан мутлақо покдир. Балки осмонлар ва ердаги нарсалар У Зотга тегишли бўлиб, ҳаммаси Үнга бўйсунади“. [2:116]

«Исро» сурасида марҳамат қилади:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاءُ السَّبَعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا

تَنْفَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِلَهٌ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

— „Етти осмон, ер ва улардаги бор жонзот Аллоҳни поклар. Мавжуд бўлган барча нарса ҳамду сано айтиши билан У Зотни поклар. Лекин сизлар (эй инсонлар), уларнинг тасбех айтишларини - поклашларини англамассизлар. Дарҳақиқат, у ҳалим ва мағфиратли Зотdir“. [17:44]

«Фуссилат» сурасида ушбу оятларни эслатади:

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ اتَّبِعَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنا

طَائِعِينَ

– „Сўнгра Аллоҳ тутун ҳолидаги осмонга юзланиб, унга ва ерга: „Менинг амри-фармонимга ихтиёран ёки мажбуран келинглар!“ деган эди, улар: „Ўз ихтиёrimiz билан келдик, (амрингга бўйсингидир)“, дедилар“ [41:11]

Самодаги жисмлар, тоғлар, денгизлар, анхорлар, саҳролар, ҳайвонот, дов-даражат, ҳаво ва ер юзидағи бошқа мавжудотлар, буларнинг барчаси Аллоҳни ҳар қандай нуқсондан поклаб тасбих айтади. Аллоҳга сажда қиласи, бўйсуниб, итоат этади. Бу мавжудотлар Парвардигори оламга итоат этиш атрофида жамланиб, бир-бирига ҳамоҳанг яратилган борлиқ карвонида юради. Ушбу борлиқ карвони тўлалигича бир ҳикмат билан яратилган. Охират манзилига, яъни аниқ келадиган кунга етмоқ учун ҳақ қонун асосида ҳаракатланади. Аниқ келадиган кун (Қиёмат куни) - гўзал борлиқ карвонининг охирги манзилидир.

Қодири Халлоқ Зот инсонни, шунингдек жинларни бошқа маҳлуқотлардан ажратиб олиб, унга ақл берди. Инсон жамики маҳлуқотдан ақли билан ажралиб туради. Ҳақ Таоло инсонни беҳуда, бекорга эмас, балки улкан ишни амалга ошириш учун бир ҳикмат билан ажратиб қўйди. Ушбу иш - инсонни Аллоҳ Таоло тарафидан юборилажак масъулиятни зиммасига олишга тайёрлаш эди. Парвардигори олам ақлни шу масъулият юкланишининг асосий шарти қилиб белгилади ҳамда ақлга шу масъулиятни англаш ва унинг вазифаларини бажариш лаёқатини берди.

Ақлда ўзлигидан фууруланиш сифати мавжуд. Ақлга ҳам бошқа маҳлуқотлар каби Ҳақ Таоло тарафидан юборилажак масъулият таклиф қилингандা, ақл ўзлигидан фуурулангани ва лаёқатига ишонгани учун уни иккilanмай қабул этди ва шу масъулият юклайдиган вазифаларни бажаришга тайёр турди.

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло «Аҳзоб» сурасида марҳамат қиласи:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَيُّنَّ أَنْ يَحْمِلُنَّهَا وَأَشْفَقُنَّ مِنْهَا
وَحَمَّلَهَا إِلَيْنَا إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

– „Албатта, Биз бу омонатни (яъни Исломни) осмонларга, ерга ва тогу тошларга кўндаланг қилган эдик, улар уни кўтаришдан бош тортдилар ва ундан қўрқдилар. Инсон эса уни ўз зиммасига олди. Дарҳақиқат у ўзига зулм қилувчи ва нодон эди (яъни бу омонат нақадар вазмин юк эканини бутун коннот билди ва уни кўтаришга қурби етмаслигини сезди, аммо инсон ўзи билмаган ҳолда ўта мушкил вазифани зиммасига олди)“ [33:72]

Ақл ўзлигидан фууруламмаган ва лаёқатларига ишонмаганида эди, шу оғир масъулиятни зиммасига олмаган ҳамда ҳеч қандай жавобгарликсиз Парвардигори оламнинг итоатида юрувчи борлиқ карвони сафига қўшилган бўлур эди. Ақл ва унинг лаёқатларини яратган, ақл шу оғир масъулиятни ўз зиммасига олишини хоҳлаган ҳамма нарсадан хабардор Аллоҳ Таоло ақлни ақл ўзи хоҳласа шу масъулиятни бажара оладиган

даражада яратди. Шунинг билан, ақл Ҳақ Таолога табиий бўйсениш ва итоат доирасидан чиқиб, У Зотга ихтиёрий бўйсуниш ва итоат этиш доирасига кирди. Шу доирада ҳам ақл Аллоҳ Таолога итоат этса ва бўйсинса, Ҳақ Таолога бўсинадиган борлиқ карвонида давом этади ҳамда шу карвоннинг сарбони даражасига етишади. Акс ҳолда Парвардигори оламнинг ғазаби ва жазосига гирифтор бўлажак.

Бу ақл икки хилдир. Бири Ҳақ Таолого табиий бўйсуниш ва итоат этиш доирасидан чиқиб, унга Ислом таклиф қилинганда қабул қилган ва Аллоҳ Таолога ихтиёран бўсинган кишининг ақлидир. У ўз масъулиятларини англаган, ўзи қабул қилган Ислом вазифаларини зиммасига олиш учун отланган ёрқин фикр юритувчи ақлдир. У мусулмон инсоннинг ақлидир. Исломни қабул қилган ушбу ақл Ҳақ Таолонинг қонуни асосида ҳаракатланаётган борлиқ карвонидан ажралмай, у билан бирга Парвардигори оламга итоат қилишда давом этади, ҳатто шу борлиққа йўлбошли бўлади.

Иккинчиси эса ўзлигидан ғуурланиш ва лаёқатларига ишониш мағурулантирган кишининг ақлидир. Бу ақл Аллоҳ Таолога табиий бўйсениш ва итоат қилиш доирасидан чиқиб ихтиёрий бўйсениш доирасига кирмади. Ўзлигидан мағуруллангани учун қўпоплик билан мутакаббирлик қилди. Лаёқатларига ишонгани учун алданиб саркашлик қилди. Бу ақл кофир инсоннинг ақлидир. Кофир мутакаббирлиги ва саркашлиги сабабли борлиқ карвонининг йўналишига қарши юриб, Аллоҳнинг ғазаби ва азобига учради.

Ер, ундаги мавжудот, қуёш, унинг нури, ой, унинг ёғдуси, биз билган ва билмаган бошқа жисмлар, буларнинг барчаси Ҳақ Таолонинг итоаткор ва бўйсунувчи борлиқ карвонида бир-биридан ажралмаган ҳолда ҳаракатланади. Бу карвоннинг олдинги қаторида мусулмон инсон ва унинг ақли юради. Кофир инсон ва унинг ақлидан бошқа бирор нарса бу карвондан ажралмади. Шунга кўра, борлиқнинг гўзал йўналишига қарши чиқкан, Халлоқи оламга итоат этмайдиган мавжудот фақат кофир инсон ва унинг ақлидир.

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло «Ҳаж» сурасида марҳамат қиласи:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجَبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا

لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعُلُ مَا يَشَاءُ

– „(Эй Мұхаммад), сиз осмонлардаги ва ердаги бор жонзор, қуёш, ой, юлдузлар, төглар, дов дараҳтлар ва барча жониворлар ҳамда кўпдан-кўп инсонлар ёлғиз Аллоҳга сажда қилишини (бош эгинини) кўрмадингизми?! Кўп одамларга эса кофир бўлганлари сабабли азоб ҳақ бўлгандир. Кимни Аллоҳ хор қилиб қўйса, уни ҳеч ким азиз қила олмас. Албатта Аллоҳ ўзи хоҳлаган ишни қилур“ [22:18]

«Рум» сурасида ушбу оялларни эслатади:

أَوَّلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٌ مُسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءَ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

— „Ахир улар ўзларича Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳамда улар орасидаги бор нарсаны фақат ҳақ (қонун) ва белгиланган муддат билан яратгани ҳақида тафаккур қилиб кўрмадиларми?! Дарҳақиқат бу одамларнинг кўпчилиги қайта тирилиб, Парвардигорларига рўбарў бўлишни инкор қилгувчилардир“ [30:8]

Ушбу оятлардаги „Кўп одамларга эса кофири бўлганлари сабабли азоб ҳақ бўлгандир“ ҳамда „Дарҳақиқат бу одамларнинг кўпчилиги қайта тирилиб, Парвардигорларига рўбарў бўлишни инкор қилгувчилардир“, деган сўзлар азобланажак кофирилар Парвардигори оламга бўйсунувчи борлиқ карвонидан айрилиб чиққанидан дарак беради. Аллоҳ Таоло бу айрилиш ва узилишни энг хунук жирканчли сўз билан тасвирлаб «Тавба» сурасида марҳамат қилди:

إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ

— „Ҳеч шак-шубҳасиз мушриклар нажас кимсалардир“ [9:28]

Қуръон оятларида «нажас» (нопок) сўзи бир марта келган. У ҳам бўлса шу оятда. Аллоҳ Таоло кофири мушрикларни нажас-ифлосга нисбат берди. Зеро, бутун борлиқ Аллоҳ Таолога осийлик қилишдан покиза ҳолатда яратилган. Кофиirlарнинг нажас деб таърифланиши бутун борлиқни яратган Зотга бўйсунувчи борлиқ карвонидан айрилиб, борлиқнинг йўналишига қарши чиқишганига очиқ далилдир. Кофиirlар бу қилмишлари сабабли нажас нарсалардек улоқтириб ташланиши лозим. Бинобарин, кофири инсон ва кофири жинлар шу борлиқда Парвардигори оламга итоатсизлик ва бўйсинаслик ҳолатидадир.

Инсонни жамики маҳлуқот орасидан танлаб олишни ўз ҳикмати билан ихтиёр этган Аллоҳ Субҳонаху ва Таоло уни барча маҳлуқотдан афзал қилди, ҳатто ер ва осмонлардаги жамики маҳлуқотни шу инсонга бўйсундирди.

Аллоҳ Таоло «Луқмон» сурасида ушбу оятларни эслатади:

الَّمْ تَرَوُ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَسَعَى اللَّهُ عَلَيْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

— „(Эй инсонлар), Аллоҳ осмонлар ва ердаги барча мавжудотни сизларга бўйсундириб қўйганини ва сизларга барча зоҳирий ва ботиний неъматларни комил қилиб берганини кўрмадингларми?!“ [31:20]

«Жосия» сурасида айтади:

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ حَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

– „Аллоҳ Таоло сизларга осмонлардаги ва ердаги барча мавжудотни ўз хоҳиш-иродаси билан бўйсундирди. Албатта бунда тафаккур қиласидиган қавм учун оят-ибратлар бордир“. [45:13]

Демак, Аллоҳ Таолонинг кофиirlардан бошқа барча маҳлуқотлари, сафнинг бошида мусулмон жамоъа билан борлиқ карвонида Ҳақ Таолонинг қонуни бўйича ҳаракат қиласиди ва яшайди.

Мусулмон инсоннинг ушбу улкан карвондаги мавқеи аён бўлди. Бу карвондаги даъват етказувчининг мавқеи нима?

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло пайғамбар ва расулларини жамики маҳлуқотдан, ҳатто, барча инсонлардан ҳам афзал қиласи.

Ҳақ Таоло «Анъом» сурасида марҳамат қиласиди:

وَتُلِكَ حُجَّتْنَا أَتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمَهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ
وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًاً هَدَيْنَا وَتُوْحَادِيَّنَا مِنْ قَبْلٍ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاؤُودَ
وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوْسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجَزِي الْمُحْسِنِينَ
وَيَحْيَيِّي وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلُّ مِنَ الصَّالِحِينَ
وَكُلًاً فَضَّلْنَا عَلَىٰ الْعَالَمِينَ

– „Мана шулар қавмига қарши Иброҳимга берган ҳужжатларимизdir. Ўзимиз хоҳлаган кишиларни ушбудек олий даражаларга кўтарурмиз. Албатта, Парвардигорингиз ҳикмат соҳиби ва билимдон зотdir. Иброҳимга Исҳоқ ва Яъқубни ҳадя этдик. Буларнинг барчасини ҳидоят қилдик. Илгари Нуҳни ҳам ҳидоят қилган эдик. Унинг зурриётидан Довуд, Сулаймон, Айюб, Юсуф, Мусо ва Хорунни ҳам ҳидоят қилдик. Яҳши амал қилувчиларни айнан шундай мукофотлаймиз. Закарийё, Яҳё, Исо ва Илёсни ҳам ҳидоят қилдик, барчалари солиҳ бандалардандир. Исмоил, ал-Ясаль (Ювша пайғамбар), Юнус ва Лутни ҳам ҳидоят қилдик ва барчаларини бутун оламлардан афзал қилдик“. [6:83-86]

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло пайғамбар ва расулларни бутун оламдан афзал қилгани каби, пайғамбар ва расулларнинг орасидан айримларини танлаб, уларни қолганларидан афзал қиласи. Буни «Бақара» сурасининг оятларида билдири:

تُلِكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِنْهُمْ مِنْ كُلِّ الْلَّهُ وَرَفِعَ بَعْضُهُمْ دَرَجَاتٍ

– „Ўша пайғамбарларнинг айримларини айримларидан афзал қилдик. Уларнинг ораларида Аллоҳ (бевосита) сўзлаган зотлар бор. Ва уларнинг айримларини (Аллоҳ) юксак даражаларга кўтарди“. [2:253]

«Исрө» сурасида марҳамат қиласиди:

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَىٰ بَعْضٍ وَآتَيْنَا

دَاؤُودَ زَبُورًا ﴿٦﴾

— „Парвардигорингиз осмонлар ва Ердаги бор жонзотни жуда яхши билур. Ҳақиқатан, Биз айрим пайғамбарларни айримларидан устун қилдик. Биз Довудга Забурни ато этдик“. [17:55]

Парвардигори олам пайғамбар ва расуулларнинг даъватини қабул этган кишилар ва умматлардан айримларини қолгандаридан устун қўйган эди. Пайғамбарамиз Мұхаммад  нинг умматларини эса барча умматлардан афзал қилди.

«Оли Имрон» сурасида марҳамат қиласи:

كُنْتُمْ خَيْرٌ أُمَّةً أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللهِ

— „(Эй уммати Мұхаммад), Одамлар учун чиқарилган милллатларнинг энг яхшиси бўлдингиз. Зоро, сиз маъруфга буюрасиз, мункардан қайтарасиз ва Аллоҳга иймон келтирасиз“. [3:110]

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло «танлаб олиб, афзал қилиш» қонунини фақат шулар билан чегаралаб қолмай, мусулмонларнинг ўзига ҳам қўллади. Жиҳода қатнашган кишиларнинг жиҳодга бормаган кишилардан афзалигини ифодалаб «Нисо» сурасида марҳамат қиласи:

لَا يَسْتُوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَئِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًاً وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٦﴾ درжат منه ومغفرة

وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٩٦﴾

— „Мўминлардан бешикаст бўлиб туриб (жиҳодга чиқмай) ўтириб қолган кишилар билан Аллоҳ йўлида мол ва жонлари или курашган зотлар баробар бўлмайди. Аллоҳ молу жонлари билан курашган зотларни (бирон сабабли жиҳодга чиқмай) ўтириб олган кишилардан ҳам бир даража афзал қилди ва барчаларига гўзал оқибатни (яъни жаннатни) вайда қилди. Ҳамда Аллоҳ жиҳод қилгувчиларни ўтириб оловчилардан улуф мукофот - Ўз номидан бўлажак юксак даражалар, мағфират ва марҳамат билан афзал қилди. Аллоҳ мағфиратли, меҳрибон бўлган Зотдир“. [4:95,96]

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло Макка фатҳ қилинишидан илгари молу дунёларини Аллоҳ йўлида сарфлаган ва кофирларга қарши жанг қилган кишиларни Макка фатҳидан сўнг мол-дунёларини Аллоҳ йўлида сарфлаган, душманларга қарши жанг қилган кишилардан афзал қилди. Ҳақ Таоло «Ҳадид» сурасида ушбу оятларни эслатади:

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مِنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتَلُوا وَكُلًاً وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ حَبِيرٌ ﴿١﴾

– „Сизлардан (Макка) фатҳ бўлишидан илгари инфоқ-эҳсон қилган ва (Расулуллоҳ билан бирга кофиirlарга қарши) урушган кишилар (Макка фатҳидан кейин инфоқ-эҳсон қилган ва урушган кишилар билан) баробар бўлмас. Улар кейин инфоқ-эҳсон қилган ва урушган кишилардан улуғроқ мартабададирлар. Барчаларига Аллоҳ гўзал (оқибат-жаннат) ваъда қилгандир. Аллоҳ қилаётган ишларингиздан хабардордир“. [57:10]

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло тақвадорларни бошқа мусулмонлардан устун қилади. Буни «Ҳужурот» сурасида билдири:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَبِيرٌ ﴿٢﴾

– „Аллоҳ наздида сизларнинг энг ҳурматлироғингиз тақводорроғин-гиздир“. [49:13]

Ҳар бир мусулмоннинг ўз ўрни ва қадр-қиймати бор. Шунинг учун Аллоҳ жаннатда мўмин бандалари учун ҳар хил даражалар тайёрлади. «Оли Имрон» сурасида марҳамат қилади:

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٣﴾

– „Улар Аллоҳнинг ҳузурида ҳар хил даража - манзилатларда бўйлурлар. Аллоҳ улар қилаётган амалларни кўргувчибур“. [3:163]

«Анфор» сурасида айтади:

أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

– „Ана ўшалар ҳақиқий мўминлар бўлиб, улар учун Парвардигорлари ҳузурида (яъни жаннатда, юксак) даражалар, мағфират ва улуғ ризқ бордир“. [8:4]

Ҳадисда «жаннат юз даражаба бўлиб, энг олийси Фирдавсdir», дея хабар берилган. Абу Ҳурайрадан ривоят қилинди: Расулуллоҳ дедилар: «... жаннат юз даражадан иборат. Аллоҳ уларни ўзининг йўлида жиҳод қилган кишиларга тайёrlаган. Ҳар икки даражанинг орасида ер билан осмонча фарқ бор. Агар Аллоҳдан сўрасаларинг, Фирдавс жаннатини сўранглар. Зеро, Фирдавс жаннатнинг маркази ва олийсидир. Мехрибон Аллоҳнинг арши шу жаннатнинг тепасида, деб биламан». Ушбу ҳадисни Бухорий, Термизий ва ибн Ҳиббон ҳам ривоят қилади.

Шу оят ва ҳадислардан аён бўладики, охиратдаги афзал кўриш дунёдагидан кўра афзалроқ экан. Зеро, дунёдаги афзал кўриш охиратда бўлажак юксак даражага этишишни англатмайди. «Йсро» сурасидаги оят ҳам ушбу хulosамизнинг тасдиқидир:

انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَلَاخِرَةُ أَكْبُرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبُرُ نَفْضِيلًا ﴿٥﴾

- „(Бу дунёда) уларнинг бирорларидан бирорларини (ризқу мартабада) қандай устун қилганимизни кўринг! Шак-шубҳа йўқки, охират даражалари бир неча баробар улуф ва афзалроқдир“. [17:21]

Афзал кўриш Аллоҳнинг ўзгармас қонуни экан, мусулмон киши доимо Аллоҳнинг итоатида юришга тинмай ҳаракат қилиши лозим, токи Фирдавс жаннатига кириш шарафига мушарраф бўлиб, жаннатда юксак даражаларга кўтарилсин ва Мехрибон Аллоҳнинг аршига яқин борсин.

Ҳадисдаги «Фирдавс жаннатнинг маркази ва олийсидир. Мехрибон Аллоҳнинг арши шу жаннатнинг тепасида, деб биламан» деган хабардан маълум бўлдики, Фирдавс жаннатига кириш - Аллоҳга яқин бўлиш демакдир. Демак, мусулмон кишининг сабот, қатъият ва иштиёқ билан ушбу яқинликка интилиши вожибdir. Расууллоҳ ﷺга нозил бўлган биринчи сурада ҳам шу яқинликка буюрилган. Аллоҳ Таоло «Алақ» сурасида ушбу оятни эслатади:

كَلَّا لَا تُطْعِنُ وَاسْجُدْ وَاقْرُبْ

- „Йўқ! (Эй Мұхаммад), сиз унга итоат этманг ва (ёлғиэ) Аллоҳга сажда-ибодат қилиб, У Зотга яқин бўлинг!“. [96:19]

Парвардигори олам эзгу амалларга аввал қадам қўйган кишиларни Ҳақ Таолога яқин бандалар, деб таърифлаб «Воқеъа» сурасида айтади:

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقْرَبُونَ

- „(Учинчи тоифа бўлмиш барча яхши амалларга) пешқадам бўлгувчи зотлар (жаннат неъматларига эришишда ҳам) пешқадам бўлгувчи зотлардир“. [56:10,11]

Аллоҳнинг пайғамбар ва расуллари (Алайҳиму-с-солату ва-с-салом) барча инсонлардан афзаликлари сабабли жамики маҳлуқотдан ортиқ бўлдилар. Улар Парвардигори оламга бўйсунувчи борлиқ карвонининг етакчи ва раҳнамолариdir. Бундай юксак даражা - ҳидоят нурини таратиш, шариат аҳкомларини ўргатиш ва бутун оламнинг Парвардигори ягона Аллоҳга бўйсунишга даъват этиш масъулиятини адо этганлари учундир. Уларнинг бу масъулияти маҳлуқотга таклиф этилган вазифаларнинг энг афзали ва шарафлисиdir.

Пайғамбар ва расуллар пайғамбар этиби танланганлари ва уларга ваҳй юборилгани сабабли жаннатда бошқаларга берилмайдиган юксак мартаба ва олий даражаларда бўлурлар. Бироқ ҳар қандай мусулмон киши пайғамбар ва расуллардан ўрнак олган ҳолда, уларнинг ишини давом эттирса, яъни ҳидоят нурини таратиш, шариат аҳкомларини ўргатиш ва даъватни етказиш масъулиятини адо этса, уларнинг жаннатдаги мартабасига яқин даражага эришади. Зоро, даъват билан машғул бўлаётган ушбу мусулмон киши ҳам уларнинг шу масъулиятини адо этиш ва даъватини етказиш билан машғул бўлмоқда.

Ҳақ Таоло «Фуссилат» сурасида марҳамат қиласи:

وَمَنْ أَحْسَنْ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

– „Аллоҳнинг динига даъват этган ва ўзи ҳам эзгу амал қилиб, - „Шак-шубҳасиз мен ҳам мусулмонларданман“, деган кишидан ҳам чиройлироқ сўзлагувчи ким бор?“ [41:33]

Демак, Аллоҳ Субҳонаху ва Таолонинг пайғамбар ва расуллари Ҳақ Таолога итоат этиш сари йўналаётган карвоннинг етакчи ва раҳнамолари бўлса, кейинги сафда Уларнинг амали билан машғул бўлган кишилар, яъни даъват етказувчилар туради. Уларнинг ортидан эса мусулмонлар оммаси боради. Мусулмонларнинг ўзлари ҳам карвондан тақвоналига қараб ўрин эгаллайдилар.

Тилга олинган фикрлардан хulosса шуки, Аллоҳ Таоло бутун борлиқни ҳикмат билан яратиб, уни Ўз қонуни билан ҳаракатлантириди. Пайғамбар ва расулларга Ҳаққа даъват этишини буюрди. Ҳақ Таолога итоат этиши ва бўйинсунишига қараб айрим маҳлуқотларни айримларидан афзал қилди. Шунинг учун ҳар бир мўмин мусулмон киши, хусусан, даъват етказувчилар ҳақни сўзламоқлари ва унга амал қилмоқлари, ҳар қандай шароитда ҳам ҳақдан оғишмай, унда изчил даъват этмоқлари вожибdir. Акс ҳолда, улар бу карвондаги мавқеъларини йўқотадилар. Зеро, улар карвондаги ушбу мавқеъда мустаҳкам турмоқлари ва карвоннинг сарбонлигига давом этмоқлари учун фақат Ҳақ Таолога итоат этишлари ва шу итоатга аҳд қилишлари лозимdir. Аллоҳнинг пайғамбар ва расуллари юрган ҳамда ўрнак қилиб қолдирган тўғри ва чароғон йўл ҳам айнан шундайдир.

Парвардигори олам «Аъроф» сурасида марҳамат қилади:

لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَّبِّنَا بِالْحَقِّ

– „Ҳақиқатан, Парвардигоримизнинг расуллари (элчилари) ҳақ (йўл)ни олиб келдилар“. [7:43]

Исломга амал қилувчи, Аллоҳга даъват этувчи, холис мусулмонлар пайғамбарлар юрган айнан шу йўлдан бормоқлари вожибdir.

Ҳақ Таоло «Аъроф» сурасида эслатади:

وَمَنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ

– „Биз яратган зотлар орасида одамларни ҳақ (дин) билан ҳидоят қиласидиган ва ҳақ (қонун) билан адолат қиласидиган бир жамоъя ҳам бордир“. [7:181]

Даъват етказувчи киши асло унумасинки, душманлар ёки нодонлар ҳақни сўзлашдан, ҳаққа амал қилишдан ва ҳаққа даъват этишдан чалғитишга уринадилар. Ҳар хил нотўғри таклифлар ва йўлдан оздирувчи ишларни «тақдим» этадилар. Даъват етказувчи уларнинг бундай алдовлалига учмасин!

ҚУРЬОН ВА БОРЛИҚ

Қуръон Мұхаммад ибн Абдуллоҳга араб тилида нозил бўлди. Аллоҳ тилда фасоҳат аҳлимиз - деб даъво қилган араблардан Қуръон суралари каби ўнта сурा келтиришларини талаб қилиб деди:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأُنَوْا بِعَشْرِ سُورٍ مُّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُشْمٌ صَادِقَينَ ﴿٣﴾

- „Ёки „Уни Мұхаммад түқиб чиқарған“ дейдиларми? Айтинг, у ҳолда агар ростгўй бўлсангизлар, Аллоҳдан ўзга кучингиз етган барча бутларни ёрдамга чорлаб шунга ўхаш ўнтағина сурा келтирингизлар“. [11:13]

Фасоҳатни даъво қилган араблар ожиз қолдилар. Эндиликда Аллоҳ улардан биргина сурा келтиришларини талаб қилди:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأُنَوْا بِسُورَةِ مُثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُشْمٌ

صَادِقَينَ ﴿٣﴾

- „Ёки „Уни Мұхаммад түқиб чиқарған“ дейдиларми? Айтинг: У ҳолда агар ростгўй бўлсангизлар, Аллоҳдан ўзга кучингиз етган барча бутларни ёрдамга чорлаб шу Қуръонга ўхаш биргина сурা келтиринглар“. [10:38]

Табиийки, Макка араблари бу гал ҳам ожиз қолдилар. Расул ﷺ Мадинага боргандарида Қуръон сураси каби сурा келтириш барча араблардан талаб қилинди:

وَإِنْ كُشْمٌ فِي رَبِّ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأُنَوْا بِسُورَةِ مُثْلِهِ وَادْعُوا شَهِداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُشْمٌ صَادِقَينَ ﴿٣﴾

- „Биз бандамизга нозил қилган Қуръондан шак-шубҳада бўлсангиз; у ҳолда шунга ўхаш биргина сурा келтиринг ва Аллоҳдан ўзга гувоҳларингизни чақиринг - агар ростгўй бўлсангиз“. [2:23]

Даъвоси баланд араблар биргина сурा келтиришдан яна ожиз қолдилар.

Бу масалага жиддий ёндашган киши ўйланиб қолади: Наҳотки, Қуръон сураси каби биргина сурा, лоақал уч оятдан иборат «Кавсар» каби сурा келтира олмасалар? Ахир улар тил билимдони, аҳли фасоҳат эдику! Бунга шундай жавоб берамиз: Қуръон араблар билмаган, бутун тарихлари мобайнида кузатмаган янгича ифода усулидир. Арабча ифода бир неча турларга бўлинадиган назм ва насрдан иборат бўлиб, уни арабларнинг ўзлари яратган эди. Шунинг учун улар назм ва насрдан етук эдилар. Араб тилида янги - учинчи усул бўлиши мутлақа арабларнинг ҳаёлига келмаган. Қуръони Каримдаги мўъжиза айни мана шу ерда. Қуръон араблар билмаган, улар унда ийжод қила олмайдиган ифоданинг учинчи усулидир.

Аллоҳ тил ифода усуllibарини тўла биламиз, фасоҳат кишиларимиз, дея даъво қилган арабларни Қуръон усулида ифодалашга чақириди. Қуръон усулида ожизлик қилиб, бир оят ҳам келтира олмаган араблар мулзам бўлдилар. Қуръон уларни ожиз қолдириб, мўъжизалигини намоён этди. Мўъжиза - унинг янги - учунчи ифода усулини яратганлигидадир. У усул назм ҳам, наср ҳам эмас. У ҳеч ким унинг усулида ижод қила олмайдиган Қуръондир. Бу билан араб тили ифоданинг уч усулига: назм, наср ва Қуръон ифодасига эга бўлди. Араблар назм ва насрда етук бўлсалар ҳам ифоданинг учинчи усулида мутлақо ожиздирлар. Бу усул фақат араб тилига хос, бошқа тиллар бундай хусусиятга умуман эга эмасдир.

Муҳаммад ибн Адуллоҳга мўъжиза этиб юборилган Қуръон жумлалардан ташкил топади. Унинг ҳар бир жумласи уларни гапиравчи, пайғамбар ва Расулига нозил этувчи зот - Аллоҳ Таоло эканига далолат қилувчи мўъжизадир. Қуръон бу жумлаларни «оят» деб номлади. Чунки «оят» лугатда бирор нарсага далолат қилувчи белги, алломат маъносини ифодалайди. Бу жумлалар уларни гапиравчи Аллоҳ Субҳонаҳу эканига далолат қилгани учун «оят» яъни «алломат» деб номланди. Қуръоннинг ҳар бир жумласи Аллоҳнинг мавжудлигига далолат этувчи алломатdir, зеро Ундан ўзга ҳеч ким бундай жумлалар ийжод этишга қодир эмас.

تُلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْثُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ

– „Улар Аллоҳнинг оятлари, уни сизга ҳақ билан тиловат қиляпмиз“.
[2:252]

ذَلِكَ تَنْثُوْهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذُّكْرِ الْحَكِيمِ

– „Уни сизга оятлар ва ҳикматли эслатмадан тиловат қиляпмиз“.
[3:58]

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَآخَرُ مُتَشَابِهَاتٍ

– „У сизга Китоб нозил қилган Зотдир, у (китобдан) шу Китобнинг асли моҳияти бўлган муҳкам аниқ равшан оятлар ҳам ва бошқа (қиёмат, жаннат, дўзах ва ҳоказолар ҳақидаги) муташобиҳ - тушуниш қийин бўлган оятлар ҳам (ўрин олгандир)“.[3:7]

الر تُلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

– „Алиф, Лом, Ро. Улар ҳикматли китоб оятлари“. [10:1]

Демак, Қуръон ўз жумлаларини Ҳақ Субҳонаҳу ва Таоло борлигига далолат этувчи алломат, белги деган маънода «оят» деб номлади.

Энди кенг борлиқ ва ундаги мавжудотларга разм солайлик!

Борлиқдаги ҳар бир жисм, ҳар бир нарса, балки ҳар бир зарра бетакрор мўъжизадир. Буларнинг барчаси буюк, қудратли халлоқи олам борлигига далолат этади. Уларни ҳам Қуръон жумлалари каби Аллоҳнинг мавжудлигига далолат қилаётгани учун «оят» деб аташ

ўринлидир. Шунинг учун Қуръони карим ўзининг кўп сураларида бир-қанча маҳлуқотларга «оят» сўзини нисбат берди.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخُلَافَ الْلَّيلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكُ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَ فِيهَا
مِنْ كُلِّ دَائِيٍّ وَصَرْبِيفٍ الرِّيحَ وَالسَّحَابَ الْمُسْخَرَ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا يَاتِ لِقَوْمٍ

يَعْقُلُونَ

— „Осмонлар ва ернинг яралишида, кеча ва кундузининг алмасиб туришида, одамларга манфаат келтириб денгизда сузаётган кемада, Аллоҳ осмондан ёдирган ва у сабабли ўлик ерни тирилтириб, жонзотларни ёйиб юборган сув неъматида, шамолларни йўналтиришда, осмон ва ер орасидаги итоатгўй булутларда - ақл юритувчи кишилар учун оялтар мавжуд.“ [2:164]

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ الْلَّيلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَاتِ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ

— „Кечада кундузининг алмасиб туришида, Аллоҳ еру-осмонларда яратган нарсаларда тақво қилувчи кишилар учун оялтар бор“. [10:6]

وَمِنْ آيَاتِهِ الْلَّيلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ
الَّذِي خَلَقُوكُمْ إِنْ كُنْتُمْ إِيمَانٌ تَعْبُدُونَ

— „Кечада кундуз, қуёш ва ой унинг оялларидан. Қуёшга ҳам, ойга ҳам сажда қилманглар. Уларни яратган Аллоҳга сажда қилинглар, агар унга ибодат қилмоқчи бўлсаларинг“. [41:37]

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنَشَّرُونَ
وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَرْوَاحًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ لَيْكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخُلَافَ الْمُسْتَكْمُ وَالْوَانِكُمْ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ
وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيلِ وَالنَّهَارِ وَأَبْتَغَاكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ حَوْفًا وَطَمَعاً وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيَحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقُلُونَ
السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

— „Унинг оялларидан бири: сизларни тупроқдан яратган. Сўнгра сизлар башар бўлиб тараляпсизлар. Унинг оялларидан бири улар билан хотиржам бўлишларинг учун ўзларингдан жуфтлар яратиб ораларингда дўстлик, меҳр-оқибат пайдо этди. Албатта бунда тафаккур қилувчи қавм

учун оят-ибратлар мавжуд. Унинг оятларидан бири: осмонлар ва ерни яралиши, тил ва рангларингизнинг хилма-хил бўлиши. Албатта, бунда барча олимлар учун оятлар бор. Унинг оятларидан бири: кечаси ва кундузи ухлашларинг ҳамда унинг фазлу-марҳаматидан ризқу-рўз исташларингиз. Албатта, бунда эшитувчи қавм учун оятлар мавжуд. Унинг оятларидан бири - У Зот сизларга (момақалдироқдан) қўрққан ва (ёмғирдан) умидвор бўлган ҳолингизда чақмоқни кўргизур ва осмондан сув-ёмғир ёғдирашиб, унинг ёрдамида ерни ўлганидан сўнг тирилтирур. Албатта, бунда ақл юритувчи қавм учун оятлар бор. Унинг аломатларидан бири - осмон ва ер унинг амири билан (фазода муаллақ) туради. Сўнгра у сизларни (ётган) ерларингиздан бир бора чиқариши билан барчангиз бирдан (ҳисоб-китоб) учун чиқарсизлар“ [30:20-25]

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло шу ва шу каби оятларда зикр қилган барча маҳлуқотларга «оят» сўзини нисбат берди.

Аллоҳ сурай Жосияд:

 إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

- „Осмонлар ва ерда мўмінлар учун оятлар мавжуд“ [45:3] ҳамда сурай Юнусда:

 وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ

- „... ва Аллоҳ Таоло осмонлар ва ерда яратган нарсаларда тақво қилувчи қавм учун оятлар мавжуд“ [10:6] деб еру-осмонлар ва улардаги барча мавжудотларни «оят» деб номлашининг ўзи кифоя қиласи. Чунки борлиқ еру-осмонлар ва улардаги мавжудотдан иборат бўлиб, юқоридаги икки оятда қудратли яратувчининг борлигига далолат этувчи «оят» яъни «аломат» деб номланди. «Пайғамбар ﷺ нинг Аллоҳ Таоло «Мен яратганим каби яратмоқчи бўлган кишидан ҳам золимроқ киши борми?! Бир зарра яратсинларчи ёки бир дона уруг ёки буғдој яратсинларчи» деди - деб айтаётганларини эшитдим», дея ривоят қилган Абу Ҳурайра. Чунки ушбу ҳадисдаги Ҳақ Субҳонаҳунинг сўзи барча маҳлуқотнинг яралишида мўъжиза мавжуд эканига ёрқин далиллар.

Яратувчининг бу сўзида борлиқ оятлари каби - мўъжиза яратишга чорланса, сурай Исрода Қуръон оятларига ўхшаш оят ийжод этишга чорланяпти.

 قُلْ لَئِنِ اجْمَعَتْ إِلِّيْسُ وَالْجِنُّ عَلَىْ أَنْ يَأْتُوْنَا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُوْنَا بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لَبِعْضٍ ظَاهِرًا

- „Айтинг: agar барча инсу-жин мана шу Қуръон ўхшашини келтириш учун тўплансалар ҳам у каби келтира олмайдилар, гарчи бир-бирларига ёрдам берсалар ҳам“ [17:88]

Нозил қилинган оятлар ўхшашини келтира олмаган инсон борлиқ оятлари каби оят яратишдан ҳам ожизлик қилди.

Қуръон ўқиладиган оятлар китоби бўлса, борлиқ қўриладиган оятлар китобидир. Ҳар иккисининг ҳам оятлари халлоқи олам мавжудлигига далолат этади.

Оятларни гапиравучи, маҳлуқотни яратган Аллоҳнинг борлигига ишонмоқ учун бу оят-мўъжизаларга қандай ёндашмоқ лозим?

Буюк ҳикмат соҳиби Аллоҳ Қуръон оятлари ҳақида фикрлашга чақирганда «тадаббар» сўзини, борлиқ оятлари ҳақида фикрлашга чақирганда эса, «тафаккур» сўзини қўллади. Нима учун? Иккисининг бир-биридан фарқи нимада.

Аллоҳ Азза ва Жалла марҳамат қиласи:

۲۴ ﴿۱۷﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوْ حَدَّوْا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

— „Куръонни тадабbur қилмайдиларми?! У Аллоҳдан бошқа бирор томонидан бўлганида эди, унда кўп қарама-қаршиликлар топар эдилар-ку?!” [4:82]

۲۵ ﴿۱۸﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبِ أَفْقَالِهَا

— „Куръонни тадабbur қилмайдиларми?! Ёки дилларда қулфлар борми?!” [47:24]

۲۶ ﴿۱۹﴾ أَفَلَمْ يَدَبِّرُوا الْقَوْلَ أَمْ حَاءُهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءُهُمُ الْأَوَّلُينَ

— „Ахир бу Сўзни - Куръонни тадабbur қилмайдиларми ёки уларга аввал ўтган ота-боболарига келмаган нарса келдими?!” [23:68]

۲۷ ﴿۲۰﴾ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَبِّرُوا آيَاتِهِ وَلَيَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

— „У - биз сизга унинг оятларини тадабbur қилишлари ва ақл эгалари эслатма-ибрат олишлари учун нозил қилган муборак китобидир“. [38:29] Ҳикмат соҳиби Аллоҳ Қуръон оятлари ҳақида фикрлашга чақирганда бошқа сўзларга мурожаат этмай «тадабbur» сўзини ишлатди.

Ҳақ Субҳонаҳу борлиқ оятлари ҳақида фикрлашга чақирганда қайси сўзга мурожаат этди? Билгувчи Аллоҳ сурай «Бақара»да марҳамат қиласи:

أَيُّوْدُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ ثَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الشَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكَبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ

۲۸ ﴿۲۱﴾ يَبْيَسُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ عَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

— „Сизлардан бирортангиз тагларидан анҳорлар оқиб тургувчи, хурмою-узумлари бор, ҳар турли меваларга тўла боғи бўлиб, кексайиб, нимжон болалари билан қолган чоғида ўша боғни ўтли бўрон уриб ёниб битишини истадими? Аллоҳ сизларга «тафаккур» этишингиж учун оятларни шундай баён қиласи“ [2:266]

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاحْتِلَافِ اللَّيلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولَئِكَ الْأَلْيَابِ
الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقَعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقَنَا عَذَابَ النَّارِ

- „Осмонлар ва ернинг яралнишида, ҳамда кечада ва кундузининг алманиш турнишида ақл эгалари учун оятлар борлиги шубҳасиздир. Улар турганда ҳам ўтирганда ҳам, ётганда ҳам Аллоҳни эслайдилар ва осмонлар ва ернинг яралнишида тафаккур қилиб (дейдилар): „Ё раб. Бу борлиқни бекордан яратганинг йўқ! Сен (бехуда иш қилиш айбидан) поксан. Бизни жаҳаннам азобидан асррагил!“.

[3:190-191]

إِنَّمَا مِثْلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٌ أَتْرَنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَأَخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ
وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَحْدَثْتَ الْأَرْضَ رُخْرُفَهَا وَأَرَيْتَ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا
أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَعْنِ بِالْأَمْسِ كَذِلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ

يَتَفَكَّرُونَ

- „Дарҳақиқат, бу ҳаёти-дунёнинг мисоли худди Биз осмондан ёғдирган бир сувга ўхшайди, бас, одамзод ва ҳайвонот ейдиган нарсалардан иборат бўлган ер набототи у билан аралашиб, ҳатто ер чирой олиб, ясан-тусан қилганида ва Ернинг аҳли унинг устида кучли-қудратлимиз, деб ўйлай бошлаганида, Ерга кечаси ё кундузи Бизнинг фармонимиз келиб, Биз уни гўё куни кечада обод бўлмагандай, вайронага айлантириб қўюрмиз. Тафаккур қила оладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал баён қилурмиз“.

[10:24]

وَهُوَ الَّذِي مَدَ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيًّا وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ

اثْنَيْنِ يُعْشِي اللَّيلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

- „У Ерни ёйик ҳолда яратиб, унда тоғлар ва дарёлар пайдо этган Зотдир. У ердаги ҳар меваларни иккитадан жуфт-жуфт (яъни эркак-урғочи) қилиб яратди. У кечани кундуз устига ёяр (яъни кечада-кундуз ҳам бир-бирларининг жуфтларидир). Албатта, бу (мисоллар)да тафаккур этувчи қавм учун оят-ибратлар мавжуд“.

[13:3]

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ سُبِيمُونَ ۖ يُبْنِيْتُ لَكُمْ
بِهِ الرَّرْعَ وَالرَّيْتَوْنَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الشَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ

يَتَفَكَّرُونَ

- „У осмондан сизларга ичимлик ҳам бўладиган сувни ёғдирган Зотдир. Сизлар (ҳайвонларингизни) боқадиган дов-дараҳатлар, (ўт-

ўланлар) ҳам ўша сувдан (ичар). У Зот сизлар учун ўша (сув) ёрдамида (турли) экинларни, зайдун, хурмо, узум ва барча меваларни ундириб-ўстирур. Албатта, бунда тафаккур қилувчи қавм учун оят бор“. [16:10,11]

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ حَقَّ لَكُمْ مِنْ أَفْسُكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

– „Унинг оятларидан бири - у сизлар учун ўзларингдан улар билан хотиржам бўлишларинг учун жуфтлар яратиб, ораларингда дўстлик ва меҳр-муҳаббат пайдо этди. Албатта, бунда тафаккур қилувчи қавм учун оятлар мавжуд“. [30:21]

Ҳикмат соҳиби Аллоҳ борлиқ оятлари ҳақида фикрлашга чақирганда «тафаккур» сўзини ишлатди. Тафаккур ва тадаббур маъноси нима? Бундай фарқланишнинг боиси не?

Тадаббур сўзи луғатда охирларига қараш, нарсанинг боши ва охирига қараш маъносини билдиради. Бу сўз «охир» маъносидаги «ад-дубур» сўзидан олинган бўлиб, «тадаббур» бошидан оёқ охиригача қараш демакдир. Нарсанинг аввалига ёки аввали ва ўртасига қараш тадаббур эмас. Киши нарса ҳақида бошдан-оёқ охиригача фикрласагина тадаббур қилган бўлади. Тадаббурнинг асл маъноси шу. У нарсага умумий қараш ва чуқур ўрганиш маъносини ҳам англатади. Аллоҳ Таоло Қуръони каримни тадаббур этишга буюргандга уни бошдан оёқ охиригача чуқур текшириб ўрганиш талаб қилинган. Бу талабдан мақсад Қодири Халлоқ борлигини билиш бўлиб, бунинг учун Қуръоннинг барча оятлари ҳақида фикр юритиб чиқмоқ даркор. Бу маъно айниқса сураи Нисо оятида аниқ ифодасини топган:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوْ حَدُّوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

– „Қуръонни тадаббур қилмайдиларми?! Агар Аллоҳдан бошқа бирор томонидан бўлганда эди, унда кўп қарама-қаршиликлар топар эдиларку?!” [4:82]

Қуръон оятларига диққат-эътибор билан қараган киши ундаги иншо гўззалигининг ва услуб юксаклигининг бир маромда изчил давом этишини кузатади. Бошқа китобларда иншонинг гоҳида равшан, гоҳида фализ бўлиши, услубнинг юксак ва паст бўлиши муқаррар. Қуръон оятларида бундай ҳолатни кўрмаган ўқувчи бу оятлар инсоннинг эмас, балки Жалла мин қоил Аллоҳнинг қаломи эканига ишонч ҳосил қиласди. Бу ишонч Қуръоннинг барча оятлари ҳақида фикр юритиб чиқиши билангина ҳосил бўлади. Зеро бир қисм оятларга қараб уларда иншонинг фализлиги ва услубнинг пастлигини топмагандан қолган қисмида топилиш мумкин дея эътиroz билдиради. Ҳеч қандай эътиroz бўлмасин учун Ҳикмат соҳиби Аллоҳ Қуръоннинг барча оятларига бошдан оёқ охиригача қараб чиқиши - тадаббур қилишни буюрди. Тадаббур сўзи ўрнига «ан-назар - қараш» ёки «ал-қироат - ўқиш» сўзларини ишлатганда

эътиrozга ўрин қолиш мумкин эди. «Тадаббур» сўзини ишлатишдан айни мақсад-ҳикмат ҳам мана шу. Куръон жумлаларини тўла ўрганиб чиқиб, уларнинг инсон сўзлари эмас, илоҳий оятлар эканига ишонч ҳосил қилисагина унинг жумлалари Қодири Ҳаллоқ борлигига далолат этувчи оят-аломатлик даражасига кўтарилади.

Борлиқ оятларига қарашда тадаббур талаб қилинмади. «Тафаккур» сўзи ўрнида «тадаббур» сўзи ишлатилганда инсон барча махлукотларни тадаббур қила олмай уларнинг оят-мўъжиза эканига эътиroz билдириши мумкин эди! Буюк ҳикмат соҳиби Аллоҳ бундай гумроҳликдан покдир!

Борлиқ оятлари инсон ақли қамраб ололмайдиган даражада кўп бўлиб, уларнинг барчаси ҳақида фикр юритиб чиқиш талаб этилганда инсон бундан ожизлик қиласи эди. Шунинг учун ҳикмат соҳиби борлиқ оятларидан тадаббур қилишга эмас тафаккур этишга, яъни қарашга буюрди.

وَمَا ذَرَّ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلَّا وَهُنَّ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١﴾

— „Яна У Зот сизлар учун Ерда яратиб қўйған ранго-ранг нарсаларни (бўйсиндирди). Албатта, бу нарсаларда ибрат-эслатма оладиган қавм учун оят-ибрат бордир“ [16:13]

الَّمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي حَوْلِ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾

— „Осмону-фалакда (учиш учун) бўйсиндирилган қушларга боқмайдиларми?! Уларни ёлғиз Аллоҳ ушлаб турибдику! Албатта, бу ишда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар мавжуд“ [16:79]

وَالْبَلْدُ الطَّيْبُ يَخْرُجُ نَبَأَهُ يَادِنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبِثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا كَذِلِكَ نُصَرَّفُ

الآيَاتُ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٣﴾

— „Пок шаҳар (ернинг) гиёҳи Парвардигорнинг изни-иродаси билан (осон) униб чиқур. Нопок (яъни шўр, тошлоқ) ерники эса, фақат қиийинчилик-машаққат билангина чиқур. Шукур қилувчи қавм учун оят-аломатларимизни мана шундай баён қилиб берурмиз“ [7:58]

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بَعْنَرَ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ أَسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

كُلُّ يَحْرِي لِأَجْلِ مُسَمَّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءَ رَبِّكُمْ تُوقَنُونَ ﴿٤﴾

— „Аллоҳ осмонларни сизлар кўргудек устунларсиз кўтариб қўйған, сўнгра ўз аршини эгаллаб, қуёш ва ойни Ўз амрига бўйсиндирган Зотдир. Уларни ҳар бири муайян муддат (қиёмат)гача сайир қилаверар. Аллоҳ барча ишнинг тадбирини қилур ва сизлар (қиёмат кунида) Парвардигорнингизга рўйбарў бўлишга иймон келтиришингиз учун ўз оятларини муфассал баён қилур“ [13:2]

وَفِي الْأَرْضِ قَطْعٌ مُتَحَاجِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَرَزْرَعٍ وَتَخْبِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى
بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقَلُونَ

— „Бу ерда бир-бирига қүшни бўлган бўлак-бўлак (яъни унумдор ва шур) ерлар, узумзор боғлар, экинзорлар ва шохлаб кетган ва шохламаган хурмолар бўлиб (уларнинг ҳаммаси ҳам) бир сув билан сугорилур. (Лекин) Биз уларнинг айримларидан айримларини таъмлироқ-еийшилироқ қилиб қўюрмиз. Албатта, бунда ҳам ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар мавжуд“.

Аллоҳ Субҳонаҳу борлиқ оятлари ҳақида фикр юритишга чақиранда «тафаккур» сўзидан ўзга бир неча сўзларни ҳам ишлатди. Бунга мисол тариқасида юқоридаги оятларда келган «Ибрат-эслатма оладиган», «ишонадиган», «шукур қиласидиган» ва «ақл-идрок қиласидиган» сўзларидир. Булар тафаккур сўзига маънодош бўлиб, унинг ўрнига келган сўзлар эмас. Балки тафаккурнинг натижаси, унинг маҳсулидир. Киши борлиқ оятларida тафаккур қиласар экан унда иймон, ибрат, шукрон, ишонч ва ақл-идрок ҳосил бўлади. Тафаккур бир дараҳт бўлса, булар унинг мевасидир.

Ҳа, иймон, шукрон, ишонч ва ақл-идрок - булар тафаккурнинг маҳсали экани маълум. Лекин бу ўринда эслатма-ибрат сўзини қандай тушуниш мумкин?

Ҳақ Субҳонаҳу сурai Нахлдаги:

إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِقَوْمٍ يَدْكُرُونَ

— „... Албатта бунда ибрат-эслатма олувчи қавм учун оят бордир“.

[16:13]

ва сурai Фофиридаги:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ

— „У сизларга оятларини намоён этиб осмондан ризқу-рўз ёғдиргувчи Зотдир. (Лекин бундан) инобат-илтижо қиласидиган кишигини эслатма ибрат-олур“.

деган ва бошқа сураларида ҳам учрайдиган шу маънодаги сўзларнинг маъноси нима? Уларнинг маъноси аввалда бўлиб ўтган ишни эслашдир. Бирор иш бўлиб ўтган бўлмаса эслаш пайдо бўлмайди. Ҳар бир инсоният яратган Аллоҳга ишонгай. Киши борлиқ оятларига разм солиб тафаккур қиласар экан яралган чоғида Аллоҳга келтирган иймони ёдига тушади. Аввалда иймон келтирмаган бўлганда, борлиқ оятлари ҳақида фикр юритганда нимани эслар эди?

Аллоҳни «Аъроф» сурасидаги сўзи фикримизнинг ёрқин далилидир.

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتُهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَّا سُتُّ بِرَبِّكُمْ
قَالُوا بَلِّي شَهَدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا
أَشْرَكَ آباؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرَّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطَلُونَ ﴿١٨﴾

- „Парвардигорингиз Одам фарзандларининг белларидан (яъни пушти камаридан то қиёмат кунигача дунёга келадиган барча) зурриётларини олиб: „Мен роббингиз эмасманми?“ деб ўзларига қарши гувоҳ қилганида, улар „Ҳақиқатан, Сен роббимизсан, бизлар бўнга шоҳидмиз“ деганларини эсланг! (Сизлардан бундай гувоҳлик, аҳду паймон олишимиз) қиёмат кунида „Бизлар бундан бехабар эдик“, демасликларингиз учундир. Ёки: „Ахир илгари ота-боболаримиз мушрик бўлган эсалар, бизлар улардан кейин келган (ва уларнинг ўргатган йўлларига эргашган) авлод бўлсак, ўша ноҳақ йўлда ўтган кимсаларнинг қилмишлари сабабли бизларни ҳалок қилурмисан?!“, демасликларингиз учундир“. [7:172,173]

Аҳмад Ибни Жарир, Тибрий ва Ҳоким Ибн Аббосдан ривоят қилади: «Пайғамбар ﷺ айтдилар: Аллоҳ Нўймон яъни Арофот тогида Одам пуштидаги барча инсон авлодидан аҳду-паймон мийсоқ олган. Одамнинг пуштидан қиёматгача яратадиган барча инсон авлодини чиқариб ҳузурида зарра сингари ёйиб юборди. Дастлаб уларга гапириб «Мен сизларнинг роббилиарингиз эмасманми?», деди». «Ҳақиқатан, Роббимизсан, бизлар бунга шоҳидмиз» дедилар. Қиёмат кунида «Бизлар бундан бехабар эдик» ёки «Ахир илгариги ота-боболаримиз мушрик бўлган эсалар, бизлар улардан кейин келган авлод бўлсак ўша нотўғри йўлда ўтган кимсаларнинг қилмишлари сабабли бизларни ҳалок қилурмисан» деб айтмаслари учун Аллоҳ улардан шундай аҳду-паймон олди. «Эслаш»нинг маъноси шу. У юқорида айтганимиздек тафаккурга маънодош эмас, балки унинг натижасидир.

Мусулмонларга, хусусан, даъват етказувчиларга Қуръон оятларини ўқиб тадаббур қилиш вожиб ва ибодат бўлгани каби борлиқ оятларини тафаккур қилиш вожибdir ва ибодат мақомида. Пайғамбар ﷺнинг учдан ортиқ саҳобалари «Иймон нури-тафаккур» дея айтаётгандарини эшидим деб ривоят қилади Абди Қайс. Куртобий билан ибни Касир ўз тафсирларида «Бир соатлик тафаккур кечаси туриб (намоз ўқимоқдан) афзалдир» деган сўзни келтиради.

Қуръон оятларини ифода услубидаги бенуқсонлик билан борлиқ оятларининг яралишидаги бенуқсонлик бир хил даражада эканини сифатлаб Аллоҳ «Нисо» ва «Мулк» сурасида шундай дейди:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوْ حَدُّوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٤٨٢﴾

- „Қуръонни тадаббур қилишмайдиларми?! Агар Аллоҳдан бошқа бирор томонидан бўлганда эди, албатта, унда кўп қарама-қаршилик топар эдилар“. [4:82]

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَانِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هُلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ

- „У етти осмонни устма-уст қилиб яратган Зотдир. Раҳмоннинг яратишида бирон тафовут-нуқсон топмассиз. Кўзингизни (самога) қайтарингчи (унда) бирон футур-ёриқни кўрармикансиз?“. [67:3]

Куръон оятларини билиш билан бир қаторда борлиқ оятларини ҳам билиш буюрилган. Бу иккисини билган кишигина асл олим деб тан олинишга ҳақлидир. Бирини билиб, бошқа бирини билмаса, унинг илми ноқис бўлади.

Билгувчи Аллоҳ «Рум» сурасида марҳамат қиласиди:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ الْسِّتَّكُمْ وَالْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

لِلْعَالَمِينَ

- „Унинг оятларидан осмонлар ва ернинг яралиши, тил ва рангларингизни ҳар хил бўлиши. Албатта, бунда олимлар учун оятлар бор“. [30:22]

اَللَّهُ تَرَى اَنَّ اللَّهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفَةً لَّوْا نَاهَا وَمِنَ الْجَيَالِ
جُدُّدٌ بِيَضٍ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفُ الْوَانِهَا وَغَرَائِبٌ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابَّ وَالْأَنْعَامِ
مُخْتَلِفُ الْوَانِهِ كَذَلِكَ اِنَّمَا يَخْسِي اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

- „Аллоҳ осмондан сув (ёмғир-қор) ёғдириб унинг ёрдамида ранг-рўйлари турли туман бўлган меваларни чиқарганимизни кўрмадингизми? Яна тоғлардан ҳам оқ, қизил ранго-ранг йўл (тоғлар) ҳам, тим қора (тоғлар) бордир. Шунингдек, одамлар жониворлар ва чорва ҳайвонлари орасида ҳам ранг-баранглари бордир. Бандалари орасидаги олим-билимдонларгина Аллоҳдан қўрқур. Албатта, Аллоҳ қудрат ва мағфиратли Зотдир“. [35:27,28]

Бу икки оята дикқат-эътибор билан қараш орқали маълум бўляптики, борлиқ оятлари ҳақида тафаккур қилиш чоғида «олим», «уламо» сўзлари ишлатилмоқда. Бинобарин, киши мутлақ олим, уламо бўлиши учун шариат илмларини билиш билан бир қаторда борлиқ оят-мўъжизаларига қараб фикр юритиши ҳам вожибдир. Куръон оятларини тадаббур қилиш ва борлиқ оятларини тафаккур этиш муҳим вожиблардан бўлиб, даъват етказувчигина эмас мусулмонлар оммаси ҳам иймони кучли бўлиши учун бунга қаттиқ аҳамият беришлари зарур.

Куръон ва борлиқ оятлари мўъжиза бўлиб, Парвардигор борлигига далолат этади. Шунинг учун оят-аломат деб номланди. Ҳар бир маҳлуқот парвардигори олам борлигини гапириб туради. Бутун борлиқ холиқнинг маҳлуқоти бўлиб, Аллоҳ уларни икки иш учун: Ҳақ

Таолонинг борлигига далолат этиши ва унга ибодат қилиши учун яратди. Бинобарин, одамлар Аллоҳнинг маҳлуқоти унинг борлигига, набий ва Расуллар келтирган оят-мўъжизалар эса уларнинг рост пайғамбарлигига далолат этувчи далил эканини англаб билсинлар, пайғамбарларнинг амрларинга итоат этиб Аллоҳга ибодат қилсинлар. Одам عَلَيْهِ السَّلَامُдан то охирги пайғамбар Муҳаммад صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَгача бўлган набий ва Расуллар келтирган динларнинг асл мазмун-моҳияти мана шундан иборат.

Аллоҳ Таоло шунга ишора қилиб «Шувро» сурасида марҳамат қиласиди:

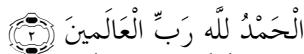
شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْاَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

– „(Эй мўминлар, Аллоҳ) сизлар учун ҳам диндан Нуҳга буюрган нарсани ва Биз сизга (яъни Муҳаммадга) ваҳй қилган нарсани, (шунингдек) Биз Иброҳим, Мусо ва Исога буюрган нарса-шариатни (қонун) қилди. „Динни барпо қилинглар ва унда фирқа-фирқа бўлиб бўлинманглар“.

[42:13]

Муслим ва Аҳмад Абу Хурайрадан ривоят қиласиди: «Марямни ўғли Исога энг яқин одам - менман деди, пайғамбар алайҳи-с-салом. Яқинлигингиз қандай, ё Расулаллоҳ дея савол берди Асҳоблар. Пайғамбарлар ота бир, она бошқа ва динлари бирхил aka-укалардир. Исо билан менинг ўртамда пайғамбар йўқ», деди Расулуллоҳ.

Динларнинг асл мазмун-моҳияти оят ва ҳадисларда «дин» сўзи билан ифодаланади. Аллоҳнинг борлигига, унинг парвардигори олам эканига иймон келтироқ, ибодат қилмоқ, Унинг улуғлигига ҳамду-сано айтмоқ динларнинг асл мазмунидир. Қуръондаги энг улуғ сурा - Фотиҳа сурасининг бошланиш қисмида шу мазмун-моҳият фасоҳат билан зикр қилинган.

– „Ҳамду-сано бутун олам Парвардигори Аллоҳга“.

Парвардигори олам - дегани барча маҳлуқотни яратган яратувчиси ва эгаси мавжуд демакдир. Яратувчи ва эгаси бўлган парвардигоर Аллоҳдир. Аллоҳ маъбуд яъни ибодат қилинувчи деган маънони билдиради. Бу парвардигори илоҳ ҳамду-санога лойиқдир. Бу тўрт сўзда динларнинг асл мазмун-моҳияти зикр этиляпти. Аллоҳ жалла мин қоил сурай «Зумар»да марҳамат қиласиди:

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْسِيرٌ مِّنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ نَمَّ
تَّلَيْنُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ

– „Аллоҳ энг гўзал сўзни (оятлари фасоҳат ва балогатда) бир-бирига ўшаган, (ичидаги ҳукмлари) такрор-такрор келувчи бир Китоб -

Куръон этиб нозил қилдики, (ундаги Аллоҳнинг азоби ҳақидаги оятларни тиловат қилганларида) Парвардигорларидан қўрқадиган зотларнинг терилари титраб кетар, сўнгра терилари-баданлари ҳам, диллари ҳам Аллоҳнинг зикрига юмшар-мойил бўлур“ [39:23]

Энг улуг сура - Фотиҳа сураси шу тўрт сўз билан бошланиши ва намознинг ҳар бир ракатида уни қироат қилишнинг фарз этилиши бежиз эмас.

Демак, ҳар бир мусулмон, хусусан, даъват етказувчи иймони баркамол бўлиши учун Аллоҳнинг Куръон ва борлиқдаги оятлари ҳақида фикр юритиши зарур.

ПАЙГАМБАР ВА РАСУЛЛАРНИНГ ҚИССАЛАРИ

Қуръони Каримнинг эллиқдан зиёд суралари пайғамбар ва Расуллар ҳақидаги ажойиб қиссаларни ҳикоя қилади. Айниқса, Мусо ؑнинг қиссаларига кенг ўрин ажратилган. Бу қиссалар турли таъбирлар билан қайта-қайта такрорланиб келади. Модомики, Ҳақ Таоло Қуръон оятларида бирор ҳарфни ҳам беғараз ва беҳикмат көлтиримас экан, Буюк Каломда пайғамбар ва Расуллар қиссаларининг бу қадар кўп көлтирилишига боис не? Бунинг ҳикмати қаерда?

Аллоҳ Таоло Қуръонни ҳикмат билан (ҳақ билан) нозил қилди.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

— „Ўша (азоб) Аллоҳ бу Китоб (Тавротни) ҳақ билан нозил қилгани сабаблидир“. [2:176]

إِنَّ اللَّهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوبُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

— „Алиф, Лом, Мим. Аллоҳ ягонадир. Ундан ўзга илоҳ йўқ. У тирик ва абадий тургувчиидир. Сизга бу Китобни (Қуръонни) ҳақ билан нозил қилди“. [3:1-3]

Демак, пайғамбар ва Расулларниң қиссалари ҳақ-рост қиссалардир.

Аллоҳ Таоло бунга ишора қилиб «Оли Имрон» сурасида шундай марҳамат қилди:

إِنَّ هَذَا لَهُ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

— „Албатта, бу ҳақ-рост қиссадир. (Яъни Исо ҳеч қандай худо эмас, балки Аллоҳнинг бошқа ҳамма пайғамбарлари каби, оддий одам зотидир). Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ. Ба, албатта, Аллоҳнинг ўзигина қудрат ва ҳикмат соҳибиидир“. [3:62]

«Анъом» сурасида айтилади:

إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقْصُدُ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٦٧﴾

— „Хукм қилиш фақат Аллоҳнинг ўзига хос. У фақат ҳақни сўйлар. У (ҳақ билан ноҳақни) ажратувчи кишиларнинг энг яхшиси“ [6:57]

Хуллас, бу қиссаларниң ҳақлигига ҳеч қандай шубҳа йўқ. Бизлар эса, ҳақни ушлашга ва ҳақ даъватини барча инсонларга етказишга амр этилганмиз. Ақидани, ибодатларни, шаръий аҳкомларни ўрганиб, бошқаларга ҳам таълим беришими жараённида ўзимиз ҳам уларга амал қилишимиз лозим бўлгани каби, Қуръоннинг барча оятларини, жумладан, қиссалар ҳақидаги оятларни ҳам ўқиб ўрганишимиз, бошқаларга ҳам ўргатишимиш ва ҳаётимиш давомида улардан ибрат олмоғимиш лозим. Акс ҳолда, бу қиссаларниң Қуръони Каримда жуда кўп көлтирилганлигининг ва ҳикмат билан нозил қилинганлигининг маъноси қолмайди. Ҳақ Таоло эса, бефойда гап сотишдан пок Зотдир.

Аллоҳ Таоло биз мусулмонларнинг инсонлар устидан гувоҳ бўлишимизни хоҳлади ва бизларни ўрта (адолатли) уммат дея сифатлади:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

— „Шунингдек (яъни ҳақ йўлга ҳидоят қилганимиз каби), сизларни бошқа одамлар устида гувоҳ бўлишингиз ва пайғамбар сизларнинг устингизда гувоҳ бўлиши учун ўрта (адолатли) бир миллат қилдик“.

[2:143]

هُوَ سَمَّاَكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلٍ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ

— „Токи (қиёмат кунида) пайғамбар сизларнинг устингизда гувоҳ бўлиши учун, сизлар эса (барча динлардаги) одамлар устидан гувоҳ бўлишингиз учун (Аллоҳ ўзи сизларни илгариги муқаддас китобларида ҳам, мана шу (Куръонда) ҳам мусулмонлар (яъни ўзининг динига бўйсунувчилар) деб атади“.

[22:78]

Одамлар устида гувоҳ бўлишнинг маъноси - уларга даъватни етказиш, уларни Ислом шариатидан боҳабар қилишдан иборатdir. Кимки инсонларга даъватни етказса, у ҳақли равишда уларга гувоҳ дейилади. Даъват масъулиятини зиммасига олмаганлар эса, бундай улуғ сифатдан маҳрумдирлар. Демак, даъватни етказиш исломда улуғ ва шарафли иш бўлиб, жаннатул Фирдавсга киришни умид қилган бирор муслим бу ишга бепарво қараши асло мумкин эмас. Акс ҳолда, у кўпгина яхшиликлардан бенасиб, умматлар устида гувоҳ бўлишдек шарафдан маҳрум қолади.

Умматлар фикрларда, қийматларда, сулукда яъни турмуш тарзида бир-бирларидан кескин фарқланадилар. Шунинг учун даъватчи даъват етказиш мобайнida дуч келадиган ҳар хил ҳолатларга муносиб ёндашмоғи лозим. Масалан, тафаккур аҳлини даъват этиш содда ва оддий одамлар билан бўлган мuloқотдан фарқлироқдир. Даъватни ҳарбий томондан етук уммат орасига жиҳод орқали олиб кириш заиф уммат қаршисидагидан бошқача бўлади. Шунингдек, турли-туман умматлар орасида даъват билан машғул шахс ислом даъватини ер куррасидаги умматларга етказишга лойиқ қиладиган бир неча сифатларга ҳам эга бўлмоғи вожиб. Қуръони Карим сураларида пайғамбар ва Расуллар қиссаларининг кенг кўламда зикр этилишининг ҳикмати ҳам шунда.

Соддороқ қилиб айтганда, пайғамбар ва Расулларнинг қиссалари турли умматларга даъватни турлича етказишнинг ажойиб намунасиdir. Масалан, агар қиссаларни ўқисак, Нуҳ Ҳунарнинг ўз қавмига қилган мурожаати-даъвати Солих, Иброҳим, Шуъайб, ва Исо Ҳунарнинг ўз қавмларига қилган хитобидан ўзгача эканлигига амин бўламиз. Чunksi,

бу пайғамбарларнинг умматлари бир-бирларидан кескин фарқ қилас эдилар.

Мусулмонлар - Ислом даъватини барча миллат ва элатларга етказиш масъулиятини олган ягона умматdir. Хос қавмларга лозим қилинган бошқа дин тобеълари эса, бундай шарафли бурчдан бенасибdirлар. Демак, мусулмон шахс Ислом даъватини турли миллат ва халқларга етказишнинг йўл-йўригини билиши учун бир неча намуналар қаршисида тўхталиша мажбур. Шу йўлда Парвардигори олам бизни бир неча намуналардан ибрат олишга мусассар қилди. Даъватни етказиш масъулиятини зиммасига олган ҳар бир инсон ушбу намуналарга мурожаат қилмоғи лозим. Зеро, ҳар томонлама фарқли инсонлар орасида иш олиб бораётган вақтда дуч келадиган ҳар хил ҳолатларда даъватчига ушбу намуналардек аскотадиган нарса йўқдир.

«Юсуф» сурасидаги мана бу оят гапимизнинг ёрқин далилидир:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّوُلِيِ الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي
يَئِنْ يَدِيهِ وَتَفْصِيلٌ كُلُّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

– „Дарҳақиқат, уларнинг қиссаларида ақл эгалари учун ибрат бордир. (Ушбу Қуръон) тўқиб чиқариладиган сўз эмас, балки ўзидан аввалги нарсаларни (яъни самовий китобларни) тасдиқ этувчи, унга иймон келтирадиган қавм учун барча нарсаларни муфассал баён қилиб берувчи ҳидоят ва раҳмат (бўлган бир китобдир)“ [12:111] Модомики, бу қиссалар барча ҳақиқатларни муфассал баён қилиб берувчи, биз учун раҳмат ва ҳидоят бўлар экан, албатта, биз бу қиссаларни ўрганиб, уларнинг ҳидоятига эргашмоғимиз лозим.

Ҳақ Таоло пайғамбари Мұхаммад ﷺга «Анъом» сурасида шундай марҳамат қилади:

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فِي هُدَاهُمْ افْتَدِهِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ
للْعَالَمِينَ

– „Ана ўша (юқорида мазкур бўлган) зотлар Аллоҳ ҳидоят қилган кишилардир. Бас, ўшаларнинг йўлларигагина эргашинг! Айтинг, (эй Мұхаммад) Мен сизлардан бунинг учун (яъни Қуръон учун) ҳақ сўрамайман. Бу (Китоб) бутун оламлар учун эслатма (хужжатдир) холос“ [6:90]

Ушбу ояти карима очиқ далолат қиладики, Расулуллоҳ ﷺ олдинги пайғамбар ва Расулларнинг ҳидоятига эргашишга амр этилганлар. Мусулмонлар эса, Расулуллоҳ ﷺга эргашишлари шарт. Аллоҳнинг ўз Расулига қилган фармойиши - пайғамбарга хос баъзи бир ҳолатлардан ташқари - бутун умматга ҳам тегишидир. Мазкур оятдаги буйруқ пайғамбарга хос бўлмаганлиги сабабли, бизлар ҳам ўша пайғамбар ва Расулларнинг ҳидоятига эргашишимиз лозим.

Шу ерда, пайғамбар ва Расулларнинг ҳидоятига эргашиш уларнинг шариат ва диний аҳкомларига бўйсуниш демак экан, бинобарин олдингиларнинг шариати бизлар учун ҳам шариатмикин, деган фикр ҳаёлга келади. Ушбу шубҳани бартараф қилиш учун шуни айтиш лозимки, пайғамбар ва Расулларнинг ҳидоятига эргашиш муфассал аҳкомларга эмас дин асосларига, тавҳидга ва тоатга алоқадордир.

«Шувро» сурасидаги ушбу ояти каримадан шу маъно кўзда тутилган:

شَرَعْ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَنْفَرُّ قُوَّةً فِيهِ

– „(Эй мўминлар) Аллоҳ сизлар учун ҳам диндан Нұхга буюрган нарсани ва биз сизга (яни Муҳаммадга) ваҳй қилган нарсани, (шунингдек биз) Иброҳим, Мусо ва Исога буюрган нарсани - шариат (қонун) қилди; „Динни барпо қилинглар ва унда фирқа-фирқа бўлиб бўлинманглар!“ [42:13]

«Оли Имрон» сурасидаги мана бу оятдан ҳам шу маъно кўзланган:

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبُعُوا مَلَةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٤٦﴾

– „(Эй Муҳаммад) „Аллоҳнинг сўзи ростдир. Бас, ҳақ йўлдан тоймаган ва мушриклардан бўлмаган Иброҳимнинг динига эргашинглар!“ [3:95] деб айтинг!“

Нахл сурасидаги оятда ҳам шундай маъно бор:

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مَلَةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا

– „Сўнгра, (Биз, эй Муҳаммад) сизга ҳақ йўлдан тойилмаган Иброҳимнинг динига эргашинг, у мушриклардан эмас эди, деб ваҳй юбордик“. [16:123]

Нұх, Иброҳим, Мусо ва Исо ~~лар~~ларга буюрилган нарса биз учун ҳам қонун қилингани, бизлар Иброҳим миллатига эргашишга амр этилганмиз - уларнинг динларидаги муфассал аҳкомларга ҳам эргашишини англатмайди. Балки, дин асослари, тавҳид, умумий тоат Аллоҳнинг наздида ягона бўлиб, ўтган пайғамбарларга шу соҳаларда эргашмоғимиз лозим. Расулуллоҳ ~~лар~~ шунга ишора қилиб марҳамат қиладилар: «Пайғамбарлар - ота бир, она бошқа, динлари бир aka-уқадирлар». Ушбу ҳадиси шарифни Аҳмад ва Муслим Абу Хурайра томонидан ривоят қилганлар.

Шунинг учун даъватни етказувчи шахс ушбу қиссаларни ўрганмоғи, улардан ибратланмоғи ва даъватни етказиш мобайнида фойдаланиши учун керакли хуносалар чиқариб олмоғи лозим. Табиийки, даставвал, бу борада энг асосий қисса - Пайғамбар ~~лар~~нинг сийратлари - юриш-туришларидан ибрат олмоқ зарур. Бундай қилмаган шахс фойдадан бенасиб қолади, қиссаларни тиловат қилганлиги учун эса савобга эришади, холос.

Ушбу қиссалардаги барча ибрат, намуналарни ўрганмоқ учун кўплаб китоб ва дафтарлар лозим бўлади. Мўъжазгина китобчамизда барча қиссаларни келтириш имконияти йўқ, албатта. Шу сабаб, асосий foя ва умумий маънога ишора билан чекландик. Даъватчи эса, қиссаларни ўрганиб, тегишли хулосаларни ўзи чиқариши лозим.

Шундай бўлсада, даъватчилар ўрганишлари ва уларнинг йўлларидан юришлари учун бир неча ибрат ва намуналарга ишора қилиб ўтамиз;

1- Даъватчига зарур бўлган муҳим ибратлардан бири - саботдир. Даъват етказилаётган вақтда мاشаққату қийинчиликлар, азобу уқубатлар ва ҳар хил ҳийла найранглар кўп дуч келади. Шунинг учун даъватчи саботга жуда ҳам муҳтоҷ.

Ҳақ Таоло «Худ» сурасида шундай марҳамат қиласди:

وَكُلًا نَقْصٌ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبِاءِ الرُّسُلِ مَا تُثِبُّ بِهِ فُؤَادُكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ
وَذِكْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

- „(Эй Мұхаммад) сизга пайғамбарларнинг хабарларидан дилингизни мустаҳкам қиладиган қиссаларни сўйилаб берурмиз ва бу қиссаларда сизга ҳақиқат, панд-насиҳат ҳамда барча мўминлар учун эслатмалар келди“.
[11:120]

Ушбу оятни ўқиган даъватчи пайғамбарларнинг хабарлари саботга чорловчи муҳим асос эканини тушинади, ўзига лозим бўлган саботни ҳосил қилиш учун уларни ўрганишга астойдил киришади.

2- Даъватчи муҳтоҷ бўладиган муҳим сифатлардан яна бири - Аллоҳнинг нусрати келгунга қадар - одамларнинг «ёлғончи» дея қилган туҳматларига, улардан келган азобларга сабр-тоқат ила чидашдир. Зоро, даъватчи ушбу бардошсиз ҳеч қачон ғалабага эриша олмайди. Аллоҳ Таоло ҳам уни ғалаба нашидаси билан сийламайди.

Ҳақ Таоло «Анъом» сурасида шундай марҳамат қиласди:

وَلَقَدْ كُذِبْتُ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِبُوا وَأَوْذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرٌ نَا وَلَا
مُبْدِلٌ لِكَلْمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيًّا الْمُرْسَلِينَ

- „Маълумки, сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам ёлғончи қилингандар. Бас, то уларга бизнинг ёрдамимиз келгунга қадар ёлғончи қилингандар ва озорлангандарнига сабр этганлар. Аллоҳнинг („Пайғамбарамни ўзим қўллайман“) деган сўзларини ўзгартира олувчи бирон кимса йўқдир. Ахир сизга (Эй Мұхаммад) ўтган пайғамбарларнинг айрим хабарлари келган-ку!“
[6:34]

Ушбу ояти каримани ўқиган даъватчи пайғамбарларнинг қисса ва хабарларида ёруғликни, Аллоҳнинг ваъда қилган нусратини интизорлик билан кутган ҳолда, сабрга ундовчи илоҳий кучни кўради.

3- Даъватчи Аллоҳ йўлида холис Аллоҳ учун ҳаракат қилмоғи ва бунинг эвазига мол-дунё, обрў-эътибор, бирор дунёвий ғараз умид қилмаслиги лозим. Шунда унинг амали пайғамбарларнинг амалига

ўхшайди. Бинобарин, улардан ўрнак олмок ҳам зарур. Аллоҳнинг пайғамбари Нуҳ ўз қавмига шундай хитоб қилади:

وَيَا قَوْمٌ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ

— „Эй қавмим мен сизлардан бу (даъватим) учун мол-дунё сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат Аллоҳнинг зиммасидадир“. [11:29]

Худ эса, Од қавмига шундай хитоб қилади:

يَا قَوْمٌ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ

— „Эй қавмим, мен сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат, мени яратган Зот зиммасидадир. Ахир ақлларингни ишлатмайсизми?“ [11:51]

Солих ўз қавми Самудга шундай хитоб қилади:

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

— „Сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат бутун оламлар роббисининг зиммасидадир“. [26:145]

Лут ҳам қавмига айнан шундай хитоб қиладилар: Аллоҳнинг пайғамбари Шуайб ўз қавми Мадян - асхоби Айка - (дараҳтзор эгалари)га ҳам худди шундай хитоб қиладилар:

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

— „Сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат бутун оламлар роббисининг зиммасидадир“. [26:164]

Аллоҳ Таоло пайғамбаримиз Мұхаммад ҳам инсонларга худди шундай хитоб қилишларини буюрди:

أُولَئِنَّكُمْ هَدَى اللَّهُ فَهُدَاهُمْ أَفْتَدِهِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَحْرَارًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ

للْعَالَمِينَ

— „Ана ўша (юқорида мазкур бўлган зотлар) Аллоҳ ҳидоят қилган кишилардир. Бас, ўшаларнинг йўлларигагина эргашинг! Айтинг (Эй Мұхаммад): „Мен сизлардан бунинг учун (яъни Куръон учун) ҳақ сўрамайман. Бу (Китоб) бутун оламлар учун эслатма (хужжатдир) холос“. [6:90]

Демак, даъватни етказувчилар мол-дунё, обрў ва бирор дунёвий барази әмас, балки, фақат Аллоҳнинг розилигини умид қилиб ҳаракат қилишлари вожиб. Шундагина улар фақат ажру-савоб талабида холис Аллоҳ учун ҳаракат қиладилар.

4- Даъватчи ҳақни ушлашни унга амал қилишни ташлаб, нафс-хоҳишларига берилышдан бутунлай узоқ бўлиши лозим. Чунки, бу

очиқдан-очиқ адashiшлик бўлиб, даъватчи эса, ҳеч қачон адашувчи бўлмаслиги лозим.

Ҳақ Таоло «Сод» сурасида марҳамат қиласди:

يَاذَلُوْدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعْ الْهَوَى فَيُضَلِّكَ عَنْ

سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضْلُلُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

— „Эй Довуд, дарҳақиқат биз сени ерда халифа қилдик. Бас сен (нафс) хоҳишига эргашиб кетмагин! Акс ҳолда у сени Аллоҳнинг йўлидан оздирур. Албатта Аллоҳ йўлидан озадиган кимсалар учун ҳисоб-китоб кунини унитиб қўйғанликлари сабабли қаттиқ азоб бордир“.

[38:26]

«Марям» сурасида эса, шундай марҳамат қиласди:

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَتَعْمَلُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ التَّبَيِّنِ مِنْ ذُرْيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ تُوحِّدَ وَمِنْ ذُرْيَةِ

إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَأَحْبَبْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَانِ حَرَّوْا سُجَّدًا وَبُكَيْأًا

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيَّاً

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا

— „Ана ўша Одам зурриётидан бўлган (Идрис каби) Биз Нуҳ билан бирга (кемада) кўтариб тўфон балосидан најот берган кишилардан (яъни уларнинг фарзандларидан бўлган Иброҳим каби) Иброҳим зурриётидан бўлган (Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб каби) Исройл-Яъқуб (зурриётидан бўлган Мусо, Хорун, Закариё, Яхё ва Исо каби) ва биз ҳидоят қилган ва танлаб олган кишилардан бўлган пайғамбарлардан иборат Аллоҳнинг инъоминга сазовор бўлган зотларга қачон Раҳмон оятлари тиловат қилинса, сажда қилган ва йиғлаган ҳолларида йиқилурлар. Сўнг уларнинг ортидан намозни зое қиладиган ва шаҳватларга бериладиган кимсалар ўринбосар бўлдилар. Энди у (ўринбосарлар) албатта ёмонликка (яъни ёмон жазога) йўлиқурлар. Magar иймон келтириб яхши амаллар қилган зотларгина (азобга дучор қилинмаслар). Ана улар жаннатга киурулар ва уларга бирон зулм қилинмас“.

Демак, даъватчи шаҳватларга берилган анави ўринбосарлардан бўлиб қолишдан огоҳ бўлсин. Бирор кун унинг қадами тоийлиб нафс-хоҳишига ва шаҳватларга берилиб, ҳақиқатни сўзлаш ва ҳақиқатга амал қилишини тарк этган бўлса, дарҳол тавбага шошилсин, токи Аллоҳ унинг тавбасини қабул этсин.

5- Даъватчи Аллоҳнинг нусрат ҳақида қилган ваъдаси, уни ер юзига халифа этиб танлаганлиги ва у мутакаббирлар ва золимлар устидан албатта ғалаба қозонишига қаттиқ ишонмоғи лозим. Гарчи у Аллоҳнинг нусратини ва ғалаба нашидасини ҳис қилмаса-да, унинг муқаддималарини кўрмаса-да, уни ички бир туйғу билан сезиб туради. Чунки

даъватчи Аллоҳнинг ваъдасини албатта юзага чиқувчи ҳақиқат деб эътиборга олишининг ўзи кифоядир.

Ҳақ Таоло «Шуъаро» сурасида Мусо ва Хорунга хитобан шундай марҳамат қиласиди:

فَأَتَيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَنْ أَرْسِلُ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

— „Фиръавнга бориб айтинглар: „Ҳақиқатдан биз барча оламлар Парвардигорининг элчилари дидирмиз. (Кўл остингдаги) Бани Исроил (қавми)ни бизга қўшиб (ўз юртлари - Фаластинга) жўнаттингин“. [26:16,17] Аллоҳнинг пайғамбари Мусо ушбу воқеани (яъни Бани Исроилни ўз юртига жўнатилишини) шубҳасиз амалга ошадиган ҳақиқат деб билди. Бундай бўйруқ айнан шу суранинг бошқа оятида ҳам такрорланди:

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بَعَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبِعُونَ

— „Биз Мусога: „Бандаларим (яъни Бани Исроил қавми) билан тунда ўйлга чиққин! Албатта сизларнинг изингизга тушилур (яъни Фиръавн ва унинг қўшинлари ортингиздан қувиб етур)“, деб ваҳй юбордик“. [26:52] Мусо Бани Исроилнинг Мисрдан чиқиши ва Фиръавн зулмидан қутилишига ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ, эканлигига аниқ ишонди. Шунинг учун ҳам Мусонинг асхоблари денгиз сохилига етгач, ортларидан таъқиб қилиб келаётган Фиръавн қўшинларини кўриб, илоҳий ваъдага шак келтирдилар:

فَلَمَّا تَرَأَى الْجَمْعَانَ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ

— „Қачонки икки жамоат бир-бирларини кўришгач Мусонинг ҳамроҳлари: „Бизлар аниқ тутилдик (чунки олдимиизда фақат денгиз бор)“ дедилар“. [26:61]

Аллоҳнинг пайғамбари эса, шундай мушкул аҳволда ҳам Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканига асло иккиланмади. Балки у Аллоҳнинг Фиръавндан халос этишига қилган ваъдасига аниқ ишониб, ҳамроҳларига шундай жавоб қилди:

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِي رَبٌّ سَيِّهْدِينِي

— „Мусо айтди: „Йўқ, аниқки мен билан бирга Парвардигорим бор. Албатта У мени (нажот) ўйлига бошлар“. [26:62]

Ушбу қиссадан ҳисса шуки, пайғамбарлар изидан бораётган даъватчи Аллоҳнинг ваъдасига ишонч билан, албатта амалга ошадиган ҳақиқат деб қарамоғи лозим. Чунки, Аллоҳ Таоло ҳаргиз, ваъдага вафосизлик қилмас. Мана Аллоҳнинг пайғамбари Мусо Бани Исроил қавмини Фиръавн ҳукмидан ва салтанатидан халос этишига буюрди. Мусо эса, Аллоҳнинг бу амрини шубҳасиз амалга ошуви иш деб билди. У Бани Исроил билан йўл юриб денгизга етдилар. Ундан ўтиш учун эса кемалар йўқ эди. Даҳшатли манзара: олдинда душмандек денгиз, ортда эса, денгиздек душман. Бироқ, шу дамда Мусо нажотнинг бирон бир чорасини топа олмаса-да, унинг иймони, ишончи ишончлигига

қолди. Шу билан бирга, нажот топишга унинг ишончи комил эди. У айтди:

كَلَّا إِنَّ مَعِي رَبٌّ سَيِّدِينِي

– „Йўқ, аниқки мен билан бирга Парвардигорим бор. Албатта у мени (нажот) йўлига бошлар“. [26:62]

Ушбу оятдаги «калла» сўзи Фиръавн аскарлари Мусо ҳамроҳларига ҳаргиз ета олмаслигини англатади. Чунки уларни етиб олиши Мусо аниқ ишонган нажотнинг келмаслиги демакдир. Мусо ﷺнинг иймони шу қадар кучли эдики, у ҳеч қандай нажот чораси йўқ маҳалда, деган ишончда барқарор турди.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لِيُسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُكَيِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيَدَّلُّنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْمَانًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

– „Аллоҳ сизлардан иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларга худди илгари ўтган (иймон-эътиқодли) зотларни (ер юзига) халифа-хукмрон қилганидек уларни ҳам ер юзида халифа қилишни ва улар учун Ўзи рози бўлган (Ислом) динини голиб-мустаҳкам қилишни ҳамда уларнинг (аҳволини Маккада кўрган) хавфу-хатарлардан сўнг (Мадинада) тинчлик-хотиржамликка айлантириб қўйишини ваъда қилди. Улар Менга ибодат қилурлар ва Менга бирон нарсанни шерик қилмаслар“. [24:55]

«Нур» сурасидаги ушбу оятни ўқиган даъватчи Аллоҳнинг ваъдасига, Азиз ва Кудратли Аллоҳ унга халифалик давлатини тикилашга имкон яратишига ишонмоғи лозим, шунингдек у Мусо ﷺдан ибрат олиб, халифалик давлатининг қулай шарт шароитларини кўрмаса-да, албатта, у шубҳасиз барпо бўлажакдир деб ишонмоғи зарур.

Даъватчи «Моида» сурасидаги Ҳақ Таолонинг:

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ

– „Кимки Аллоҳни, Унинг пайғамбарини ва мўминларни дўст тутса (нажот топгай). Зоро фақат Аллоҳнинг гуруҳигина голиб бўлгувчидир“. [5:56]

деган оятини ўқигач, ғалабанинг шубҳасиз келишига, Аллоҳ ўзининг буйруқларини ижро қиласидиган, қайтариқларидан қайтадиган, даъватни ҳақ ва ихлос билан етказадиган ҳизб-гуруҳга албатта шубҳасиз ёрдам беришига ишонади.

Даъватчи «Софиф» сурасидаги Аллоҳ Таолонинг:

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَهِّرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ

الْمُسْتَرِّ كُونَ

- „У (Аллоҳ) йўз пайғамбарини ҳидоят ва ҳақ дин билан - гарчи мушриклар истамасалар-да - барча динларга ғолиб қилиш учун юборган Зотдир“. [61:9]

деган муборак оятларини ўқиса, унинг Ислом дини барча динлар устидан ғолиб бўладиган кун шубҳасиз келади, деган ишончи янада кучаяди. Шунингдек бу бутун оламлар Роббиси берган ваъдаларни қатъий тасдиқ ва аниқ ишонч билан «бу ваъдалар - гарчи амалга оширадиган омиллари кўринмаса-да - шаксиз рўёбга чиқажакдир», деб қабул қиласди.

6.

وَهِيَ تَحْرِيٰ بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجَابِ وَنَادَى نُوحٌ أَبْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْرُلٍ يَأْبُنِيَ ارْكَبْ مَعَنَا^{٤٢}
وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ قَالَ سَاوِيٰ إِلَى جَبَلٍ يَعْصِسْنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمِ
مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحْمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُعْرِفِينَ

- „Кема уларни тоглардек тўлқинлари орасида олиб кетар экан, Нуҳ бир четда қолган ўғилга нидо қилди: „Эй ўғилчам, биз билан бирга (кемага) мингинг, у кофирлар билан бирга қолмагин!“ Ўғил деди: „Мен ўзимни сувдан сақладиган бирон тогнинг устига чиқиб оламан“. Нуҳ айтди: „Бугун Аллоҳнинг амридан сақлагувчи ўйқ, магар Ўзи раҳм қилган кишиларнигина (сақлар)“. (Шу пайт) ўрталарини тўлқин тўсиб қўйди-да (ўғил) гарқ қилинувчилардан бўлди“ [11:42,43]

Даъватчи «Худ» сурасидаги ушбу оятларни ўқиб, тўфон қиссаси ҳақида тафаккур қиласр экан халқнинг нажоти ва унинг паноҳ топиши Аллоҳнинг амрига таяниш ва Унинг ҳукмларини ижро қилиш билан бўлишига, ҳалокат эса, илоҳий ҳидоятни тарқ этиш билан ва чекланган ақлга таяниш оқибатида юз беришига амин бўлади. Агар Нуҳнинг ўғли ҳам илоҳий ҳидоятга эргашиб, роббисининг амрига итоат қилганда, албатта нажот топган бўлур эди. Лекин у илоҳий ҳидоятдан юз ўгириб, ўзига ишонганлиги ва ақлига таянганлиги сабабли ҳам ҳалок бўлди. Тўфон қиссасининг мана бу жиҳати шунга далолат қиласдики, агар мусулмонлар кофир давлатларнинг макр-ҳийлаларидан ҳалос бўлишини, улар устидан ғалаба қозонишни хоҳлашар экан, улар қонун чиқариша, жангларга тайёрланишда Аллоҳнинг шариатини ҳакам қилишлари лозим бўлиб, ақлларига ва илоҳий ҳидоятдан ғафлатда қолган истеъдодларига таяниб олмасликлари зарур. Бу қисса яна шуни англатадики, мусулмонларнинг узоқ тарих мобайнида қўлга киритган ютуқлари илоҳий ҳидоятга эргашиш сабабли бўлса, уларнинг охирги 200 йил ичидаги мағлубиятлари эса, илоҳий ҳидоятни тарқ этиш ва чекланган ақллар ишлаб чиқсан қонунларга ва истеъдодларга эргашиш оқибатида рўй берган.

7- Даъватчи фақат даъват ва унинг манфаатини мақсад-гоя қилиб олиб, оқибат ва хатарларга парво қилмай, уни (даъватни) қувват, матонат билан, журъат билан етказмоғи вожиб. У билиб қўйсинки,

одамлардан қўрқиши, сусткашлик, жони тинч бўлишини ўйлаш уни зафардан, ёрдам берувчи Роббисининг розилигидан узоқлаштиради. Ҳақ Таоло «Марям» сурасида шундай марҳамат қиласди:

يَأَيُّهُمْنِي خُذُ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتِنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا

— „(Биз унга): „Эй Яхё китобни яъни (Тавротни) маҳкам ушлагин“, дедик ва унга гўдаклик чоғидаёқ ҳикмат-маъориф ато этдик“. [19:12] «Худ» сурасида айтади:

قَالُوا يَاهُودُ مَا جَعَلْنَا بَيِّنَةً وَمَا نَحْنُ بَتَارِكَيْ أَهْلَهَنَا عَنْ قَوْلَكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَكَ بَعْضُ أَهْلَهَنَا بِسُوءِ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بِرِيَءٌ مِّمَّا

شُرِّكُونَ مِنْ دُونِهِ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنَظِّرُونِي

— „Улар дедилар: „Эй Худ сен бизга (ўзингни пайғамбар эканлигининг тасдиқлайдиган) бирон ҳужжат келтирмадинг. Бизлар сенинг қуруқ гапинг билан ўз худоларимизни тарк қилувчи эмасмиз. Бизлар фақат: „Сени худоларимиздан бири бир бало (яъни мажнун) қилиб қўйган“, деймиз холос. Худ айтди: Албатта мен Аллоҳни гувоҳ қиласман, яна ўзларингиз ҳам гувоҳ бўлингларки, мен сизларнинг Аллоҳни қўйиб (унга сохта-ёлғон худоларни) шерик қилишингиздан безорман. Ана энди барчангиз бир бўлиб, ҳеч кечикитирмай менга қарши билган ҳийлангизни қиласверинглар“. [11:53-55]

Аллоҳ Таолонинг Яхё ﷺ учун Тавротни маҳкам ушлаш ҳақидаги буйруғига қаранг. Аллоҳнинг пайғамбари Худ ﷺнинг журъатига бир боқинг, у ёлғиз бўла туриб ўз қавмига хитоб қилмоқда: „барчангиз бир бўлиб, ҳеч иккilanмай, менга қарши билган ҳийлангизни қиласверинглар“.

Бу нақадар буюк құдрат! Бу қандай мислсиз журъат?!

Мана булар пайғамбар ва Расулларнинг қиссаларидан олинган ибрат ва намуналардир. Истинбот учун яроқли моддадир. Чунки булар юқорида айтиб ўтганимиздек - даъват етказишнинг намунасиdir. Ушбу қиссаларнинг ҳар бир бўлагида даъватчига лозим бўлган фойдали ибрат ва намуналар мавжуд. Мусулмон киши борлиқ оятларида тафаккур қилишга амр этилганидек пайғамбар ва Расулларнинг қиссаларида ҳам тафаккур этишга буюрилган. Чунки бу қиссаларда ҳам борлиқ оятлари яъни мўъжизалар мавжуд. Пайғамбар ва Расуллар ўз қавмларини ҳидоятлашга эришиш учун мўъжизалиги кўриниб турган борлиқ оятларини келтирганлар. Масалан, Нұх ﷺнинг тўфон балосидан нажот топиши борлиқ оятидир. Солиҳ ﷺнинг түяси борлиқ оятидир. Лут ﷺ қавмини хор этиши, Иброҳим ﷺнинг ўтдан нажот топиши, Мусо ﷺ учун дengизнинг иккига бўлиниши, шунингдек пайғамбарлар келтирган бошқа мўъжизалар борлиқ оятларидир.

Ҳақ Таоло «Анъом» сурасида шундай марҳамат қиласди:

يَأَمْعَشَرَ الْحِجَنَ وَالإِنْسِ أَلْمٌ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنَذِّرُونَكُمْ لِقاءَ يَوْمَكُمْ هَذَا

— „Эй жин ва инс жамоаси, сизларга ўзларингиздан бўлган пайғамбарлар Менинг оятларимни сўзлаган ва сизларни мана шу (яъни қиёмат) кунингиздаги учрашувдан қўрқитадиган ҳолларида келмадиларми?“ [6:130]

«Аъроф» сурасида эса бундай дейди:

يَأَبْنَى آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ آتَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزُنُونَ

— „Эй Одам болалари, ҳар қачон сизларга ўзларингиздан бўлган пайғамбарлар Менинг оятларимни сўзлаган ҳолларида келгандилида кимда-ким (ширқдан) сақланиб, ўзини ўнглаб олса, уларга хавф-хатар ўйқидир ва улар ғамгин бўлмайдилар“. [7:35]

Барча пайғамбар ва Расуллар келтирган далиллар борлиқ оятларирид. Мұҳаммад ﷺдан бошқа бирор пайғамбар мўъжиза сифатида танзилий оятларни келтирмаган. Довуд ؏нинг мазмурлари (пластирдаги диний оятлардан бири) Иброҳим ва Мусо саҳифалари, Инжил - гарчи булар танзилий бўлсаларда - бироқ, мўъжиза оятлари бўлмаган, яъни ўзларининг ҳақ пайғамбар эканликларига далил қилиб олишга қавмларини чорлаган мўъжиза бўлмаганлар. Улар фақат аҳком ва эътиқодлар олиниши учун ўрганиладиган шариатлардан ўзга нарса эмас эди.

Аммо Қуръон оятларининг икки жиҳати мавжуд бўлиб, биринчиси Холиқнинг борлигига ва Мұҳаммад ﷺнинг ҳақ пайғамбар эканлигига далолат қилувчи мўъжизалик жиҳати бўлса, иккинчиси аҳкомлар ва ақидалар олинадиган ташриъий жиҳатидир. Демак, жамики пайғамбар ва Расулларга берилган мўъжиза оятлари борлиқ оятлари бўлган бир пайтда, ёлғиз Расулуллоҳ ﷻагина мўъжиза сифатида танзилий оятлар нозил қилинган. Бунинг ҳикмати шуки, барча пайғамбар ва Расуллар муайян муддатга ва ўз қавмига хос қилиб юборилган эди. Агар пайғамбарлик муддати тугаса ва ундан сўнг янги пайғамбарлик келса, собиқ пайғамбарнинг мўъжизасига ҳеч қандай эҳтиёж қолмаган. Чунки унинг шариатига амал қилиш ҳам ўз ниҳоясига етган. Ва ўз навбатида шу шариатни олиб келган пайғамбар мўъжизасига ҳам эҳтиёж қолмайди. Шундай қилиб пайғамбарларнинг мўъжизалари вақтинча бўлиб, пайғамбарлик билан бошланиб, унинг ниҳояга етиши билан тутаган. Бу сарвари олам Расулуллоҳ ﷻдан ўзга барча пайғамбар ва Расуллар ҳаётидаги узлуксиз қоида эди. Ул зот то қиёматгача нубувват муддати ниҳояланмайдиган танҳо пайғамбардир. Шунинг учун ҳам ул зотнинг мўъжизалари нубувватлари онлиқ абадийдир. Бунинг учун эса, оят яъни мўъжизалар боқий ва танзилий бўлиши лозим. Ўтган барча пайғамбар ва

Расулларнинг мўъжизаларида эса, бу сифат кўринмайди. Эндилиқда мўъжизаларининг Куръоннинг танзилий оятларидаги хабаригина қолган. Агар бу ҳам қолмаганда эди, уларнинг мўъжизалари ҳақида тафаккур қилишга бўлган буйруқ ҳам йўқ бўлар эди. Пайғамбар ва Расулларнинг қиссаларига назар солиш аслида, уларнинг борлиқ оятлари бўлган мўъжизаларига қарашдир, лекин улар борлиқ қонунларига тескари бўлган мўъжизалардир.

Шундай экан, борлиқ оятларида фикр қилиб, иймон ва ишончга эришишгани каби пайғамбар ва Расулларнинг мўъжизаларида ҳам тафаккур қилмоқ даркор.

Ҳақ Таоло «Бақара» сурасида шундай марҳамат қилади:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةً مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُّ
مُوسَىٰ وَآلُّ هَارُونَ تَحْمُلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۲۴۸

„Пайғамбарлари уларга айтди: „Унинг подшоҳлигининг аломати - сизларга бир сандиқ келишидирки, унда Парвардигорингиз томонидан хотиржамлик ҳамда Мусо ва Ҳорун оиласидан қолган мерос мавжуд бўлиб, фаришталар кўтариб турадилар. Агар чиндан иймон эгалари бўлсангиз. Шубҳасиз бу воқеада сизлар учун оят аломат бордир“. [2:248] «Оли Имрон» сурасида Аллоҳ айтади:

وَرَسُولاً إِلَيْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّى قَدْ جَعَلْتُكُمْ بَآيَةً مِنْ رَبِّكُمْ أَنْ أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهْيَةً
الظَّيْرَ فَأَنْفَخْ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبَرِّئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ
وَأُنْبِكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَحْرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۴۱

„Ва уни (Исони) бани Исроил қавмига пайғамбар қилади. (Исо бани Исроилга дейди:) „Мен (ўзимнинг ҳақ пайғамбар эканлигим ҳақида) сизларга Парвардигорингиздан оят далил келтирдим. Мен сизларга лойдан қуш тимсолини ясаб унга пуфласам, у Аллоҳнинг изни-иродаси билан ҳақиқий қуш бўлади. Ва яна кўр, пес касалларини тузата оламан ва Аллоҳнинг изни билан ўликларни тирилтираман. Ҳамда сизлар еган ва уйларингизда сақлаётган нарсаларингизни айтиб беришга қодирман. Агар мўмин бўлсангизлар, албатта бу ишларда сизлар учун аниқ далиллар бордир“. [3:49]

Лекин бу ерда умумий борлиқ оятлари билан яъни ушбу коинотдаги маҳлуқотлар билан пайғамбар ва Расулларга хос борлиқ оятлари орасида фарқ мавжуд. Фарқ шундан иборатки, умумий борлиқ оятлари фақат Ҳаллоқи олам Қодир Ҳудонинг мавжудлигига далолат қилувчи аломатлардир. Пайғамбар ва Расулларга хос борлиқ оятлари эса, бир вақтнинг ўзида икки нарсага яъни Қодир Ҳудонинг мавжудлигига ва ушбу оят-мўъжизани келтирган киши қодир Ҳудонинг элчиси эканлигига далолат қилади. Соддороқ айтганда, умумий борлиқ оятлари фақат Ҳақ Таологагина иймон келтиришга яроқли бўлса, хос борлиқ оятлари эса, Қодир Холиққа иймон келтиришга қўшимча, ушбу пайғамбар олиб

келган шариат ва динга иймон келтириш учун ҳам ярайди. Хос борлиқ оятларини кузатиш натижасида уларни икки синф эканлигини кўрамиз; биринчиси: пайғамбар ва Расуллар борлиқ қонунларига хилоф бўлган оятларни келтирган бўлиб, бу оятлар - қавмларининг олдида уларнинг нубуввати ва рисолатига далолат қилувчи мўъжиза бўлган. Чунончи, Иброҳим ﷺнинг қиссаларида келганидек, ўт ўзининг ёндириш хусусиятини йўқотиб, совуқ бўлиб қолиши, Мусо ﷺнинг қиссаларида келганидек, қуруқ асони судралиб кетаётган илонга айланаб қолиши, Исо ﷺнинг ўликларни тирилтириши, кўзи ожиз кўрларнинг кўзларини очиши шулар жумласидандир; иккинчиси: бу синфдаги оятларни пайғамбар ўзининг пайғамбар эканлигини исботловчи мўъжиза сифатида келтирмаган бўлиб, балки пайғамбарнинг ўзи мўъжизадир. Масалан, Исонинг отасиз туғилиши ҳам Исо учун, ҳам онаси учун мўъжизадир. Аллоҳ Таоло «Мўъминун» сурасида шундай марҳамат қилади:

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرِيمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَا هُمَا إِلَى رَبِّهِ دَاتَ قَرَارٍ وَمَعِينٍ

— „(Кейин) Марямнинг ўғли (Исони) ва унинг онаси (Марямни Бизнинг қудратимиизга далолат қиласидан) оят-аломат қилдик ва иккисини оқар сувли баланд кўркам бир қароргоҳга жойладик“. [23:50]

Узайрнинг бу дунёда ўлиб, қайта тирилиши мазкур иккинчи синф мўъжизаларига мисолдир. Узайр бани Исройл пайғамбарларидан биридир.

«Бақара» сурасидаги Аллоҳнинг қўйидаги сўзларидан кўзда тутилган пайғамбар ҳам Узайрdir.

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوَيَةٌ عَلَى عُرُوشَهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَّا إِلَهُ الْمَائِةِ عَامٌ ثُمَّ بَعْدَهُ قَالَ كُمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مَائِةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسْنَّهُ وَانظُرْ إِلَى حَمَارِكَ وَلَنْجَعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ تُنْشِرُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

— „Ёки бир зот (Узайр пайғамбар ҳақидаги масалани билмадингизми) у зот томлари йиқилиб, хувиллаб қолган бир қишлоқдан ўтаркан: „Аллоҳ бу ҳароб бўлган қишлоқни қандай тирилтирас экан-а?“, деди. Шунда Аллоҳ уни юз ўйл муддатга ўлдирди. Сўнгра тирилтириб сўради: қанча муддат (ўлик ҳолда) турдинг? „бир кун ё ярим кун“- деди, у. Аллоҳ деди: „йўқ юз ўйл турдинг. Таом ва ичимлигинга қара - бузилган эмас. Энди эшагингни (чириб, суюклар ажраб кетганини) кўргин. Бу ҳодисани Аллоҳнинг қудратини кўрсатиш ва сени одамлар учун оят-ибрат қилиш учун (келтирдик)“. [2:259]

Демак Исо ва Узайрнинг ўзлари мўъжизадирлар.

АЛЛОҲНИНГ Даъват ёювчига НУСРАТИ

Даъватни ёювчи пайғамбарларнинг ишини давом эттиради. Бироқ пайғамбарларнинг ўзига хос бўлган ишлар бундан мустасондир. Пайғамбарлар диннинг асоси ва ақидалар хусусида ўрнак ва намунаидир, деган эдик. Бу айтганларимиз Аллоҳ Таоло ўзининг пайғамбарлари ва элчиларига нусрат (ёрдам, ғалаба) бериши мавзусига ҳам тааллуклидир. Зеро, Аллоҳ Таоло пайғамбарлари ва элчиларига нусрат берганидек, даъватни ёювчига ҳам нусрат беради. Аммо Аллоҳ Таолонинг пайғамбарлари ва элчиларига берадиган нусрати қандай бўлади, қачон нусрат беради, буларни билиш учун шу мавзуга алоқадор оятларни кўриб чиқиш лозим бўлади.

Пайғамбар ва элчиларнинг Қуръонда зикр қилинган қиссаларини кўриб чиқилса, Аллоҳ Таолонинг уларга берадиган нусрати уч турли эканлиги маълум бўлади.

1- Пайғамбарнинг ўзига қавми, муҳолифлари ва душманларига қарши бериладиган нусрат.

2- Пайғамбар ёки элчи олиб келган даъват ва мағкурага бериладиган нусрат.

3- Ҳам пайғамбарга, ҳам даъватга бериладиган нусрат.

Аллоҳ Таоло пайғамбарларидан Нуҳ, Ҳуд, Солих, Шуъайб ва Лут (алайҳи-с-салоту ва-с-салом)лар учун қавмларига қарши нусрат берди. Яъни бу пайғамбарларнинг қавмларини ҳар хил азоб ва фалокатлар билан йўқ қилиб юборди. Бу нусрат пайғамбарлар учун қавмларига қарши берилган нусратdir.

Аллоҳ Таоло пайғамбарларидан Юнус ва Мусо ~~ибн~~лар олиб келган мағкура ва даъватнинг ёйилишига нусрат берди. Натижада Юнус ~~ибн~~нинг қавми иймон келтирди. Бану Исроил иймон келтирди. Бу нусрат мағкура ва даъватга берилган нусратdir.

Аллоҳ Таоло пайғамбари Мухаммад ~~ибн~~га душманлари: қурайш, яхудийлар, Арабистон ярим ороли ва атрофидаги бошқа арабларга қарши нусрат берди. Шу билан бирга у олиб келган мағкураси, даъвати ва динига ҳам нусрат берди. Натижада араб ва ажамлар Ислом динига иймон келтирди. Бу нусрат пайғамбарга ва у олиб келган даъватга берилган нусратdir.

Демак, Аллоҳ Таоло пайғамбарининг ўзига ёки пайғамбари олиб келган шариатга ёки пайғамбари ва у олиб келган шариатига нусрат беради. Бу масала очиқ-ойдин равшандир. Бу ерда унга далолат қилувчи оятларни келтиришга эҳтиёж йўқ.

Пайғамбар ва элчиларга берилаётган нусратни Аллоҳ Таоло бевосита Ўзи беради ёки уларга ёрдам берадиган одамлар орқали беради. Бу икки ҳолатга ҳам далолат қиласидаги оятлар кўп бўлиб, улардан биринчи ҳолатга далолат қилувчи қўйидаги оятларни келтирамиз:

Аллоҳ Таоло «Анбиё» сурасида марҳамат қиласиди:

وَئُونَّا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلٍ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَتَحَيَّنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٦١﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سُوءً فَأَعْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٦٢﴾

- „Нуҳни (эсланг): Ўшанда - (мазкур пайғамбарларнинг давридан) илгари нидо қилганида Биз унинг (нидосини) мустажоб қилиб, ўзини ва тобеъларни катта ғамдан қутқардик. Ба унга Бизнинг оятларимизни ёлгон деган қавмдан мадад-нажот бердик. Дарҳақиқат улар ёмон қавм эдилар. Бас, Биз уларнинг барчасини гарқ қилиб юбордик“. [21:76-77]

Аллоҳ Таоло «Анкабут» сурасида Лут тилидан марҳамат қиласи:

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

- „(Шунда) у айтди: „Парвардигорим, бу бузгунчи қавм устнiga Ўзинг мени голиб қил“. [29:30]

Аллоҳ Таоло «Юсуф» сурасида айтади:

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُدُّبُوا حَاءَهُمْ نَصَرْنَا فَنَجَّيْنَا مِنْ نَشَاءٍ وَلَا يُرِدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٤﴾

- „Ҳар қачон ўша пайғамбаримиз ноумид бўлиб: „Бизлар ёлғончи қилиндик - пайғамбар эканлигимиизга ишонмадилар“, дея ўйлай бошлаганларида, уларга Бизнинг мададимиз-ғалабамиз келиб, Биз хоҳлаган кишиларга нажот берилар эди. Аммо гуноҳкор қавмдан бизнинг азобимиз қайтарилилмас“. [12:110]

Иккинчи ҳолатга далолат қилувчи қўйидаги оятларни келтирамиз:

Аллоҳ Таоло «Анфол» сурасида марҳамат қиласи:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهُدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفَسِهِمْ فِي سَيِّلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلَيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَائِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيَانَقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٦٥﴾

- „Албатта иймон келтирган, ҳижрат қилган ва молу-жонлари билан Аллоҳ йўлида жиҳод қилган зотлар ва Маккадан ҳижрат қилиб келган муҳожиларга уй-жой бериб, ёрдам қилган зотлар - ана ўшалар, бир-бирларига дўстдирлар. (Яъни тириклари бир-бирига ҳамкор, ўрталарида ўлим бўлса, бир-бирларига меросхўрдирлар). Иймон келтирган, аммо ҳижрат қилмаган (яъни ҳали-ҳануз Маккада яшаб турган) кишилар эса то ҳижрат қилмагунларича сизлар уларга дўстлик қила олмайсизлар (яъни бир-бирларингизга ҳамкор, меросхўр бўла олмайсизлар). Agar улар дин йўлида сизлардан ёрдам сўрасалар, ёрдам қилиш зинмангиздадир. Magar уларга, ўрталарингизда (урушмаслик ҳақида) аҳд-паймон бўлган қавмга зарар етказиш билан ёрдам қилмайсизлар. Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўргувчиидир“. [8:72]

Аллоҳ Таоло «Аъроф» сурасида марҳамат қилади:

فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَأَبَيَّغُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ٦٧

– „Бас, унга иймон келтирган, уни улуғлаб, унга ёрдам қилган ҳамда унинг (келиши) билан нозил қилинганд нурга (яъни Куръонга) эргашган зотлар - ана ўшаларгина нажот топгувчилардир“. [7:157]

Аллоҳ Таоло «Оли Имрон» сурасида марҳамат қилади:

وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيشَاقَ التَّبَيْنِ لِمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا
عَمِّكُمْ لَئِنْ مُنْ يَهُ وَلَنَتَصْرُونَ ٦٨

– „Эсланг (эй аҳли китоб), Аллоҳ барча пайғамбарлардан: „Мен сизларга қандай Китоб ва Ҳикмат бермайин, кейин сизларнинг пайғамбарлигингизнинг тасдиқ этувчи бир пайғамбар келгач, албатта унга иймон келтирурсиз ва ёрдам берурсиз...“ [3:81]

Аввалги оятларда нусратнинг нисбати Аллоҳ Таолога берилаётган бўлса, кейинги оятларда эса одамларга берилмоқда.

Аллоҳ Таоло пайғамбарлар ва элчиларга нусрат берганидек, уларга иймон келтирган, Аллоҳга итоат қилувчи ва ёрдам берувчиларга ҳам нусрат беради. Яъни пайғамбарларнинг шариатларига иймон келтирган, бу шариатларда келган ҳукмларга қатъий амал қилган, буйруқларга итоат қилиб, ман қилинганд нарсалрга яқинлашмаган мўмин бандаларига Аллоҳ Таоло ўз нусратини беради. Яъни Аллоҳ Таоло даъват ёювчига - бу ерда баҳс мавзуси ҳам удир - нусрат беради. (Баҳс мавзуси ҳам шудир).

Аллоҳ Таоло «Фофир» сурасида марҳамат қилади:

إِنَّا لَنَصْرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْأَشْهَادُ ٦٩

– „Албатта Биз пайғамбарларимизга ва иймон келтирган зотларга ҳаёти дунёда ҳам, гувоҳлар (ҳозир бўлиб) турадиган Кунда (қиёматда) ҳам ёрдам берурмиз“. [40:51]

«Мұхаммад» сурасида марҳамат қилади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرُكُمْ وَيُبَيِّنُ أَفْدَامَكُمْ ٧٠

– „Эй мўминлар, agar сизлар Аллоҳга Ёрдам берсангизлар (яъни Унинг йўлида жиход қилсангизлар), У Зот ҳам сизларга ёрдам берур ва жанг майдонида қадамларнингизни сабит-барқарор қилур“. [47:7]

Аллоҳ Таоло бу оядга мўминларга берадиган нусрати уларнинг Аллоҳ Таолога берадиган ёрдамларига биноан бўлишини айтмоқда. Яъни дин ҳукмларига қатъий амал қилишлари эвазига бўлишини айтмоқда. Дин ҳукмларини маҳкам ушлаш даъват ёювчининг вазифасидир. Зоро, у қатъий амал қилиш ва итоат хусусида барчага ўрнақдир.

Юқорида айтилганлардан шундай хулосага келамиш:

Аллоҳ Субҳонаху ва Таоло пайғамбар ва элчилар - Нуҳ, Худ, Солих, Шуъайб ва Лут عليهم السلامларга ўзи нусрат бергани каби ёки пайғамбаримиз Мұхаммад صلوات الله عليه وسلمга, одамлар орқали нусрат бергани каби нусрат беради.

Шунинг учун улар ансорлар - ёрдам берувчилар, деб номланишди. Шунингдек, Аллоҳ Таолонинг нусрати - Нуҳ, Худ, Солих, Шуъайб ва Лут ғуларга бўлганидек - пайғамбарларнинг ўзларига бўлади ёки Мусо ва Исо ғуларда бўлганидек уларнинг шариатларига нусрат беради. Пайғамбаримизда бўлганидек пайғамбарнинг ҳам ўзига ҳам шариатига ҳам нусрат бўлади. Аллоҳ Таоло пайғамбарлари ва элчиларига - уларнинг кўпчилигига бўлганидек - ҳаётлик пайтларида нусрат беради ёки Исо ғуга бўлганидек, вафотларидан сўнг нусрат беради. Зоро, Аллоҳ Таоло Исо ғуни ўз ҳузурига чорлаганидан сўнг унинг шариати голиб бўлди. Аллоҳ Таоло даъват ёювчиларга ҳам шундай нусратлар беради. Унинг ўзи уларга бевосита ёки бошқалар орқали нусрат беради. Уларнинг ўзига ҳаётлик пайтларида ёки вафотларидан сўнг даъватларига нусрат беради ва ҳоказо. Бироқ даъват ёювчиларга бериладиган нусратни маълум бир ҳолатда бўлади - деб чеклаб, бошқа ҳолатни инкор этиш мутлақо мумкин эмас. Зоро, уларга бериладиган нусратни бундай чеклаб қўйиш асосиздир, яъни у шаръий асосга эмас, ақлий асосга суюнишдир. Даъват ёювчи бу хусусда шаръий ҳукмларга хилоф иш тутмаслиги ҳамда нафс-ҳоҳишига эргашиб муайян бир ҳолатни танлаб бошқаларини инкор этмаслиги лозим. Даъват ёювчи шуни яхши билиб олсинки, нусрат Аллоҳ Таолони ҳузуридан келади. Агар мўминлар нафс-ҳоҳишига, ақлга таянмасдан Аллоҳга итоат қилиш, шаръий ҳукмларни маҳкам ушлаш, фақат шаръий ҳукмларнинг ўзига боғланиш билан Аллоҳга ёрдам берсалар Аллоҳ ҳам уларга нусрат-ёрдам беради.

Нусрат ёлғиз Аллоҳнинг қўлида, ёлғиз Унинг ҳузуридан келади, бу хусусда Аллоҳ Таоло «Оли Имрон» сурасида шундай дейди:

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلَتَطْمَئِنَ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ

الْحَكِيمٌ

- „Бу (мададни) Аллоҳ фақат сизларга хушхабар бўлсин, деб ва дилларингиз таскин топиши учун қилди. Аслида ғалаба фақат қудрат ва ҳикмат эгаси бўлган Аллоҳ ҳузуридан келур.“ [3:126]

«Бақара» сурасида марҳамат қиласи:

حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرَ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

- „Хатто пайғамбар ва иймонли кишилар: „Ахир қачон Аллоҳнинг ёрдами келади?“ дейишган эди. (Шунда) уларга бундай жавоб бўлган эди: „Огоҳ бўлингизким, Аллоҳнинг ёрдами яқиндир“. [2:214]

«Наср» сурасида марҳамат қиласи:

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

- „(Эй Мұхаммад), қачон Аллоҳнинг ёрдами ва ғалаба келса,“ [110:1] Шунингдек нусрат фақат Аллоҳнинг буйруғи билан келади. Бу хусусда Аллоҳ Таоло «Мулк» сурасида шундай дейди:

أَمَنَ هَذَا الَّذِي هُوَ حُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَانِ إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ

– „(Эй мушриклар), Раҳмондан ўзга сизларга ёрдам берадиган, сизлар учун қўшин-ёрдамчи бўлган ўша Зот ким ўзи?! (Аллоҳдан ўзга бирон мададкор йўқдир). Кофиirlар эса фақат fuур-алданишдадир“. [67:20]

«Каҳф» сурасида марҳамат қилади:

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا

– „Шунингдек, унинг учун Аллоҳдан ўзга на бир ёрдам берадиган жамоат бўлди ва на ўзи (ўзига) ёрдам бера олгувчи бўлди“. [18:43]

«Қасос» сурасида шундай марҳамат қилади:

فَخَسَقْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِتْنَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنْ

الْمُنْتَصِرِينَ

– „Бас, Биз (Қорунни) ҳам, унинг ҳовли-жойини ҳам (ерга) ютдиридик. Сўнг, унинг учун Аллоҳдан ёрдам берадиган ўзга бирон жамоат бўлмади. Ва унинг ўзи ҳам голиблардан бўлмади“. [28:81]

«Бақара» сурасида шундай дейди:

إِنَّمَا تَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٌّ وَلَا نَصِيرٌ

– „Еру осмонлар ёлғиз Аллоҳнинг мулки эканини ва сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст ё ёрдам бергувчи йўқ эканини билмадингизми?“ [2:107]

Демак нусрат фақат Аллоҳнинг қўлида ва у фақат Аллоҳнинг буйруғи билан келар экан, бундан шундай савол туғилади: Мусулмонлар бу нусратни албатта юзага келтирадиган сабабларга эгами ёки фақат унинг шартларига эга холосми? Бошқача қилиб айтсак: Мусулмонлар бу нусратнинг сабабларини рӯёбга чиқариш орқали нусратни хоҳлаган вақтларида, хоҳлаган кайфиятда хосил қила оладиларми ёки иш бундан бошқачами? Мусулмонлар қанчалик ҳаракат қилишмасин, нусратнинг қаҷон келишини ҳам, қандай кайфиятда бўлишини ҳам белгилай олмайдилар. Балки улар фақат ўзларига вожиб бўлган шартларни амалга ошира оладилар холос. Шундай қиссалар Аллоҳ Таоло ўзи хоҳлаган вақтда ва хоҳлаган кайфиятда уларга ўз нусратини бериш билан уларни улуғлайди.

Аллоҳ Таолонинг нусрат ҳақидаги оятларини диққат билан қаралса, нусрат ҳам ризқ каби қазо масалалари қаторига кириши, у ҳам ризқ каби ёлғиз Аллоҳнинг қўлида экани ҳамда қазо фақат Аллоҳнинг қўлида экани - пайғамбар ва элчи бўлсалар ҳам - одамларнинг қўлида эмаслиги маълум бўлади. Демак ризқ - қазо, умр - қазо, ёмғир ёғиши - қазо бўлганидек нусрат ҳам қазодир. Қазо эса маҳлуқотлардан бирортасининг қўлида эмас, балки ёлғиз Аллоҳнинг қўлидадир. Инсон ўз ризқини қаҷон келишини, қанча миқдорда бўлишини, ўз умрининг узун ёки қисқа бўлишини белгилай олмаганидек ёки ёмғирни ҳам ўзи хоҳлаган вақтда ва хоҳлаган миқдорда ёғири олмаганидек - ҳеч ким ўзи хоҳлаган вақтда ва ўзи хоҳлаганидек нусрат вужудга келтира олмайди. Балки буларнинг

барчаси қазодир. Нусрат ҳам Аллоҳ Таолонинг ҳукми билан вужудга келадиган қазолар жумласидан бўлгани туфайли ҳеч ким нусратни вужудга келтирадиган сабабларга эга эмас. Агар нусратни вужудга келтирадиган сабаблар инсон қўлида бўганда эди, аввало пайғамбар ва элчилар шу сабабларга эга бўлган ва муҳтож бўлиб қолган вақтларида нусрат келтирган бўлар эдилар. Модомики пайғамбар ва элчилар нусратнинг сабабларига эга эмас эканлар, улардан бошқа мўминлар қатъян нусратнинг сабабларига эга эмаслар.

Аллоҳ Таоло «Қамар» сурасида марҳамат қиласди:

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِي مَعْلُوبٌ فَاتَّصِرْ

— „Шунда у Парвардигорига: „Мен (у кофир қавмимдан) мағлубдирман. Ўзинг ёрдам қилгин“, деб дуо-илтижо қилган эди“. [54:10] Агар нусрат Аллоҳнинг пайғамбари Нуҳ нинг қўлида бўлиб, хоҳлаган вақтида амалга ошира оладиган бўлганда эди, мазкур сўзларни айтмаган бўлар эди.

Аллоҳ Таоло «Бақара» сурасида айтади:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مِثْلُ الدِّينِ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمُ الْبَاسَاءُ
وَالضَّرَاءُ وَزِلْزَلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ

قریب^{۲۱۶}

— „Ёки (эй мўминлар), сизлардан илгариги ўтган зотлар ибрати сизларга келмай туриб жаннатга киришни ўйладингизми? Уларга бало ва мусибатлар (устма-уст) келиб, шундай ларзага тушган эдиларки, ҳатто пайғамбар ва иймонли кишилар: „Ахир қачон Аллоҳнинг ёрдами келади?“ дейишган эди. (Шунда) уларга бундай жавоб бўлган эди: „Огоҳ бўлингизким, Аллоҳнинг ёрдами яқиндир“. [2:214] Агар нусрат Расулуллоҳ нинг ва саҳобаларнинг имкониятларида бўлганда қўйидаги сўзларни айтмаган бўлар эди.

Аллоҳ Таоло «Юсуф» сурасида марҳамат қиласди:

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْئَسَ الرَّسُولُ وَظَنُونَا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا حَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنَجَّيَ مَنْ نَشَاءَ وَلَا يُرَدُّ
بَاسْنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

— „Ҳар қачон ўша пайғамбарларимиз ноумид бўлиб: „Бизлар ёлғончи қилиндик - пайғамбар эканлигимизга ишонмадилар“, деб ўйлай бошлаганларида, уларга Бизнинг мададимиз-ғалабамиз келиб, Биз хоҳлаган кишиларга нажот берилар эди. (Аммо) жиноятчи бўлган қавмдан бизнинг азобимиз қайтарилмас!“ [12:110]

Агар нусратни юзага келтириш пайғамбарларнинг қўлида бўлганида, улар асло ноумид бўлишмас ва бирор иш қила олмасдан „Бизларнинг пайғамбар эканлигимизга ишонмадилар“, деган ҳаёлга бормас эдилар. Зоро, ёлғончига чиқарилиб, ноумид бўлган киши нусратни юзага келтира олмайди. Шунинг учун оядта - „Уларга Бизнинг мададимиз (нусратимиз)

келди“, деган сўзлар мавжуд. Кимда ким нусрат сабабларига эгаман, деб даъво қилса, бу даъвосига шаръий ҳужжат ёки борлиқда мавжуд бўлган бирор (ақлий) далил келтирсинг.

Аллоҳ Таоло «Мұхаммад» сурасида марҳамат қилади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرُكُمْ وَلَا يُبْشِّرُوكُمْ أَفَلَا يَأْتُكُمْ

— „Эй мўминлар, agar сизлар Аллоҳга ёрдам берсангизлар (яъни Унинг йўлида жиҳод қилсангизлар), У Зот ҳам сизларга ёрдам берур ва жанг майдонида қадамларнингизни собит-барқарор қилур“. [47:7]

Бу оят «нусратнинг сабабларига эга бўлиш» даъвосига далил бўлмайди. Расулуллоҳ нусратни вужудга келтириш сабабларига эга бўлганда эди, Уҳуд ғазотида яъни, нусратга жуда ҳам муҳтож бўлиб турган пайтларида ва Ҳандақ ғазотида, яъни Расулуллоҳ ва саҳобалар қамалда қолиб, қаттиқ ларзага тушган ва Аллоҳ Таоло ҳақида турли гумонлар қила бошлигаган ҳолатларида нусратни вужудга келтирган бўлар эдилар.

Аллоҳ Таоло «Аҳзоб» сурасида марҳамат қилади:

إِذْ حَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقَكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ رَاغَتُ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتُ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظْئُنُونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَ هُنَالِكَ ابْتَلَى الْمُؤْمِنُونَ وَزَلَّلُوا زَلَّاً لَّاْ شَدِيدًا

— „Ўшанда улар сизларнинг юқори томонингиздан ҳам, сизлардан қуйироқ томондан ҳам (бостириб) келган эдилар. Ўшанда кўзлар тиниб, юраклар бўғизларига тикилиб қолган ва сизлар Аллоҳ ҳақида (турли) гумонлар қила бошлигаган эдинглар. Ана ўша жойда мўминлар (яна бир бор) имтиҳон қилиндилар ва (бў даҳшатдан) қаттиқ ларзага тушдилар“. [33:10,11]

Агар Аллоҳ Таоло мусулмонларга қарши турган гуруҳлар устига шамол юбориб, уларнинг қалбларига қўрқинч солгач, улар ҳеч нарсага қарамасдан ортларига қочиб кетмаганларида мусулмонлар ҳеч нарса қила олмас эдилар. Демак, нусрат қазо жумласидан бўлиб, у ҳам ризқ, умр, ёмғир ёғиши каби ёлғиз Аллоҳнинг қўлидадир. Аллоҳ Таоло нусратни мўминларга пала-париш сувратда бермайди. Бундай қилиш Аллоҳ Таолога муносиб эмасdir. Балки мўминларга Аллоҳнинг нусрати келиши учун улар битта шартни адо қилишлари - Аллоҳга ёрдам беришлари лозим. Яъни улар Аллоҳнинг динидаги ҳукмларга қатъий амал қилишлари ҳамда барча ишларда фақат Аллоҳга итоат қилишлари лозим. Агар мусулмонлар Аллоҳ уларга шарт қилган ушбу шартни бажарсалар, Аллоҳ уларга ўз нусратини беради. Акс ҳолда уларни умуман ёрдамсиз ташлаб қўяди ва уларга нусрат юбормайди. Оқибатда улар на ўз қўллари билан ва на бошқаларнинг ёрдами билан нусратга эриша оладилар.

Аллоҳ Таоло «Оли Имрон» сурасида марҳамат қилади:

إِنْ يَنْصُرُكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلُكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلَيَسْتَوْ كُلُّ الْمُؤْمِنُونَ

– „Агар сизларга Аллоҳ ёр бўлса, ҳеч ким сизлардан голиб бўлмас. Ва агар сизларни ёрдамсиз қўйса, Ундан ўзга ҳеч бир Зот ёрдамчи бўлмас. Иймон келтирган зотлар Аллоҳнинг ўзигагина суюнсинлар“. [3:160]

Демак мусулмонлар ўзларига Аллоҳ Таолонинг нусрати келиши учун шу нусратни келиши учун лозим бўлган шартни бажаришлари вожиб. Агар шарт бажарилса, Аллоҳ Таолонинг нусрат бериш ҳақидаги ваъдаси ҳам амалга ошади. Шарт бажарилмаса, Аллоҳ Таоло уларга ўз нусратини бермайди.

Аллоҳ Таолонинг «Мұхаммад» сурасида келган ушбу оятни мана шундай тушунмоқ лозим:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَصْرُّوْا اللَّهَ يَنْصُرُكُمْ وَيَبْتَئِ أَقْدَامَكُمْ

– „Эй мўминлар, агар сизлар Аллоҳга ёрдам берсангизлар (яъни Унинг йўлида жиҳод қилсангизлар), У Зот ҳам сизларга ёрдам берур ва жанг майдонида қадамларингиизни событ-барқарор қилур“. [47:7]

Бу оятдан кўриниб турибдики, Аллоҳ Таоло бизга ёрдам бериши учун биз Унга ёрдам беришимизни шарт қилмоқда. Бинобарин, агар биз Унга ёрдам берсак, У ҳам бизга ёрдам (нусрат) беради. Агар ёрдам бермасак, бизга ҳам ёрдам бермайди. Зеро, оятдаги «ин» (агар) сўзи шарт майлини билдиради. Шунга кўра оятдаги „Агар сизлар Аллоҳга ёрдам берсангизлар“, сўzlари «Аллоҳ Таолога ёрдам бериш сизларга шарт қилинди», деган маънени англатади. Оятни маъноси мана шу. Унга - у кўтармайдиган - бошқа маънолар бериш тўғри эмас.

Айтиб ўтганимиздек, бизнинг Аллоҳ Таолога ёрдам беришимиз Унинг амри-нахийларига қатъий амал қилишимизни, Унга итоат қилишни ва бу итоатда бор имкониятларимизни сарфлашимизни англатади. Демак, агар биз Аллоҳнинг барча буйруқларини бажарсак, бизга ёрдам беради. Агар буйруқларидан бирортасини бажаришда бепарволикка йўл қўйсак, бизга ёрдам бермайди. Шунга кўра нусратдан илгариги тўла амалга оширилиш лозим бўлган барча омиллар нусратнинг шартларидир, нусратга олиб борадиган сабаблар эмас.

Демак, даъватни ёючилар агар ўзларига Аллоҳ Таолонинг ҳузуридан нусрат келишини хоҳласалар, нусратнинг келиши учун лозим бўлган шартларни бажарсинглар, бирортасини бажаришда бепарволик қилмасинглар, акс ҳолда нусрат келмайди. Демак нусрат келишини хоҳласак, унинг муайян шартлари мавжуд бўлиб, уларни бажаришимиз лозим. Бу шартлар Ислом ақидаси ва ҳукмларига қатъий амал қилиш ва Аллоҳ рози бўладиган ишларни қилиш, яъни Аллоҳга ёрдам бериш билан тўла бажарилади. Шундан сўнг ёки шу ишлар мобайнода курашга ҳақиқий тайёрланиш, даъват ёючилар даъват ёйишда имкони борича ҳамда тўғри ҳаракат қилиш навбати келади. Исломий қўшин шаръий бурчларни бажариш билан бир қаторда, ҳарбий талабларни ҳам имкони борича ва тўғри шаклда бажариши лозим. Шунингдек, даъват ёючи ўз ишини холис Аллоҳ учун қилиши ва шаръий буйруқ ва қайтариқларга қатъий амал қилишнинг ўзи етарли эмас, балки у даъватни Расулуллоҳ

﴿ ёйганларидек түғри шаклда ёиши лозим бўлади. Демак, ибодатнинг ўзи етарли эмас, ишни холис Аллоҳ учун қилишнинг балки ҳаромдан четлашишнинг ўзи етарли эмас, буларнинг ёнида ишни энг яхши сувратда қилиш ва мақсадга олиб борадиган восита ва услубларни қўллаш керак бўлади. Зоро, булар - агар Аллоҳ бизга нусрат беришини хоҳласак - тўла бажарилиши лозим бўлган шартлардир. Халифани тиклашга ҳаракат қиласизми ёки жангга кирамизми, Аллоҳ бу ишларимизга нусрат беришини хоҳласак мазкур шартларни тўла бажаришимиз лозим.

Даъватни ёювчилар шуни яхши билиб олсинларки, «Нусрат - қазо, унинг маълум шартлари мавжуд, у сабаблар оқибатида келмайди», деб билиш даъват ёючининг файратига файрат, ҳимматига янада ҳиммат қўшади, фарзларни бажаришга, ҳаромлардан сақланишга ундейди. Зоро, Аллоҳнинг нусрати бизнинг қўлимизда эмас, балки у ёлғиз Аллоҳнинг қўлида, Аллоҳ уни барча шартларни тўла бажарган бандаларига беришини билишимиз нусрат келмаслигига сабаб бўладиган бепарволикдан жуда ҳам эҳтиёт бўлишимизга ундейди. Бу бепарволик итоат қилиш хусусида ва ибодатларни адо қилишда бўладими ёки мақсадга олиб борадиган йўллар, восита ва услубларни қўллашда бўладими, буларнинг барчаси бепарволик бўлиб, нусрат шартларнинг бажарилмай қолишига сабаб бўлади.

Ибодат ва итоатдаги бепарволикка мисол сифатида Аллоҳ Таолонинг «Тавба» сурасидаги ушбу сўзларини келтирамиз:

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنْيَنٍ إِذْ أَعْجَبَتُكُمْ كُثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُعْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا
وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَيْتَمْ مُدْبِرِينَ ﴿٩٥﴾

„Аллоҳ сизларни кўп ўринларда голиб қилди. Ҳунайн (Макка билан Тониф ўртасидаги бир водий) кунини (эсланглар)! Ўшандা сизларнинг кўп эканлигинги мағрур қилиб қўйган эди, аммо у (яъни, саноғингизнинг кўплиги) сизларни ҳеч нарсадан беҳожат қила олмади (қутқариб олмади) ва сизларга кенг ер торлик қилиб қолди, сўнг юз ўтирган ҳолингизда чекиндингиз!“ [9:25]

Демак, душмандан сон жиҳатидан кўп бўлиш ғалабани келтиради, деган гумонда ўзларининг кўплигига фуурланиш шариатта хилоф ва ҳамда гуноҳ иш бўлиб, итоат ва ибодатга ҳамда нусрат ёлғиз Аллоҳнинг қўлида, уни садоқат билан ёрдам берган бандаларига беради, деган тушунчаларга зиддир. Бундай хилофлик ва бундай гуноҳ баъзи даъват ёювчилар нусрат Аллоҳнинг қўлидадир, уни Ўзига суянган ва Ўзидан умид қилган бандаларига беришини эътиборга олмасдан, қўлларидаги тўғри программа, пухта тартиб-интизом ва энг тўғри фикрларнинг ўзи бизни ҳокимиятни қўлга олишимизга олиб боради, деб ўйлашларига ўхшаб кетади. Даъват ёювчилардан кимда-ким «Биз нусратнинг сабабларига эга бўлдик, биз нусратни ўз қўлимиз билан амалга оширамиз», деса у шариатга хилоф ва гуноҳ иш қилган бўлади. Расулуллоҳ ғанниң сахобалари сон жиҳатидан душмандан

устинликларига магурланиб, бу нусрат - ғалабани қўлга киритиш учун кифоя, деб ўйлаганларида нусрат уларга келмагани каби, бундай тушунчадаги даъват ёювчилар ҳам нусратга нолойиқ бўладилар. Иккинчи ҳолатга - яъни мақсадга кетказадиган тўғри йўллар, восита ва услубларнинг қўллашдаги беларвонликка мисол сифатида Аллоҳ Таолонинг «Оли Имрон» сурасидаги ушбу сўзларини келтирамиз:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدُهُ إِذْ تَحْسُنُوهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّىٰ إِذَا فَشَلْتُمْ وَتَنَازَعَتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ
مِّنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ
عَنْهُمْ لِيَتَلَبَّكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

– „Аллоҳ ўз ваъдасининг устидан чиқди - сизлар Унинг изни билан кофирларнинг қира бошладингиз. То сусткашлик қилиб, (пайғамбар алайҳи-с-саломнинг) амру фармонлари борасида талашиб-тортишган ва Аллоҳ сизлар яхши кўрган нарсани (яъни ғалабани) кўзингизга кўрсатиб қўйганидан кейин пайғамбарнинг амридан бош тортган пайтингизгача (бу устинликларнинг давом этди). Орангизда дунё истаган кишилар ҳам, охират истаган кишилар ҳам бор эди. Сўнгра сизларни имтиҳон қилиш учун уларнинг (устидан ғалаба қилиш ўрнига мағлубият томонга) буриб юборди. Энди гуноҳларингизни авф қилди. Аллоҳ иймон эгаларига фазлу марҳамат соҳиби бўлган Зотдир“.

[3:152]

Уҳуд ғазотида айрим камончиларнинг тоғнинг тепасида туриш ва нима бўлган тақдирда ҳам у ердан тушмаслик ҳақидаги Расулуллоҳ Унинг буйруқларига хилоф қилиб, ўлжаларни тўплаш учун тушишлари мақсадга олиб борадиган восита ва услубларни қўллашдаги беларвоник ва гуноҳдир, айни шу беларвоник мусулмонлардан нусратни тўсиб қўйди. Нусратни тўсиб қўйган ушбу беларвоник - айрим даъват ёювчилар масъулларнинг буйруқлари, талаб қилинаётган ишларини бажаришдаги беларвоникларига ўхшаб кетади, чунончи ишларни тартибга солиш, етказилаётган фикр,рай ва аҳкомларни қабул қилишига ёрдам берадиган услуг, воситаларни қўллаш. Одамларга даъватни етказиш мақсадида талаб қилинаётган бундай буйруқ, кўрсатма ва вазифаларни ижро қилмаслик баъзи камончилар тарафидан Уҳуд ғазотида содир этилган ва ғалабани тўсган иш кабидир, деб эътибор қилинади.

Аллоҳ Таоло бизларни ўз нусрати билан улуғлаши ҳамда бизга ўз нусратини тезроқ бериши учун нусрат шартларни тўла бажаришимиз зарурдир. Улардан ибодат ва итоатларга алоқадорларини ҳам, масъуллар бергаётган вазифа, кўрсатма ва буйруқларга алоқадор бўлганларини ҳам тўла бажаришимиз зарур. Булардан бирининг аҳамияти иккинчисиникидан кам эмас. Аллоҳ Таоло бизларга нусрат бериши учун биз Унга ёрдам беришимиз лозим. Бизнинг Аллоҳга ёрдамимиз ушбу икки ишни биргаликда амалга ошириш билан бўлади.

ХАҚИҚАТНИ УШЛАГАН ГУРУХ

Асримизнинг 50-йиллари бошларида яъни Усмоний Халифалик афдарилганидан роппа-роса 30 йил кейин шайх Тақијюддин Набаҳоний ҳазратлари исломий ҳаётни қайта бошлаш ва халифаликни қайта тиклаш учун муҳим ишга бел боғладилар. Шом диёридаги Байтил Мақдис шаҳрида бир ҳизб ташкил қилиб, унга «Ҳизбут Тахрир» деб ном бердилар.

Бу ҳизб Ислом мабдаъси асосига қурилган бўлиб, Ислом ақидасига ва шу ақидадан келиб чиқсан фикрларга таянади, соғлом ижтиҳод билан ишлаб чиқилган шаръий ҳукмларни табаний қилади, (танлаб олади) ва Ислом Давлатини барпо қилишда Расулуллоҳ ғанинг тариқатига эргашади. Шунинг учун бу ҳизб халифаликни қайта тиклаш учун олиб бораётган ишларида Расулуллоҳ ғанинг йўлларини ўзининг тариқати сифатида табаний қилган. Шу кунгача бўлган исломий ҳаракатлар тепасида турғанларнинг бирортаси бундай ҳаракатни билмаган ва бу йўсинда ҳаракат қилмаган.

Ҳизб ўзининг биринчи босқичида ўзи билан бирга даъватни олиб чиқишга рози бўлган бир гуруҳ инсонларга маърифат бериш билан машғул бўлди. Улар исломий маърифатда етилиб, уларнинг фикрлашларида, ҳамда хатти-ҳаракатларида ислом намоён бўлгач, ҳизб уларни одамаларга даъват етказишига унади. Натижада улар жамиятда фикрий ва сиёсий курашга киришиб, ундаги бузуқ фикрларга, хато раъйларга қарши ҳужум бошладилар, соғлом исломий фикрларни ва тўғри сиёсий раъйларни тарқатишига киришдилар. Шунда ҳокимлар бу ҳизбга қарши қаттиқ душманлик қилиб, ҳизб йигитларини ҳибсга олдилар, қийноққа солдилар, уларга тазиқ ўтказиб, тириклик йўлларини беркитдилар. Ўз тинчини ўйлаб, ҳизб билан бирга даъват ишларини олиб боришини ташлаган айрим кишилардан ташқари иймони кучли, холис, мўмин йигитларнинг барчаси бу курашда сабот ва матонат билан олга бордилар. Улар ҳокимларнинг қаршилигига ҳеч қандай ёрдам ва кўмакчисиз сабр қилдилар, асло заифлашмадилар, аксинча даъватни кучлироқ олиб чиқишида, ҳокимлар ва уларнинг гумашталари билан курашда давом этдилар. Уларнинг олиб бораётган сиёсатларини, режаларини ва ислому мусулмонларга қилган найрангларини очиб ташладилар. Улар одамлар орасида соғлом фикрларни ёйишда, исломга тескари бўлган бузуқ фикрларига ҳужум қилишда, жамиятда одамлар орасида ҳукм сураётган исломга зид алоқа ва муносабатларга зарба беришда ва ҳизбни жамиятнинг фикри ва ҳиссига назоратчи раҳбар қилишда илдам сурат билан ҳаракат қилдилар. Натижада ҳукмрон фикрлардан лаззатланиб, эскиликларга ёпишиб олган кимсалар ҳизбга қарши чиқдилар, жамиятнинг аҳволини ўзгартиришни инкор қилдилар, улар Ислом Давлатини барпо қилиш учун Расулуллоҳ ғанинг тариқатидан бориш возиблигидан қўрқдилар, ҳукмга зўравонлик ёки моддий куч ишлатмасдан фикр йўли билан етишликда ҳизбга қарши

чиқдилар. Ҳокимларга қарши ҳужум қилиш, уларнинг сиёсат ва режаларини очиб ташлашда ҳамда уларга лаганбардорлик қиласлик ва ялтоқланмаслиқда - ўзларича булар зарар келтиради деб - ҳизбга қарши турдилар. Лекин ҳизб кураш майдонида уни ёрдамсиз қўйган кимсаларга эътибор қилмагани каби, бу қаршиликларга ҳам парво қилмади. У ўз мафкурасини маҳкам тутган ва ўз тариқатига эргашган ҳолда ва албатта ғалаба ҳақнинг устида собит туриш ва Аллоҳнинг амрини зоҳир қилиш билан биргадир, деган эътиқодда ўз йўлида давом этди. Ҳизб ҳақ устида сабот билан турувчи, динни зоҳир қилувчи, ўзини ва ўз фикрларини эълон қилувчи, Аллоҳнинг амрини бажарувчи ва жамиятнинг фикри ва ҳиссига назоратчи бўлиб келмоқда ва Аллоҳ хоҳласа келажакда ҳам шундай бўлиб қолади. Ҳокимларнинг қаршилиги, уларнинг ҳизб йигитларига қилган тазиқлари, тириклик йўлларини тўсиб қўйишлари ҳизбни шу йўлда давомли ҳаракат қилишига асло тўсиқ бўла олмайди. Шунингдек ёрдамсиз қўювчиларнинг ёрдам бермаслиги, қарши чиқувчиларнинг қаршилиги ва тўсиқлар - токи Аллоҳ бу ҳизбни ва барча мусулмонларни ўзининг азиз ёрдами ва хулофай рошидан барпо қилиш билан икром қилмагунига қадар - ҳизбни ўз йўлидан асло қайтара олмайдилар.

«Ҳизбут Тахрир»нинг пайдо бўлиши, мафкураси, тариқати, фояси ва ҳаракат мобайнода дучор бўладиган тўсиқлар шулардан иборатdir.

Термизий ҳасан санад билан Абу Саид ал-Худрийдан ривоят қилади: айтадики, «Бир куни Расууллоҳ ﷺ биз билан кундаги аср намозини ўқидилар. Сўнг хутба ўқиб, қиёматгача нимаики бўладиган бўлса, барчаси ҳақида бизга хабар қилдилар. Уни ёдлаган ёдлаб олди, унугтан унугтди...». Ҳузайфадан: у айтади: «Расууллоҳ орамизда тик туриб хутба қилдилар ва шу тик туришларида қиёматга қадар нимаики бўладиган бўлса, барчасини гапирдилар. Ёдлаган ёдлаб олди, унитган унитди. Дарҳақиқат Расууллоҳнинг асхоблари у нарсаларни билиб олдилар». Абу Довуд ва ибн Ҳаббон ривояти.

Шу ўринда савол туғилади - ўз умматига қаттиқ эътибор билан насиҳат қилувчи Расууллоҳ ﷺ ўша хутбасида мана бу ҳизбга ҳам ишора қилдиларми? Расууллоҳ ﷺ унинг исмини ёки сифатини тилга олдиларми?

Биз пайғамбар ﷺнинг ҳадиси шарифларини мутолаа қилар эканмиз «Ҳизбут Тахрир» исми очиқ зикр қилинганини топа олмадик. Бироқ, бир неча ҳадисларни учратдикки, улар бир тоифанинг сифатларини келтиради. Биз бу тоифани «Ҳизбут Тахрир» деб ҳисоблаймиз ва шундай бўлишини умид қиласмиз. Чунки сифатлар ҳизбга бутунлай тўғри келяпти ва уларни ундан бошқа бирор ҳизб ёки тоифада кўрмадик. Рўбарў бўлинаётган тўсиқлар, ёрдамсиз қўйишлар, қаршиликлар, булардан таъсирланмаслик, Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таолонинг буйруқ ва қайтарувларидан четга чиқмаслик, ҳақни маҳкам ушлаш, динни тутиш, фаолият майдонини белгилаш, яқинда нусрат келиб, замон охирларида

дushmanларга жиҳод қиладиган давлат барпо қилиш - бу сифатларнинг барчаси «Ҳизбут Таҳрир»га далолат қиляпти деб умид қиласиз.

Бу сифатлар бир неча ҳадисларда келган. Қўйида шу ҳадислардан келтириб ўтамиш:

1- Бухорий, Муслим ва Аҳмад Муовиядан ривоят қиладилар. Муовия деди: Расулуллоҳ ﷺдан қўйидаги сўзларини эшигдим: «Умматимнинг бир гурухи доимо Аллоҳнинг амрини бажариб келади. Ёрдамсиз қўйғанларнинг ёрдамсиз қўйиши, қарши чиққанларнинг қаршилиги уларга зарар етказа олмайди. Ва ниҳоят шу ҳолатда Аллоҳнинг амри келади». Умайр деди: Молик ибн Юхомир Муознинг «улар Шом шахрида» деган гапни айтган. Шунда Муовия, мана бу Молик Муознинг «улар Шом шахрида» деган сўзини эшигтан деб ўйлайман.

2- Аҳмад ва Тиброний ишончли кишилар санади билан Абу Амомадан ривоят қиласи. Абу Амома деди: Расулуллоҳ айтдилар: «Умматимнинг бир тоифаси доимо динни ушлайди ва дushmanларига қаҳр қиласи, қарши чиқувчилар қаршилиги зарар бермайди, фақат уларга қийинчиликлар етиши мумкин. Ва ниҳоят шу ҳолда Аллоҳнинг амри келади». Айтдиларки, ё Расулаллоҳ улар қаерда бўладилар? «Байтил Мақдис ва унинг атрофларида» - дедилар.

3- Аҳмад ва Абу Довуд Савбондан ривоят қиласи. Расулуллоҳ дедилар: «Умматимнинг бир тоифаси доимо ҳақни ушлаб келади. Қаршилик қилганлар қаршилиги уларга зарар етказа олмайдилар. Ва ниҳоят шу ҳолда Аллоҳнинг амри келади». Аҳмад, Муслим ва Теримизийларнинг бошқа ривоятида «ёрдамсиз қўйган кимсалар уларга зарар етказа олмаслар» деган ибора зикр қилинади.

4- Муслим ва Бухорий Муовиядан Расулуллоҳнинг қўйидаги сўзларини эшигланлигини ривоят қиласилар: «Умматимнинг бир тоифаси Аллоҳнинг амрини бажарувчи ҳолда доим бўлади, ёрдамсиз қўйғанлар ёки қарши чиққанлар уларга зарар етказа олмаслар. Ва ниҳоят улар одамлардан устун ҳолатларида Аллоҳнинг амри келади».

5- Ибн Можжа Расулуллоҳдан ривоят қиласи. Расулуллоҳ ﷺ дедилар: «Умматимнинг бир тоифаси доимо Аллоҳнинг амрларини бажариб келади. Қаршилик қилганлар бу тоифага зарар бера олмайдилар».

6- Ҳоким ҳасан санад билан Умар ибн Хаттобдан ривоят қиласи: Расулуллоҳ дедилар: «Умматимдан бир гурухи то қиёматгача ҳақни ушлаб келади».

7- Баззор ҳам яхши санад билан Абу Ҳурайрадан ривоят қиласи: Расулуллоҳ дедилар: «Умматимдан бир гурухи доим шу иш устида бўлади. Қаршилик қилганларнинг қаршилиги уларга зарар етказа олмайдилар ва ниҳоят Аллоҳнинг амри келади».

8- Дормий Муғира ибн Шўъбдан ривоят қиласи. Расулуллоҳ дедилар: «Умматимдан бир қавм доимо одамлардан устун келади. Ва ниҳоят уларнинг шу ҳолатида Аллоҳнинг амри келур».

Расулуллоҳнинг «тоифа», «уммат», «гуруҳ» деган сўзлари ҳизбга далолат қиласи. Бу лафзлар Муовия Али ؑга нисбатан тутган

позициясини тасдиқлаш учун тафсирлагани каби бутун Шом аҳлига далолат қилмайди.

Расууллоҳнинг «Аллоҳнинг амрини бижаради, ушлайди» каби сўзлари ҳизбнинг барпо бўлишига, исломни маҳкам ушлашга, жамиятнинг фикри ва ҳиссини назорат қилишига далолат қилади.

«Уларни ёрдамсиз қўйғанлар, қарши чиққанлар уларга зарар етказа олмайди» деган сўзлари эса, ёрдамсиз қўювчиларнинг ёрдамсиз қўйишига, қарши чиқувчилар қарши чиқишига ҳамда ҳақиқат улар томонда эмас, ҳизб томонида эканлигига, ёрдамсиз қўйиш ва қаршиликлар ҳизбга зарар етказа олмаслигига далолат қилади. «Ҳизбут Тахрир» ҳаётда ҳам шундай ҳолатларга дуч келмоқда.

Расууллоҳнинг «Ва ниҳоят шу ҳолда Аллоҳнинг амри келади» деган сўзлари ҳизб ўз йўлида давомли юришига ва тўхтаб қолмаслигига далолат қилади. Шунингдек бунга Ҳокимнинг ҳадисидаги «то қиёматгача» деган сўзлари ҳам далолат қилади.

Расууллоҳнинг «динни тутади», «ҳақни ушлайди» деган сўзлари мазкур тоифа ёки ҳизб динни ва ҳақиқатни ушлашга, ундан оғишмаслигига далолат қилади. Бу барчага маълумдир.

Расууллоҳнинг «фақат уларга қийинчиликлар етиши мумкин» деган сўзлари етишмовчилик ва ризқнинг торлиги сабабли ушбу тоифа ёки ҳизб аъзоларига қийинчиликлар етишига далолат қилади.

Ниҳоят «улар Шом шаҳрида ва Байтил Мақдис ва унинг атрофларида» деган сўзлари мана бу ҳизб яъни Ҳизбут Тахрирнинг келиб чиқиш жойига далолат қилади. Чунки Ҳизбут Тахрirdан бошқа мана бундай сифатларга эга бўлган бирор ҳизб Қуддус шаҳрида пайдо бўлгани маълум эмасдир. Мана булар тоифа ёки ҳизбнинг сифатлари ва унинг келиб чиқиш жойлари ҳақида. Бу сифатларнинг барчаси ҳеч истиносиз Ҳизбут Тахрирга тўғри келади.

Аммо имоми Аҳмаднинг «улар (уммат ичидаги тоифа ё ҳизб) аҳли ҳадис бўймаса, ким бўлиши мумкин, билмайман» деган гапи, Бухорийнинг «улар аҳли илмлар» деган гапи, Қозий Иёзнинг «улар аҳлу-с-сунна ва-л-жамоа», Али ибн Мадинийнинг «улар араблар» деган сўзлари очиқдан очиқ хатодир. Зоро, ҳадис илми ва ривояти билан шугулланувчи аҳли ҳадис ҳамда аҳли илм фақат Байтил Мақдисда ёки атрофларида яшаган деб ҳеч ким даъво қила олмайди, бунга қўшимча, қолган сифатлар уларга тўғри ҳам келмайди. Аҳли сунна вал жамоа ҳам фақат Шомда яшамаганлиги маълумдир, бундан ташқари улар ҳадисларда келганидек тоифа ҳам, гурух ҳам эмаслар. Аммо «улар араблар» деган гап ҳам хато, бу кундек аниқ. Мазкур ҳадисларни шарҳлаганлар ушбу ҳадислар манотини яъни Ҳизбут Тахрирни билмай яшаганлар деб узр айтиш мумкин. Акс ҳолда улар бошқа фикрда бўйларди. Ушбу ҳизбни, унинг сифатларини, келиб чиқиш жойини била туриб, ўзидан олдингиларнинг фикрида қолганларни эса, оқлаш мумкин эмас.

Пайғамбар ﷺ муборак сўзлари билан шу сифатларни айтиб ўтишгагина чекланмадилар. Балки ушбу ҳизбнинг қўл остида ислом давлатининг барпо бўлишига далолат қиласиган бошқа сифатларни ҳам айтиб ўтдилар:

1. Муслим, Абу Довуд, ибн Можжа ва Аҳмад Жобирдан ривоят қиласидилар: Расулulloҳ дедилар: «Умматимдан бир тоифаси қиёматгача ҳақиқатни ушлаб курашда давом этади. Сўнг Исо ибн Марям тушади, шунда у тоифанинг амири «келинг намозга ўтиб беринг», дейди. «Йўқ» - дейди Исо, Аллоҳ бу умматни хурмат қилгани туфайли баъзиларинг баъзиларингизга амирсиз»

2. Муслим Уқба ибн Омирдан ривоят қиласиди. Расулulloҳ дедилар: «Умматимнинг бир гуруҳи доимо Аллоҳнинг амири юзасидан уруш қиласиди ва душманларига қаҳр қиласиди. Қаршилик қилганлар уларга зарар етказа олмайдилар, ҳатто уларнинг шу ҳолатида қиёмат қоим бўлур».

3. Аҳмад Салама ибн Нуфайлдан ривоят қиласиди, Расулulloҳ дедилар: «Уруш келди. Умматимдан бир гуруҳ доимо одамлардан устун келади. Аллоҳ қавмлар кўнглини кўтаради. Улар билан урушадилар. Аллоҳ уларга улардан ризқ беради. Ва ниҳоят шу ҳолда Аллоҳнинг амири келади. Билингки, мўминлар ховлиси Шом. Қиёматга қадар отлар пешонасига яхшилик бириктирилган».

Расулulloҳнинг «ҳақиқат устида ва Аллоҳнинг амири юзасидан уруш қиласидилар», «уруш келди..., улар билан урушадилар, Аллоҳ уларни ризқлантиради» деган сўзлари шунга далолат қиласидики, бу тоифанинг давлати мавжуд бўлиб, у жиҳод ва уруш эълон қиласиди, ҳамда душманлар устидан ғалаба қозанади. «Ҳизбут Таҳрир» пайдо бўлган кундан бошлаб айни шу мақсадда яъни тўғри халифаликни қайта тиклаш учун ҳаракат қилиб келмоқда.

Ниҳоят энг сўнгги сифат қолди. У фақат динни тутувчи, Аллоҳнинг амирини бажарувчи мана бу тоифагагина тўғри келади, деб ҳисоблайман. У маъсиятлар кўпайган ва бузуқликлар тарқалган ёмон жамиятдаги фурбат ва ғариблик сифатидир. Бугунги кунда исломий оламдаги барча жамиятларнинг аҳволи шундай. Жамиятдан ғариб бўлган бу тоифа исломнинг ғариблик ҳолатида, асхоблари исломий деб даъво қилаётган, аслида эса исломий бўлмаган, ғарбий маърифий ҳужум натижасида мусулмонлар орасига сизиб кирган демократия, ижтимоий адолат ва шу каби бузуқ куфр фикрларини ислоҳ қиласиди. Бу сифат ҳам пайғамбар ﷺнинг ҳадиси шарифларида келган. Муслим ва Аҳмад Абу Ҳурайрадан ривоят қиласидилар. Расулulloҳ дедилар: «Ислом ғариб ҳолда бошланди ва бошланишдаги ғариб ҳолига қайтади. Шу вақтда ғариб бўлганларга толе ёр бўлсин». Аҳмад, Баззор, абу Яъла Саъд ибн аби Ваққосдан ривоят қиласидилар. Расулulloҳ дедилар: «Иймон ғариб ҳолда бошланди ва бошланишдаги ғариб ҳолатига қайтади. Шу кунда, инсонлар бузуқ бўлган вақтда ғариб инсонларга толе ёр бўлсин». Аҳмад Абдурраҳмон ибн Сунна томонидан қуйидаги ибора билан ривоят қиласиди. «Ислом ғариб ҳолда бошланди ва бошланишдаги ғариб ҳолатига қайтади.

Фарибларга жаннат бўлсин. Айтилди: ё Расулаллоҳ, фариблар кимлар? Улар, дедилар - одамлар, жамиятлар бузулса, уларни ислоҳ қиласидилар».

Мана бу уч ҳадис жамият ва одамлар бузулади, Ислом фариб бўлади ва динни ушлаганлар фариблардир - деб баён қиласиди. Лекин бу сифатлар биз ишора қилган мана бу тоифага очиқ далолат қиласидилар. Чунки, фасодлик замонида шариат аҳкомларини маҳкам тутган бир неча кишиларга ҳам фариблик ва солиҳлик сифати берилиши мумкин. Шундай экан, ҳадисларда кўзда тутилган «фариблар» айнан шу тоифа (хизб) дейиш тўғрими? Термизийнинг Расулуллоҳ томонидан қилган ривояти бу саволга яқъол жавобидир: «Дин фариб ҳолда бошланди ва фариб ҳолига қайтади. Мендан сўнг одамлар бузуб юборган суннатимни ислоҳ қиласидиган кимсалар қандай яхшидирлар». Мана бу ҳадис гурбат сифати фасодлик замонида шариат аҳкомларини маҳкам тутган инсонларгагина тегишли эмаслигини очиқ англатади. Демак гурбат сифатига эга бўлмоқ учун одамлар бузуб юборган фикрларни ва шаръий ҳукмларни ислоҳ қилиш лозим. Матъумки, бир ёки бир неча шахс у ер бу ерда тарқоқ ҳолда бўлсалар, жамиятдаги бузуқ фикрларни ислоҳ қила олмайдилар. Қачонки бундай оғир ва муҳим вазифани бажарадиганлар тоифа ёки ҳизб бўлсаларгина бу ишни уддасидан чиқадилар. Демак, мусулмон кишида мазкур тўрт ҳадисда келган сифат топилиши учун жамиятдаги бузуқ фикр ва қонунларни ислоҳ қилишга киришадиган тоифа ёки ҳизб доирасида бўлмоғи лозим. Чунки, унинг ҳеч қачон тоифа ёки ҳизбсиз бу ишни қила олмаслиги аниқ. Шундай экан, мана бу ҳадисларда келган мақтовни бузуқ жамият ислоҳ қилишга бош-қош бўлаётган мусулмонларга қаратилгандир.

Бинобарин, ҳадислар динни ушловчи, Аллоҳнинг амрини бажарувчи ва кофирларга уруш қиласидиган давлатни барпо қилувчи тоифа ёки гуруҳни тилга олиб ўтди. Демак Мұхаммад ﷺнинг одамлар бузуб юборган суннатини яъни шариатни, динни ислоҳ қиласидиган «фариблар» сифати ҳозирги жамиятда, аъзолари ҳақиқатда фариб бўлган айни шу тоифа ёки ҳизб аъзоларига берилиши лозим. Шунга кўра баҳту-саодатли фариблар биз тилга олган ва бир неча ҳадисларда зикр қилинган тоифа ёки ҳизб аъзоларидир.

Фазлу карам Аллоҳнинг қўлидадир, уни хоҳлаган бандасига тортиқ қиласиди. Аллоҳ ўз фазли карами билан икром қилган мусулмон киши Ўнга ҳамду-сано айтиши, шукур қилиши, Ўнга кўп ибодатлар қилиши ҳамда яхшиликка бўлган даъватида янада фаолият кўрсатиши вожиб. Даъватни етказишда, қийинчилкларга сабр қилишда Расулуллоҳдан ибрат олиш нақадар буюк ва афзал ишдир. Чунки Ислом даъватни етказиш билан бузуқ фикр ва қонунлардан, мусулмонларга мажбуран татбиқ қилинаётган бузуқ қонунлардан халос бўлинади. Даъватни Расулуллоҳ етказгандек етказиш билан Аҳмад Ҳузайфа томонидан ривоят қилган ҳадиснинг тасдиқи ўлароқ Ислом Давлати - тўғри халифалик давлати барпо бўлади. Расулуллоҳ дедилар: «Нубувват сизлар

орангизда Аллоҳ хоҳлаган муддатгача бўлади, сўнг Аллоҳ уни хоҳлаган вақтда кўтаради (яъни у тугайди). Сўнг нубувват асосидаги халифалик бўлади. У ҳам Аллоҳ хоҳлаган вақтгача туради. Сўнг Аллоҳ хоҳлаган вақтда уни ҳам кўтаради. Сўнг ёвуз подшоҳлик бўлади, у ҳам Аллоҳ хоҳлаган муддатгача туради, сўнг Аллоҳ хоҳлаган вақтда уни кўтаради. Сўнг зўравон подшоҳлик бўлади, у ҳам Аллоҳ хоҳлаган вақтгача туради. Аллоҳ хоҳлаган вақтда уни ҳам кўтаради. Сўнг эса нубувват асосидаги халифалик бўлади». Сўнг сукут сақладилар.

Тўғри халифаликни - нубувват асосидаги халифаликни қайтаришга ҳаракат қилаётган кимсалар Расулуллоҳнинг буюк мақтовларига лойиқдир. Бироқ Расулуллоҳдек буюк зотнинг мақтовига лойиқ бўлиш учун мустаҳкам иймон, холис ихлос, қувват ва қасд ҳамда сабр-бардош лозим. Ҳақ Таоло Ўзига ҳожа, мустақил Зотдир.

ИБРАТ ВА НАМУНА

Аслида исломга, давлат яъни халифа даъват қилади, халифаликни иши давлат ичкарисида исломни татбиқ этиш, ташқарида эса жиҳод билан одамларга даъватни етказишdir. Бу иш Расул ﷺ Мадинада исломий давлатни қургандан бошлаб охирги усмоний халифагача бўлган даврда давом этиб келиб, Осиё, Африка ва Европада кўпчилик халқларнинг исломга киришига сабаб бўлган. 1924 йили халифалик давлати тугатилгач ушбу даъват тўхтаб халқларнинг исломга кириши ҳам тўхтади. Савол туғилади, нима учун халифалик тугатилгач халқларнинг исломга кириши тўхтади?

Аллоҳ Таоло инсонни гойиб нарсаларга ва фикрлардан кўра кўпроқ моддий ва ҳис қилинадиган нарсаларга ишонадиган қилиб яратди. Шунинг учун инсон ҳис этадиган нарсани кўрганда унинг борлигига ишониб, уни тасдиқлади, бундан ташқари ушбу нарса яхши ва дуруст бўлса, уни ёқтиради. Лекин у худди мана шу нарсани бошқа бир ёки бир неча одамлардан эшитса, гоҳида тасдиқласа, гоҳида тасдиқламаслиги ҳам мумкин. Ҳатто у ишониб тасдиқлаганда ҳам унинг иймон ва тасдиқи ўзи ҳис этиб, кўргандаги иймони ва тасдиқи каби бўлмайди. Инсониятни шундай табиятда яратган, Ўз элчиси Расулуллоҳга исломий шариатни нозил қилиб, ишониб тасдиқлашлари учун одамларга етказишга буюрган Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло Расулига бу шариатни давлатда яъни фикр ва қонунлар тўплами бўлган шариатни исломий давлатда гавдалантиришни буюрди. Шариатнинг давлатда татбиқ этилиши натижасида одамлар Исломга тўп-тўп бўлиб кириб келдилар. Даъватнинг бошланишида даставвал Расул ﷺ давлат қуришдан олдин ўн уч йил исломга даъват қилдилар, лекин унинг рисоласига жуда озчилик иймон келтириди. Мадинада Ислом Давлати қурилгач ёки бошқача қилиб айтганда, Ислом ҳис этиладиган воқеда гавдалангандан сўнг Мадина ва унинг атрофидаги одамлар тўп-тўп бўлиб исломга кирди. Бунинг сабаби эса юқорида айтиб ўтганимиздек, фикр ва назариялар қанчалик тўғри ва яроқли бўлмасин инсон моддий ва ҳис этиладиган нарсаларга кўпроқ ишонадиган қилиб яратилганлигидир. Шунинг учун Ислом воқеда яъни давлатда гавдаланган вақтда одамлар исломга тўп-тўп бўлиб кирганини кўрамиз. Ҳа, Ислом Давлати соясида араб, форс, турк, курд, барбар, афғон ва бошқа кўп халқлар исломга кирди, агар мана шу давлат мавжуд бўлмаганда эди ушбу халқлар исломга кирмаган ва Ислом бунчалик уч қитъага кириб бормаган бўлар эди. Бундан ташқари инглизлар ва гарбий иттифоқ давлатлари ва уларнинг малайи бўлмиш Мустафо Камол қўли билан Ислом Давлати қулатилишидан олдин ҳам халифаликни заифлашиши ва даъватнинг ёйишдаги эътиборсизлиги оқибатида исломнинг ёйилиши тўхтаб қолганини кўрамиз.

Халифалик давлати таркибига кириб, исломни воқеда татбиқ қилинган ҳолда кўрган, исломнинг халифалик давлати фуқароларига баҳт-саодат, фаровонлик берганини кўриб унинг тўғри ва яроқлилигига гувоҳ бўлган ушбу халқлар жамоат-жамоат бўлиб Ислом динига киран.

Лекин халифалик давлати таркибига кирмасдан давлат чегараларидаң ташқарыда қолған халқлар ҳамда халифалик тугатилгандан кейин келған халқлар исломни воқееликта күрмасдан күфр ҳолатида қолди, китоб ва журнallар ҳамда әшиттиришлар орқали Ислом ҳақида маълумот олган бўлса-да иймон келтирмади. У ер бу ерда айрим кишиларгина исломга кирди. Мадинада Ислом Давлати қурilmасдан олдин Ислом бошланишида ҳам худди шу каби озчилик иймон келтирган эди. Шубҳасизки, ушбу халқлар халифалик барпо бўлиб, ичкарида исломни татбиқ этиш ва ташқарыда жиҳод қилиш орқали исломга даъватда фаолият бошлангандан сўнг тезлик билан Ислом динига киришга ошиқади. Хуллас қисқасини айтадиган бўлсак, инсон назарий фикр ва қонунлардан кўра кўпроқ моддий ва амалдаги нарсаларга ишонадиган қилиб яратилган. Фикр ва қонунлардан изборат Ислом агар давлатда татбиқ этилиб, воқеда гавдаланса, одамлар уни ҳаётда кўриб унга киришга шошиладилар. Агар Ислом амалда татбиқ этилмасдан даъват этувчилар оғзидағина қолиб кетса, тўп-тўп одамлар эмас айрим кишиларгина иймон келтиради холос.

Биз тарихимиздан шу нарсага гувоҳ бўлдикки, Ислом давлат миёссида тўла ва ҳақиқий суратда гавдалангандан яъни давлат Хулофаи Рошида бўлганда жуда кўпчилик исломга кириб келди. Исломнинг Давлатда шундай тўла ва ҳақиқий суратда гавдаланиши сусайган вақтда исломга кириш ҳам сусайди. Ушбу гавдаланиш Усмоний халифалик давридагидек ўзининг энг тубан даражаларига тушиб кетган вақтда эса жуда озчилик исломга кирди, халифалик қулатилгандан кейин эса, ахвол янада ёмонлашди.

Шу сабабли ҳамда Аллоҳ Таоло мусулмонларга халифалик барпо қилишни буюргани учун ҳамма мусулмонлар халифаликни қайта тиклашлари ва халифа сайлашлари, сўнг ушбу халифалик давлати даъватни оламга ёйиши, бошқа диёрларни фатҳ қилиб, у халқларни давлат таркибига қўшиши ва уларга исломни татбиқ этиши вожибидир. Токи халқлар исломни воқеда кўрсинг ва Ислом кенгроқ ёйилиб мусулмонлар кўпайсинг. Бу ниҳоятда зарур иш ва албатта Аллоҳнинг изни билан яқин кунларда рўёбга чиқажак.

Исломни воқеда гавдаланиши асосий ишдир, бунда сусткашлик ва эътиборсизлик қилиш ярамайди. Балки, даъват ёювчилар бу масалани тўла идрок этиб, Аллоҳ Таоло халифалик давлатини улар қўлида тиклаш билан нусрат бергунга қадар ҳаракатни кучайтиришлари ва холис Аллоҳ учун ҳаракат қилишлари вожибидир.

Лекин исломни воқеда гавдаланиши фақат давлатдагина бўладими?

Даъват давлат бўладими, бўлмайдими ҳеч қачон тўхтаб қолмаслиги керак. Расул ﷺ Маккада ўн уч йил даъват қилган вақтда давлат йўқ эди, демак ҳозир ҳам даъват тўхтамаслиги керак, балки халифалик давлатининг ўзи ҳам даъват орқали барпо бўлади. Вақти келиб давлат барпо бўлганда ҳам даъват тўхтамайди ва Аллоҳ ер ва ундаги нарсаларни қайтиб ўзига олмагунча даъват ҳамма мусулмонларга вожиб

бўлиб қолади. Даъват қилиш давлатнинг иши бўлганидек шахсларнинг ҳам ишидир. Даъватдан бирор лаҳза ҳам тўхташ мумкин эмас, чунки Ислом тўлалигича даъватга асослангандир.

Давлат даъватни ёйиб, исломни ичкари ва ташқарида гавдалантириши вожиб, агар гавдалантирмаса, исломий давлат бўлмайди ва даъватни ёймаётган бўлади. Худди шунингдек мусулмон кишилар ҳам агар даъват қилмоқчи бўлсалар, аввало ўз шахсида, гапида, ишида ва сифатларида исломни гавдалантироқлиги керак, агар ундай қилмаса у даъватчи эмас, фақат одди мусулмонлардан бири бўлиб қолаверади. Даъватчи Ислом Давлати йўқ бўлган вақтда Ислом дини намунасидир, демакки у гапирган вақтда шаръий фикр ва ҳукмларни гапирмоғи вожибdir. Бундан ташқари у шариат буюрган чиройли аҳлоқларни эгалламоғи ва Ислом қайтариб, қоралаган аҳлоқлардан узоқ бўлмоғи керак. Мусулмон киши агар шундай қилмаса, даъватчи бўла олмайди. Чунки у исломнинг намунаси, одамларга ўrnak ва уларга имом-раҳбардир. Ислом унинг гапи, ишлари, юриш-туриш ва аҳлоқларида қанчалик гавдаланса, у даъватни ёйишга, муваффақиятга шунчалик лойиқ бўлади. Шу сабабдан даъват ёювчи ушбу мартабага лойиқ бўлиши учун фақат ҳақни гапириши, шариат буюрган ишларни қилиши ва чиройли аҳлоқ билан сифатланиши керак. Агар у шундай қилмаса, даъват ёйяпман деб қуруқ даъво қилаётган бўлади холос. Афсуски, Ислом оламидаги давлатлар ҳам шу каби Ислом давлатимиз деб қуруқ даъво қилишяпти, ҳолбуки улар ички сиёsatда ҳам ташқи сиёsatда ҳам Ислом татбиқ этилмагани сабабдан исломий давлат эмас, аксинча улар Ислом даъватини ёймаётган балки, даъватга ва даъват ёювчиларга қарши курашा�ётган куфр давлатидир.

Даъватчи англаб, ҳеч ҳам унутмаслиги вожиб бўлган иш мана шудир. Билсинки исломнинг катта намунаси бўлган халифалик давлати мавжуд эмас экан, унинг ўзи исломнинг мўъжазгина намунасидир. Демак даъватчи Расулуллоҳ Ҳининг асҳобларидек тирик исломга айланиши, исломий шахсияти учун керак бўлган мазкур уч омилдан ҳеч бирида сусткашлик қилмаслиги лозим. Кимда Ислом тўла суратда гавдаланса, у даъватчи бўлишга лойиқ бўлади ва ҳаракатида ҳамда одамларни ўзи чақираётган фикр ва ҳукмларнинг тўғрилигига қаноатлантириша муваффақият қозонади. Кимки мазкур уч омилни йўқотса, даъват ёювчи бўла олмайди, демакки фаолиятга, фаолиятни давом эттиришга қодир эмас ва муваффақият қозонмайди.

Мусулмон киши ҳақиқий даъват ёювчи бўлиб, исломнинг фикр ва шаръий аҳкомларини гапириши ва уларга зид фикр ва аҳкомларни кўтариб чиқмаслиги учун ўз ишларига алоқадор шаръий аҳкомларни ва исломий фикрларни билмоғи вожиб. Чунки, булардан бехабар жоҳил Ислом айтган ва буюрган ишларни айтишдан йироқда бўлади, бинобарин даъватни тўғри йўсунда олиб боришдан ожиздир. Шунинг учун фикр ва аҳкомларни билиш ҳар бир мусулмонга вожиб, даъват ёювчиларга эса вожиброқдир. Шариат илм излашга тарғиб қилиб, олимлар мартабасини улуг оптиқ қилди.

Аллоҳ Таоло «Мужодала» сурасида айтадики:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ حَبِيرٌ

— „Аллоҳ сизлардан иймонли ва илмли кишиларнинг мартабаларини баланд қилгай ва У сизларнинг қилган амалларингиздан хабардор Зотдир“.

[58:11]

Расул ﷺ айтдиларки: «Кимки илм талаб қилиб йўл юрса Аллоҳ уни жаннат йўлларидан бирига юргизади, фаришталар толиби илмга хурсандликдан ўз қанотларини ёзади. Олимга еру осмондаги ҳар бир нарса ва денгиздаги балиқлар истиғфор айтади. Олимнинг бошқа бандаларга нисбатан улуғлиги тўлин ойнинг бошқа юлдузларга нисбатан улуғлиги кабидир. Олимлар пайғамбарларнинг меросхўларири. Пайғамбарлар бир дирхам ёки динорни эмас, балки илмни мерос қолдиришиди, ким уни олса, жуда катта насибага эга бўлибди».

Аслида даъватчи олим бўлиши керак, у ўзи аётаётган гапларида бошқаларга ўрнак бўлиши лозимки бошқалар ундан эшитиб олаётган нарсани шариат деб олсин. Ҳар қандай ҳолат ва шароитда ҳам у мана шу ишда сусткашлик ва эътиборсизлик қилмаслиги вожиб. Даъватчи ҳазиллашса ҳам, ғазабланса ҳам, ёмон кўрса ҳам ҳақиқатни маҳкам ушламоқлиги лозим. Ўшандагина у Аллоҳнинг буйругини бажарган ва Расул ﷺга эргашган бўлади. Абу Ҳурайра ривоят қилади: Расул ﷺга айтдиларки: «Сиз биз билан ҳазиллашдингизми деганларида, у киши ҳа, лекин мен фақат ҳақиқатни айтаман дедилар». Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: Расул ﷺга «Эй Расууллоҳ сиздан нимани эшитсан шуни ёзаманми? деган эдим у киши ҳа дедилар. Рози бўлган ва ғазабланганингизда ҳам ёзаманми? деган эдим, у киши ҳа дедилар, чунки мен фақат ҳақиқатни гапираман», дедилар.

Даъватчи қилаётган ишларида-ю юраётган йўлларида фақат шариат аҳкомларига риоя қилмоғи лозим, чунки «ишлардаги асос шаръий ҳукмни маҳкам ушлаш» деган шаръий қоида бор. Ушбу нарса даъватчи шаръий ҳукмларни билиши кераклигидан ташқари ичидаги ташқарида Аллоҳдан қўрқадиган тақволи, Аллоҳнинг розилигига ҳаракат қиладиган, унга итоат қиладиган бўлишини тақазо этади. Шунингдек у ўзидан бошқаларга юирш-туришларида намуна бўлиши лозим токи одамлар ундан бирор ношаръий ишни кўриб, уни ҳам шаръий деб, унга эргашмасинлар, чунки у бундай ҳолда Роббисига гуноҳкор ва атрофидагиларни алдаган бўлади.

Бундан ташқари даъватчи мақтовли сифатлар, чиройли хулқлар, тўғри сўз ва ихлос, фидокорлик ва бошқаларни ўзидан устун кўриш, сабр, тавозеълик ва инсонларнинг муҳаббатини қозониш, Аллоҳдан қўрқиш ва Уни севиш ва одамлар ҳақида яхши гумонда бўлиш каби сифатларни эгаллаши ва баҳил, мутакаббир, магрур, ҳасадчи, гиначи, золим, қариндошлиликни узиб қўядиган ва одамлар ҳақида ёмон гумонда бўлмаслиги керак. Чунки Аллоҳ бундайларнинг ишларига ёрдам бермайди ва яхшиликни уларнинг қўллари билан рўёбга чиқармайди.

Одамлар бундайлардан ибрат олмайди, балки улардан қочиб, уларни айблაётганинини, охир-оқибат барча даъватчиларни қоралайтганини күрасиз, муваффақиятсизлик ва натижасизлик сабаби ҳам мана шунда. Алий ибн Абу Толиб айни шу жиҳатни сезган эдилар. Зайд ибн Ваҳбдан ривоят қилинади: «Алий басралик хавориј ҳузурига келди, улар орасида Жаъд ибн Баъжа деган киши бор эди. Ўша киши Алийга қаратса: «Эй Алий Аллоҳдан қўрқун, эртага ўласан»,... деди ва уни кийган либосида қоралади. Шунда Алий либосим билан нима ишларинг бор, у кибрдан холи ва мен мусулмон киши ибрат олишига лойиқ кишиман» - деб жавоб берди.

Ислом чиройли ахлоқлар билан сифатланишга қаттиқ қизиқтирган. Расул ﷺ айтдиларки: «Мўминларнинг иймони комилроғи хулқи чиройлироғидир». Ойша ﷺ ривоят қиласидар: Мен Расул ﷺни «Мўмин чиройли хулқи билан кундузи рўза тутиб, туни билан намоз ўқиган кишининг мартабасига етади» деганини эшитганман. Абу Дардоъ ривоят қиласидар. Расул ﷺ айтдилар: «Қиёмат кунида мўминнинг амаллари тортилганда чиройли хулқидан кўра яхшироқ нарсаси бўлмайди, Аллоҳ Таоло ахлоқсиз одамдан фазабланади». Анас ибн Молик ривоят қиласидар: Расул ﷺ айтдилар: «Мен кафиллик бераманки, жаннатнинг чекксидаги ўй - ҳақ бўла туриб - тортишувни ташлаган одамники, жаннатнинг ўртасидаги ўй ҳазиллашса ҳам ёлғон сўзламаган одамники ва жаннатнинг энг юқорисидаги ўй эса хулқи чиройли одамницидир».

Даъватчи Аллоҳнинг фазлига етиш учун мақтовли сифатлар билан чиройли хулқлар билан безансин ва ўзида исломни тўла гавдалантирисин, шундагина у исломнинг тирик намунаси бўлади ва одамлар исломни қабул қилиб унинг йўлида юрадилар. Аллоҳ даъват ёйиш шарафига мушарраф айлаб, одамларга ибрат қилиб қўйган ва одамлар эргашадиган имом этиб қўйган кишиларга Аллоҳнинг Ўзи қувват берсин. Уларнинг охиратдаги мукофоти ҳақида Расул ﷺ шундай дейди: «Кимки ҳидоятга чақирса, унинг мукофоти унга эргашганларнинг ҳаммасининг мукофоти билан баробар бўлади, ҳатто уларнинг мукофотидан озгина ҳам камиб қолмайди». Ушбу мартабага холис Аллоҳга даъват қиласидиган, Аллоҳдан қўрқиб Унинг ҳукмларини биладиган ва чиройли ахлоқу шариат буюрган сифатларга эга бўлган кишигина етади.

Даъват ёйиш иши оғир ва машаққатли бўлиб, Аллоҳ бу билан унинг розилигини олишга ҳақли бўлган, одамларга имом бўлишга ва уларни ҳидоятлашга яроқли бўлган ва одамларни исломга амал қилишга ва исломнинг тирик намунаси бўлган Ислом Давлати томонга етаклайдиган кишини ҳурматлайди.

Даъватчи шариат аҳкомларига риоя этмоғи ва ҳар қандай гуноҳлардан узоқ бўлмоғи керакки, Аллоҳ унинг қўли билан яхшиликни рўёбга чиқарсин ва у сабабли умматга нусрат берсин. Унинг ўзини эса ер юзида олий қилиб, қиёмат кунида жаннатнинг энг олий даражаси - Фирдавс билан баҳтиёр айласин.

ИЙМОН ВА АМАЛ

Иймон шундай таърифланди, у далилдан келиб чиқиб, воқега мувофиқ бўлган қатъий тасдиқ ёки қалбий эътиқодdir. Қуръон ва суннат далиллари ушбу таърифни қувватлайди. Бироқ, қатъий тасдиқ ва қалбий эътиқод иймоннинг энг тўғри таърифи бўлсада, уни амал ёки гап ёки амал деб аташ ҳам мумкин. Ва уламоларнинг кўпчилиги иймонни шундай қилгандар. Чунки, иймон сўзидан гоҳо қатъий тасдиқ қалбий эътиқод, гоҳида эса, ундан намоз, амри маъруф, нахй мункар, жиҳод, ҳусни хулқ, рамазон рўзасини тутиш каби шаръий амаллар кўзда тутилади. Бунинг боиси иймон билан шаръий таклифлар орасида узвий боғлиқлик мавжудлигидадир. Агар бу боғлиқлик мавжуд бўлмагандана эди, иймонни амал деб аташ тўғри бўлмасди.

Иймоннинг аслига далолат қилувчи далиллар жуда кўп бўлиб, уларнинг айримларига тўхталиб ўтамиз.

Аллоҳ Таоло «Бақара» сурасида шундай марҳамат қилади:

لَيْسَ الْبَرُّ أَنْ تُوَلُوا وُجُوهَكُمْ قِبْلَ الْمَسْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبَرُّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الآخرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ

– „Юзларингизни Машриқ ва Мағриб томонларига бураверишингиз яхшилик эмас, балки Аллоҳга, охират қунига, фаришталарга, китобга, пайғамбарларга иймон келтирган, ...кимсалар яхши кишилардир“. [2:177] Яна шу суранинг ўзида марҳамат қилади:

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَا لَأَنْتَ كَعْلَهُ وَرَسُولُهُ لَا
نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ

– „Пайғамбар ўзига Парвардигоридан нозил қилинган нарсага иймон келтирди ва мўминлар (ҳам иймон келтирдилар). Аллоҳга, фаришталарига, китобларига ва пайғамбарларига иймон келтирган ҳар бир киши (айтди): „Унинг пайғамбарларидан бирон кишини ажратиб қўймаймиз“. [2:285]

Умар ибн Хаттоб Жибрил ﷺ қиссаси ҳақида, унинг Расууллуҳо ға исломни, иймонни, эҳсонни таълим берганлиги ҳақида қўйидаги ривоятни келтиради: Расууллуҳо Жибрилга дедилар: «Иймон ҳақида менга хабар беринг». Жибрил дедилар: «Иймон Аллоҳга, фаришталарига, китобларига, элчиларига, охират қунига ва қадарнинг яхшиси ҳам, ёмони ҳам Аллоҳдан эканига ишонишингиздир». Муслим, Абу Довуд, Термизий ва Аҳмад ривояти. Бухорий эса, Абу Ҳурайрадан қўйидаги лафз билан ривоят қилади: «Эй Аллоҳнинг элчиси, иймон нима?» Жибрил дедилар: «У Аллоҳга, фаришталарига, элчиларига, у билан учрашишга ва охири қайта тирилишга ишонишингиздир». Ушбу далиллар иймон қалб иши яъни тасдиқ ва эътиқод эканлигига далолат қилади.

Лекин бу ерда бир неча далиллар мавжудки, улар иймоннинг бошқа шаръий таклиф ва амаллар каби бир амал эканлигига ҳам далолат қиласди.

Ҳақ Таоло «Бақара» сурасида марҳамат қиласди:

وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِتَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبِيهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ

لَرُءُوفٌ رَّحِيمٌ

— „Сиз илгари қараган қиблани Биз фақатгина ким пайғамбарга эргашиб, ким орқасига қайтиб кетишини билиш учун қилганмиз, холос. Шубҳасиз, бу оғир иш. Магар Аллоҳ ҳидоят қилган зотларгагина (оғир эмасдир). Аллоҳ иймонларингизни (яни иймон билан ўқиган намозларигизни) зое қилувчи эмас. Албатта, Аллоҳ одамларга меҳрибон ва раҳмидиллар“.

[2:143]

Аллоҳнинг „иймоннингизни“ деган сўзи Масжидул Ақсода „намоз ўқишингизни“ англатади. Намоз амалдир. Саҳобалардан ибни Аббос ва Барро ибн Озиб шу тафсири айтганлар. Абу Хурайра ривоят қиласди: «Расулуллоҳ амалларнинг қай бири афзал деб, сўралганларида Аллоҳга иймон келтириш», деб жавоб бердилар. Муслим ривояти. Бухорийда эса, қўйидаги ибора билан ривоят қилинади: «Қайси амал афзал?». Расулуллоҳ дедилар: «Аллоҳ ва Расулига иймон келтириш (афзал)?». Шундай қилиб Расулуллоҳ иймонни амал маъносида қўлладилар.

Демак далиллар - гарчи «иймон қатъий тасдиқ ва эътиқод, унинг ўрни қалб» эканлигига далолат қиласа ҳам, бироқ шаръий таклиф амалларга ҳам бир неча бор иймон лафзи берилган.

Айтилиши зарур бўлган жиҳат шундаки, иймон аслида қатъий тасдиқ ва эътиқоддир. Тасдиқ ва эътиқод аъзоларнинг эмас, қалбнинг вазифасидир. Бу маъно аниқ. Иймонни зикр қилиб, тилга олган кўпгина далиллардан ҳам бу маъно очиқ-ойдин тушинилади. Лекин, иймондан гоҳида унинг ҳақиқатига қўшимча ҳолда намоз, жиҳод ва ҳоказо шаръий таклифлар мақсад қилинади. Агар намоз иймондан, рўза иймондан, жиҳод иймондан десак - буларнинг барчаси амал ҳисобланса-да - нотўғри гапирмаган ва далилларга қарши чиқмаган бўламиз. Лекин бу гап «ушбу амаллар ҳам иймоннинг бир жузи, иймоннинг асли ва ҳақиқатига киради» дегани эмас. Балки, бу дегани, ушбу амаллар билан иймон орасида чамбарчас алоқа мавжуд. Чунки иймон тоат билан кучайиб камолга етади. Мусулмон бажараётган ҳар бир амали билан унинг иймони бақувват бўлади. Унинг қилаётган маъсияти билан эса, иймони сусаяди. Шунинг учун амалларни иймон деб аташ дуруст бўлгани каби иймонни ҳам амал деб қўллаш мумкин. Пайғамбар ﷺнинг ҳадисларини мутолаа қилиш билан амин бўламизки, ул зот кўпгина амалларга иймон исмини бердилар ва уларни иймондан деб санадилар. Мисол тариқасида уларнинг айримларига тўхталиб ўтамиз:

- а) Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади: Расулуллоҳ дедилар: «Иймоннинг етмишдан ортиқ тармоғи бўлиб, ҳаё унинг бир тармоғидир». Муслим ривояти. Бухорий эса «олтмишдан ортиқ» деган лафз билан ривоят қилган.
- б) Абу Сайд Расулуллоҳдан қўйидаги сўзларини эшитганлигини ривоят қиласди: «Сизлардан қай бирингиз мункарни кўрса, уни қўли билан, қодир бўлмаса тили билан, унга ҳам қодир бўлмаса дили билан ўзгартирсинг. Бу иймоннинг энг заифидир». Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Термизий, Нисоий, Ибни Можжа ва Аҳмад ривоят қилган.
- в) Ибни Аббос Абдул қайс әлчиларининг Расулуллоҳга келганлигига алоқадор бўлган узун ҳадисда шундай дейди. Расулуллоҳ дедилар: «Ёлғиз Аллоҳга иймон келтириш нима эканлигини биласизларми?» Улар: «Аллоҳ ва Расули билгувчироқ» дедилар. Расулуллоҳ дедилар: «Аллоҳга иймон келтириш - Ундан ўзга маъбуд ўйқлигига, Муҳаммад унинг әлчиси эканлигига гувоҳлик бериш, намозни қоим қилиш, закотни адо этиш, рамазон рўзасини тутиш ва ўлжадан бешдан бирини беришингиздир». Бухорий ривояти.
- г) Абу Амомадан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Кимки Аллоҳ учун яхши кўрса, Аллоҳ учун фазабланса, Аллоҳ учун берса ва Аллоҳ учун ман қилса, иймони мукаммал бўлгай». Абу Ҳасан ва Термизийнинг ҳасан санад билан қилган ривояти.
- д) Ибн Маолик ал-Ашъарийдан ривоят қиласди. Расулуллоҳ дедилар: «Поклик иймоннинг бир қисмидир». Муслим, Термизий, Нисоий, ибн Можжа, Доримий ва Аҳмад ривояти. Шундай қилиб Расулуллоҳ ҳаёни, мункарни қалб билан ўзгартириш, намоз, закот, рўза, ўлжани бешдан бирини бериш, Аллоҳ учун яхши кўриш, Аллоҳ учун фазабланиш, Аллоҳ учун бериш, Аллоҳ учун ман қилиш ҳамда поклик амалларини иймондан деб санадилар. Бу амалларнинг бирортаси қатъий тасдиқ ва эътиқод бобига кирмайди. Агар иймон билан амаллар орасида чамбарчас боғлиқлик бўлмаганда эди, иймон сўзини амаллар устидан қўллаш ҳам дуруст бўлмасди. Демак иймон амаллардан олисдаги нарса эмас, балки у амалларга чамбарчас боғлиқdir. Иймон кучайиш ва сусайишда амаллар билан таъсирланади. Ушбу боғлиқлик нусусларда ўз аксини топадики, бу нусуслар гуноҳ ва маъсият амаллари билан иймонсизлик ва иймоннинг сусайишини орасини яқинлаштиради, яна бу алоқа шундай нусусларда зоҳир бўладики, бу нусуслар солиҳ амаллар билан иймоннинг ортиб бориши орасини яқинлаштиради, яъни гуноҳ ва маъсият амалларини қилиш билан иймон кирланиб, сусайиб боради, солиҳ амалларни қилиш билан эса иймон кучаяди. Гуноҳ ва маъсият амаллари билан иймонсизлик ёки иймоннинг заифлигини ортиб бориши орасини яқинлаштирадиган нусусларнинг айримларига тўхталиб ўтамиз:
- а) Аллоҳ Таоло «Нисо» сурасида марҳамат қиласди:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَحَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا
مَمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

— „Йўқ, Парвардигорингизга қасамки, то улар ўз ўрталарида чиққан келишмовчиликларда сизни ҳакам қилмагунларича ва кейин сиз чиқарган ҳукмдан дилларида ҳеч қандай танглик топмай, тўла таслим бўлмагунларича - зинхор мўмин бўла олмайдилар“. [4:65]

б) Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Банда ҳатто ҳазиллашгандა ҳам ёлғонни тарк этмагунча ва агар ростгўй бўлса ҳам тилёғламаликни тарк этмагунча мукаммал иймон сохиби бўла олмайди». Аҳмад ривояти.

в) Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Агар киши зино қилса, бошида соябон каби турган иймони ундан чиқади, агар зинодан узилса унга иймони қайтади». Абу Довуд ва Термизий ривояти.

г) Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Зинокор зино қилаётган вақтда мўмин ҳолида зино қилмайди, ўғри ўғрилик қилаётган вақтда мўмин ҳолида ўғрилик қилмайди, ароқ ичувчи ичаётган вақтда мўмин ҳолида ичмайди (яъни улар бу ишларни қилаётган вақтларида уларда иймон бўлмайди)». Муслим ва Абу Довуд ривояти. Аҳмад ҳам ушбу ҳадисни ривоят қилиб, қўйидаги иборани зиёда қиласидилар: «адоват сақлаган вақтда мўмин ҳолида адovat сақламайди, босқинчилик қилаётган вақтда мўмин ҳолида босқинчилик қилмайди».

д) Абу Шурайхдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Аллоҳга қасамки, мўмин бўлмайди, Аллоҳга қасамки мўмин бўлмайди, Аллоҳга қасамки мўмин бўлмайди». «Ким ё Расулаллоҳ», дедилар. «У шундай инсонки, қўшниси унинг жабру-балосидан тинч бўлмайди». Бухорий, Муслим, Термизий ва Аҳмад ривояти.

Расулуллоҳ Аллоҳнинг шариатини ҳакам қилмасликни, ёлғон гапиришни, тилёғламаликни, зинони, ўғриликни, ароқ ичишни ва қўшнига озор беришни - ҳолбуки буларнинг барчаси амаллар - иймонни йўқотадиган, унинг камолига путур етказадиган ва уни сусайтирадиган нарсалар деб санадилар.

Солих амаллар (ораси) билан иймоннинг кучайиши орасини яқинлаштирадиган нусусларнинг айримларига ҳам тўхталиб ўтамиш:

а) Аллоҳ Таоло «Оли Имрон» сурасида қўйидагича марҳамат қиласидилар:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَأَخْشُوْهُمْ فَرَأَدُهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا

اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ

— „Ундаи зотларга айрим кимсалар: „Қурайш одамлари сизларга қарши (саноқсиз лашкар) тўплаган. Қўрқингиз!“ - деганларида бу гап уларнинг иймонларини зиёда қиласидилар: „Бизга ёлғиз Аллоҳнинг ўзи кифоя, У Зот энг яхши ишончли вакилdir!“ - дедилар“. [3:173]

б) «Анфол» сурасида марҳамат қиласидилар:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجَلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيهِمْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا
وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

- „Фақат Аллоҳ (номи) зикр қилинганида қалбларига қўрқинч тушадиган, Унинг оятлари тиловат қилинганда иймонлари зиёда бўладиган ва Парвардигорларигагина суюнадиган кишилар (ҳақиқий) мўминидирлар“.

в) «Фатх» сурасида эса, қуидагича марҳамат қиласи:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَرْدَادُوا إِيمَانَهُمْ وَلَلَّهِ جُنُودُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلَيْمًا حَكِيمًا

- „У (Аллоҳ) ўз иймон-ишончларига яна ишонч қўшишлари учун мўминларнинг дилларига сакинат-ором туширган Зотdir. Осмонлар ва ер қўшинлари (яъни коинотдаги барча жонзор ва кучлар) ёлғиз Аллоҳни кидир. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгаси бўлган Зотdir.“ [48:4]

Аввалги оят душманнинг қувватидан қўрқитиш билан иймон қувватининг зиёда бўлиши орасини яқинлаштиради, иккичи оят эса, Қуръон тиловати билан иймон қувватининг зиёда бўлиш орасини, учинчи оят эса, Қурайш билан сулҳ битимини тузища хотиржамлик ҳосил бўлиши билан иймон қувватининг зиёда бўлиши орасини яқинлаштиради.

Лекин, бу - «ушбу амаллар иймоннинг аслидан ёки феълан иймонни ўйқ қиласидан нарсалардан» дегани эмас, балки бу - «ушбу ва ушбуга ўхшаш бошқа шаръий амалларни, шаръий таклифларнинг иймонга бевосита алоқаси бор» деганидир. Гуноҳ ва маъсият амаллари иймонни сусайтиради. Яхшилик амаллари эса, уни кучайтиради. Бу ерда бундан бошқа маъно ўйқ. Иймон билан амаллар орасида чамбарчас алоқа бор экан, шубҳасиз иймонни кучайтирадиган амалларни иймон, амалларни кучайтирадиган иймонни эса, амал деб қўллаш дурустdir. Ушбу узвий алоқа Аллоҳнинг Китобида 70 дан ортиқ ўринда очиқ-ойдин баён қилинади. Унда иймоннинг зикри солиҳ амал билан яқинлаштирилган ҳолда келади. Шундай бўлсада, яна тақрорлаб, таъкидлаб айтамизки, иймон бир боб бўлса, амал бошқа бобдир. Ораларида чамбарчас алоқа мавжудлиги сабаблигина уларнинг бирини иккинчисига қўллаш мумкин. Бу ҳақиқат бобидан эмас, балки мажоз бобидандир.

Хуллас, иймон далилдан келиб чиққан, воқега мос келувчи қатъий тасдиқ ва ёки қалбий эътиқод бўлса-да, амаллардан ажралган нарса эмас, балки, у амалларга боғлиқки, улар билан салбий ёки ижобий таъсиранади. Масалан, яхшилик амаллари ва тоатлар иймоннинг қувватини зиёда қиласи. Гуноҳ ва маъсият амаллари унинг заифлигини оширади. Демак, иймон билан амаллар орасидаги алоқа мустаҳкам бўлиб, уларнинг ҳар иккаласи бошқасига таъсир кўрсатади. Шунинг

учун уларнинг бир-биридан фарқи бўлсада бирини бошқасига қўллаш мумкин.

Шунга кўра, иймон диннинг асоси бўлиб, мўминлар жаннатда шу иймон сабабли бир-биридан афзал бўлар эканлар, демак умуман мусулмонлар, хусусан даъватчилар иймонни энг кучли ҳолатларида сақлаб қолишга қаттиқ ҳарис бўлишлари ва унга заифлик оралаб қолишидан бутунлай эҳтиёт бўлишлари вожиб. Мукаммал ва бақувват иймонни сақлаб қолишга, қолаверса жаннатдаги олий даражаларга етишга фақат вожибларни адо этиш билан, мандуб ва тоат феълларини кўпайтириш билан эришилади. Вожибларнинг энг буюги Хулофаи Рошидани барпо қилиш орқали Ислом ҳаётини қайта бошлашга ҳаракат қилиш билан ислом умматини юксалтиришга интилишдир. Чунки, халифаликни барпо қилиш орқали шаръий ҳукмлар бекор қилинганидан сўнг яна қайта тикланади, Ислом қайтадан ҳаётга келади. Аллоҳ нозил қилган нарса билан ҳукм қилиш вожибларнинг энг буюги ва Аллоҳнинг наздида вожибларнинг энг савоблиси. Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расулulloҳ дедилар: «Ер юзида ижро қилинадиган битта ҳад инсонлар учун ўттиз ёки қирқ кун ёмғир ёққанидан яхшироқдир». Аҳмад, Нисой, ибн Можжа ривояти. Шундай экан Аллоҳнинг барча ҳадларига амал қилиш қандай яхши? Аллоҳнинг барча ҳадларини ижро қилиш баҳтига фақат халифаликни барпо қилиш билан эришилади. Абдуллоҳ ибн Умардан ривоят қилинади. Расулulloҳ дедилар: «Кимки тоатдан қўлинин тортса, қиёмат кунида Аллоҳга ҳужжатсиз ўйлиқади. Кимки гарданида байъат масъулияти бўлмай ўлса, жоҳилият ўлимида ўлади». Муслим ривояти. Ушбу ҳадиснинг маъноси шуки, кимки халифалик (замонига) етса ва халифага итоат қилса, жоҳилият ўлимидан халос бўлади. Аммо, кимки бугунги мусулмонлар каби халифаликка етолмаса, улардан халифаликни қайта тиклаш ва халифа сайлаш учун ҳаракат қилмасдан ўлганлари жоҳилият ўлимида ўлган бўлади. Демак, халифаликни тиклашга ҳаракат қилиш энг буюк амал ва вожибларнинг энг вожибидир. Бу ҳаракат иймон қувватининг зиёда бўлишига олиб келади. Шунинг учун умуман мусулмонлар, хусусан даъватчилар гуноҳ иш қилишдан, алалхусус гуноҳи кабира қилишдан эҳтиёт бўлмоғи вожиб. Чунки бу иймонни ниҳоят даражада сусайтиради. Солиҳ амаллар ҳасанотлардан бўлиб, фақат савонни ошириш учунгина эмас, балки - бунга қўшимча - иймонни кучайтириш учун ҳам қилинади. Маъсиятлар фақат ёмон амаллар бўлиб, улардан фақат гуноҳни тарқ этиш учунгина тийилинмайди. Шундай қилиб, иймон масаласига бир томонлама эмас, икки томонлама қараш вожиб. Бу умуман мусулмонни, хусусан даъватчини вожибларни адо этишга, мандуб феълларни ва тоатларни кўп қилишга ҳамда маъсият ва гуноҳлар ботқофига ботиб қолмасликка қаттиқ тиришишга ундейди. Вожиб ва мандублардан иборат солиҳ амалларни қилиш билан иймон қуввати зиёда бўлар экан, даъватчи вожиб амалларни давомий бажариши, ҳамда тоат-ибодатларни шу қадар кўпайтириши лозимки, у вақт ўтган сайин вожиб ва мандуб амаллари

билин зийнатланувчи бўлсин. Қуръонни қироат қилиш, уни ёдлаш, Аллоҳни кўп зикр қилиш, борлиқ оятларида тафаккур қилиш мандуб амаллар жумласидандир. Даъватчи ўз Павардигори билан доимий алоқада бўлиб туриши учун нафл ибодатларни бажариши лозим. Шунда унинг доими иймони кучли қолади.

Сўзимизнинг охирида шуни айтмоқчимизки, бақувват иймон қиёмат кунида фазилатлар мезони бўлибгина қолмай, у даъватчига яна шунинг учун ҳам зарурки, у даъватни етказиш мобайнида дуч келадиган мешақат ва тўсиқларга шу иймон билан голиб келади. Ўзига рўбарў қилинаётган алдов ва имтиёзлардан ҳам шу иймон сабабли халос бўлади, ўзи билан тортишаётган нафс-хоҳиши ва шаҳватлардан ҳам иймон сабабли нажот топади. Натижада у порлоқ чироқ, доимий ҳаракат, узлуксиз фаолият, барча тўсиқларни ёриб ўтувчи, ҳар хил ифвовасвасалардан голиб келувчи ва барча нафс-хоҳишию шаҳватларни улоқтирувчи бўлиб қолади. Шундай қилиб у, Аллоҳнинг риояси, ёрдами ва тавфиқига бурканган, Унинг ёрдам беришига ва барча яхшиликларни уни қўли орқали рўёбга чиқаришига ҳақли бўлган исломнинг тирик намунасига айланади.

ДУНЁ МУҲАББАТИ

Тангри Таоло «ал-Воқеъа» сурасида шундай марҳамат қилади:

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا تَلَانَةً فَاصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ وَأَصْحَابُ

الْمَشَامَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشَامَةِ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُغَرَّبُونَ

„Сизлар уч тоифа бўлдингиз. Бас, (у уч тоифадан биринчиси) ўнг томон эгаларидир. Ўнг томон эгалари (бўлмоқ) не (саодатdir). Иккинчи тоифа шум-гап томон эгаларидир. Шум-гап томон эгалари (бўлмоқ) не (бахтсизлик)dir. (Учинчи тоифа бўлмиш барча яхши амалларга) пешқадам бўлгувчи зотлар (жаннат неъматларига эришишда ҳам) пешқадам бўлгувчи зотлардир. Ана ўшалар ноз-неъмат боғларида (Аллоҳ Таолога) яқин қилингувчилардир“.

[56:7-11]

Агар инсон иймон келтириб, итоат қилса, Аллоҳ унга ўрин қилиб жаннатни яратди, агар кофир бўлиб, осийлик ўлига кирса, уни азоблаш учун жаҳаннамни яратди. Дунёни эса, имтиҳон ҳовлиси қилди. Имтиҳонда муваффақият қозонган инсон жаннатга, муваффақият қозонолмагани эса, жаҳаннамга дохил бўлур. Инсон ушбу бири бошқасидан каттароқ бўлган икки довонни босиб ўтади. Агар у ҳар икки довондан ошиб ўтса катта зафарга эришади ва мангужаннатга киради. Агар довонларни босиб ўтолмаса, бутунлай зафарсиз бўлиб, абадул абад жаҳаннамга равона бўлади. Аммо агар инсон бо довонлардан фақат бирини босиб ўтса, иккинчисидан ўтолмаса, унча аҳмияти бўлмаган, арзимас галабага эришади. Маълум вақт жаҳаннамда бўлиб, сўнг абадий жаннатга киради. Биринчи довон куфр довонидир, иккинчisi эса, дунёга муҳаббат қўйиш довонидир. Иккала довонни ҳам босиб ўтолмаган инсон кофир саналаби, шум-гап томон эгаларидан бўлади. Кимда-ким энг катта довон бўлмиш биринчи давонни босиб ўтса, иккинчи довонни босиб ўтолмаса ҳам у мўмин саналади ва ўнг томон эгаларидан бўлади. Агар у иккинчи довонни ҳам босиб ўтса, тақводор мўминлардан ва Аллоҳга яқин қилингувчи пешқадамлардан бўлади.

Демак, инсонлар уч қисмга бўлинадилар.

1. Кофирлар.
2. Мўминлар.
3. Тақводор мўминлар.

Аммо куфр довони бўлмиш биринчи довонни «Аллоҳдан бошқа маъбуд ўйқ, Мұхаммад Унинг элчиси» дея гувоҳлик бериш билан босиб ўтилади. Кимки мана бундай ҳақиқий гувоҳлик берса, кофирлар гуруҳидан чиқиб, мўминлар гуруҳига қўшилади. Аммо дунё муҳаббатидан иборат бўлган иккинчи довон эса, охиратни яхши кўриш, охиратга ҳаракат қилиш ва уни дунё муҳаббатидан афзал кўриш билан босиб ўтилади. Бундай қилган инсон тақводор мўминлар сафига қўшилади.

Юқоридаги гаплардан маълум бўладики, Аллоҳ мусулмонларни жаҳаннамда мангужаобланышдан қутқарар экан ва У уларни жаннатга

киритишига ваъда берар экан, мусулмонлар ҳатто жаҳаннамнинг вақтинча азобидан қутилиш учун ҳам дунёни севиш довонидан ўтиб кетишлири лозим. Ким бу довондан ўтиб кетса, жаҳаннамда азобланишдан омон қолади. Бу довондан ўтиб кетолмаган инсон эса, жаҳаннамда озми-кўпми азобланади. Демак, дунё муҳаббати мусулмонлар олдидаги ягона тўсиқки, агар бу тўсиқдан ўтиб кетсалар, ўз жонларини азобдан сақлаб қолиб, жаннатдаги олий даражаларга лойиқ бўладилар. Агар дунёга муккасидан кетиб, уни севиб, охиратдан афзал билсалар, уларнинг ишини Аллоҳ ҳал қиласди; хоҳласа уларни қилмишларига кўра азоблайди, хоҳласа мағфират қиласди. Аллоҳ мағфират қилган тақдирда ҳам, агар жаннатга кирсалар ундаги олий даражаларга асло эга бўла олмайдилар. Демак мусулмонлар устида иккинчи довон хавфи яъни дунё муҳаббати, дунё талашиш хавфи бор. Улар биринчи довонни босиб ўтиб кетганларидан сўнг, унга яна қайтиб келишлари хавфи йўқдир. Уқбатубни Омирдан ривоят қилинади: «Расулуллоҳ Үхуд жангига ҳалок бўлган шаҳидларга жаноза ўқидилар, сўнг ўликлар билан ҳам, тириклар билан ҳам хайрлашувчи каби минбарга кўтарилиб», дедилар: «Мендан сўнг мушрик бўлиб кетишингиздан асло қўрқмасман. Лекин дунё талашиб, бир-бирларингизни ўлдиришингиздан қўрқаман. Бу аҳволда сизлар ўзингиздан олдин ўтган инсонлар каби ҳалок бўлурсизлар». Муслим, Бухорий ва Аҳмад ривояти. Абу Сайд ал-Худрийдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Сизларнинг устингизда энг кўп хавфсирайдиган нарсам - Аллоҳ сизлар учун чиқариб берган ер баракотларидир. Нима у ер баракотлари? - дейилганда, у - дунёнинг зеб-зийнатидир», - дедилар.

Дунё муҳаббатидан ва дунёни охиратдан афзал билишдан огоҳлантириб, кўргина оятлар ҳам келган.

Аллоҳ «Анфол» сурасида марҳамат қиласди:

مَا كَانَ لِبَيْ بِّيْ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّىٰ يُشْخَنِ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ
الآخرةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

— „Бирон пайғамбар учун, то ерда голиб бўлмагунича асир олиш жоиз эмас эди. (Эй мўминлар) сизлар дунё нарсаларини истамоқдасиз. Аллоҳ эса, охират (неъматлари сизларники бўлиши)ни истайди. Аллоҳ қудратли, ҳикматлидир“.
[8:67]

«Тавба» сурасида айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَنْقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضِيْتُمْ
بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

— „Эй мўминлар сизларга нима бўлди Аллоҳ йўлида (жиходга) чиқинглар дейилса, ўз ерингизга ёпишиб олдингиз? Охират (неъматларидан) юз ўгириб, ҳаёти дунё (лаззатлари)га рози бўлурмисиз? Охират олдидаги бу дунё матоси арзимас нарсаку?“ [9:38]

«Аъла» сурасида айтади:

بَلْ تُؤْمِنُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٧﴾

— „Йўқ, сизлар (эй кофиirlар) ҳаёти дунёни устун қўюрсизлар. Ҳолбуки, охират яхшироқ ва боқиийроқдир“. [87:16,17]

Булардан бошқа яна бир неча оятлар мавжудки, бу оятларнинг барчаси охиратни қўйиб, дунёни яхши кўришдан ва бунинг оқибати жаҳаннам эканлигидан огоҳ этади. Ушбу оятлар дунёни севиш ва охиратдан устун кўриш жаҳаннам аҳли бўлмиш кофирларнинг маслаки эканини маълум қиласди.

Аллоҳ «Худ» сурасида марҳамат қиласди:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَيَّتَهَا نُوَفٌ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُخْسِنُونَ ﴿١٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبَطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

— „Ким (фақат) шу ҳаёти дунё ва унинг зебу-зийнатларини хоҳласа, уларга қилган амалларини (ажр-мукофотини) шу дунёning ўзида берамиз. (Улар бу дунёда ҳамма нарсага эга бўлурлар) зиён кўрмайдилар. Үндай кимсалар учун охиратда дўзах ўтидан ўзга ҳеч нарса йўқдир. Уларнинг бу дунёда қилган яхши амаллари бекор бўлур ва ҳамма амаллари бефойдадир“. [11:15,16]

«Иброҳим» сурасида айтади:

الَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿١﴾ الَّذِينَ يَسْتَحْبُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَعْوَنَهَا عِوَاجًا ﴿٢﴾ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

— „Аллоҳ еру осмонлар Унинг ўзиники бўлган Зотдир. Кофиirlар учун қаттиқ азоб бўлгай. Улар ҳаёти дунёни охиратдан афзал қўрадиган (ҳамда одамларни) Аллоҳнинг йўлидан тўсадиган ва уни (эгиб-букиши) истайдиган кимсалардир. Ана ўшалар (ҳақ йўлдан) йироқ бўлган гумроҳдирлар“. [14:2,3]

«ан-Наазият» сурасида айтади:

فَإِمَّا مَنْ طَغَى ﴿٤٩﴾ وَأَثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٥٠﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى ﴿٥١﴾

— „Бас, кимки (ҳаёти дунёда) түғён қилса ва ҳаёти дунёни (охиратдан) устун қўйса унинг жойи жаҳаннамдир“. [79:37-39]

Шунинг учун ақлли ва зийрак мусулмон ўзини дунё тузоқларига илиниб қолишдан халос этиши ва ҳақиқий ҳаёт ва барқарор ҳовлиси бўлмиш охират учун амал қилиши вожиб. Шаддод ибн Авсдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Нафси бўйсунадиган ва ўлимдан кейинги ҳаёт учун амал қилган инсон энг зийракдир. Нафс-ҳавоси қўйига кирган ва

Аллоҳдан орзу-умидлар қилган инсон эса, энг ожиз, нотовондир». Термизий ривоят қилган ва ҳасан деган. Бу ҳадисни Аҳмад, ибни Можжа ва Ҳоким ҳам ривоят қилғанлар. Ушбу ҳадиси шарифдаги «алкаййис» сүзи ақл-заковатли ва зийрак инсонни англаради. Оиша ғада ривоят қилинади: «Дунё ҳовлисиз одамнинг ҳовлиси дидир. Ақли йўқ инсон шу ҳовли учун тўплайди». Аҳмад ва Бухорий ривояти. Энг ажаблиси шундаки, инсонлар итдек ташланаётган мана бу дунёнинг ҳеч қандай қадр қиммати йўқдир. Унинг қадри охират олдида сариқ чақага тенгdir. Бани Фахд иниси Муставриддан ривоят қиласи. Расууллоҳ дедилар: «Охиратнинг олдида дунёнинг қиммати шунчаликки, бирортангиз бармоғини денгизга солса, қарасинки қўлида нима қолади?» Термизий, Муслим, ибн Можжа ва Аҳмад ривояти. Маскар ибн Саъддан ривоят қиласи. Расууллоҳ дедилар: «Агар дунёни Аллоҳнинг назарида пашшанинг қанотичалик қадри бўлганда эди Аллоҳ бирор кофирни дунёдан бир қултум ҳам тоттирмас эди». Термизийнинг саҳиҳ санаб билан қилган ривояти. Муставрид ибн Шаддоддан ривоят қиласи: «Расууллоҳ билан бирга ўлакса қўзи устида тўхталган отлиқлар орасида мен ҳам бор эдим». Расууллоҳ дедилар: «Мана бу қўзини кўярпизларми, ўз аҳлига арзимас-хор бўлгани учун уни улоқтириб юборибдилар». Саҳобалар: «Хор бўлганидан кейин улоқтириб юборганларда, ё Расуаллоҳ»- дедилар. Расууллоҳ дедилар: «Дунё Аллоҳнинг наздида ўз аҳлига хор бўлган мана бу ўлакса қўзидан ҳам хорроқдир». Термизий ривояти. Муслим ҳам ушбу ҳадисни Жобир томонидан шу маънода ривоят қиласи. Демак дунёнинг қадри сув юқисига тенг экан, уни Аллоҳнинг наздида пашшанинг қанотичалик қиммати йўқ экан, у Аллоҳга ўлик қўзидан ҳам хорроқ экан, қандай қилиб ақлли, зийрак мусулмон киши кенглиги еру-осмончалик жаннатлардаги мангув агадий неъматларни қўйиб дунё билан фуурланади. У Расууллоҳнинг қуидаги муборак сўзларини эшитмаганмиди? «Жаннатдаги бир қамчининг ўрни дунёдан ва дунёдаги нарсалардан яхшироқдир. Аллоҳнинг йўлида эртаю кеч юриш дунёдан ва ундаги нарсалардан яхшироқдир». Бу ҳадисни Бухорий, Термизий ва Аҳмад Саҳл томонидан ривоят қилғанлар. Шундай экан, Аллоҳ Таоло жаннатда тайёрлаб қўйган кенг боғу роғларни, ундаги нарсаларни роҳатлантирадиган ва қўзларни қувонтирадиган неъматларни тарк этиб, қамчининг ўрничалик нарса устида муккадан кетиш ва итдек талашиш не учун?, не сабаб? Мусулмон Расууллоҳнинг муборак қўлларини Абдуллоҳ ибн Умарнинг елкаларига қўйиб, унга гапирган гапларини эшитмаганмиди: «Дунёда гаридек ёки йўловчидек бўлгин». У Расууллоҳнинг «Дунё мўминнинг қамоқхонаси, кофирининг жаннатидир» деган сўзларини эшитмаганмиди? Муслим, Термизий, ибн Можжа ва Аҳмад ривояти. Нечук у дунёда сафар қилмайдиган муқим янглиқ яшамоқда? Ҳолбуки бу дунё қамоқхона, ўзининг жойига жаннатдаги уйига фақат шу қамоқхонадан чиқиши билан қайтар эди. Бунга жавоб шуки, мусулмон ушбу ҳадисларни эшитган бўлса ҳам бироқ, бир «нарса»

унинг ақлини пардалаб, ундан заковат ва ҳидоятини тортиб олган бўлиши мумкин. У нарса ҳавои-нафсdir. Ҳавои-нафс ўрта хорликни остин-устин қилиб юборишга, ақлли, зийрак мусулмонни охиратдан дунёни афзал биладиган қилиб қўйишга, мусулмон билан Аллоҳнинг шариатига чекланиш орасини тўсиб қўйишга ҳамда уни маъсият ва гуноҳлар ботқофига ботириб қўйишга кафилdir. Буларнинг барчаси охират неъматларига ва Аллоҳнинг розилигига олиб борадиган нарсаларни тарк этиб, дунёвий лаззатлар, дунёвий манфаатлар ортидан югуриш сабабли вужудга келади. Демак ҳавои-нафс ва дунё муҳаббати битта нарса бўлиб, бири бошқасидан ажралмайди. Уларнинг қаршиисида Аллоҳдан қўрқиши ва охират учун амал қилиш туради.

Аллоҳ «ан-Назият» сурасида айтади:

فَمَّا مِنْ طَغَىٰ وَآتَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَاٰ ﴿٢٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ وَأَمَّا مِنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٢٩﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

– „Бас, ким (ҳаёти дунёда куфру исён билан) түғёнга тушган ва ҳаёти дунёни охиратдан устун қўйган бўлса, у ҳолда фақат жаҳаннамгина (унинг учун) жой бўлур. Аммо ким (ҳаёти дунёдалик пайтида қиёмат куни маҳшаргоҳда) Парвардигорининг (хузурида) туриши (ва У Зотга ҳисоб-китоб бериш)дан қўрққан ва нафсини ҳавои-хоҳишлиридан қайтарган бўлса, у ҳолда фақат жаннатгина (унинг учун) жой бўлур“.

[79:37-41]

Кимки дунёни севса, нафс-хоҳишига берилган ва унга бўйсунган бўлади. Нафс-хоҳишига берилган инсон эса, дунёни ва унинг зебзийнатларини яхши кўради. Нафс-хоҳишининг табиати шундайки, у инсон ақлини тўғрилик ва ҳақиқатдан буради, унга ботил ва мункарни зийнатлаб қўрсатади. Кимки зино қилса ёки ароқ ичса ёки ўғрилик қилса, судхўрлик қилса, бирор мусулмонни ноҳақ ўлдирса ёки намозни тарк этса ёки закот беришдан бўйин товласа ёки даъватни етказишидан ва унинг йўлида азоб-уқуботларни кўтаришдан чекинса, у бу ишларнинг барчасини нафс-хоҳиши ва дунё муҳаббати ундови билан қиласди. Акс ҳолса, ақл охиратнинг яхшилиги билан дунёнинг ёмонлиги ва фитналиги орасини ажратиб олишга қодирдир. Ақл Аллоҳнинг розилиги учун шариат аҳкомларига амал қилишнинг улуғлиги билан Аллоҳнинг ғазабига олиб келувчи маъсият амалларини қилиш ва шариат аҳкомларига қарши чиқишининг тубанлиги орасини ажратиб олишга ҳам қодирдир. Агар ақлни пардалайдиган ҳавои нафс бўлмагандан эди, мусулмон - таклиф юклатилмаган жинни ёки тентак бўлмаса - дунёга муккасидан кетмаган ва охират учун амал қилишни тарк этмаган бўларди.

Аллоҳ Таоло «Каҳф» сурасида марҳамат қиласди:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدَاءِ وَالْعَشِيْيِّ بُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ

ٌرُبِيدُ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعُ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا

— „Сиз ўзингизни эртаю-кеч Парвардигорларининг юзини-розилигини истаб унга илтижо қиласидиган зотлар билан бирга тутинг. Кўзларингиз ҳаёти-дунёнинг зийнатларини кўзлаб (улардан ўтиб) ўзга аҳли дунёларга боқмасин. Ва Биз қалбини Бизни зикр этишдан ғофил қилиб қўйган, ҳавои-нафсга эргашган ва қиласи иши исрофгарчлик бўлган кимсаларга итоат этман!“ [18:28]

Аллоҳ «Муҳаммад» сурасида айтади:

**وَمَنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنَّفَا
أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ**

— „(Эй Муҳаммад) уларнинг (мунофиқларнинг) орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар сизга қулоқ солиб турурда, ҳузурингиздан чиқкан вақтларида илм ато этилган зотлардан (масхара қилишиб): „Хозиргина (Муҳаммад) нима девди?“ деб сўрарлар. Ана ўшалар Аллоҳ дилларини муҳрлаб қўйган ва ўзларининг ҳавои-нафсларига эргашган кимсалардир“ [47:16]

Нафс хоҳиш қалбни ҳақдан ғофил қиласи, у ўз соҳибининг қалбига ўрнашиб олади. Кимки ҳақдан ғофил бўлса ва қалбига ҳаво ўрнашиб олса, маъсиятлар унинг амали, мункаротлар унинг қилмиши бўлади. Шу иборанинг 2-варианти: Ҳақдан ғофил бўлган ва қалбига ҳавоий-нафс ўрнашиб олган инсоннинг эса, амали маъсият, қилмиши мункарот бўлади. Дунё унинг энг катта ғами бўлади. Буларнинг натижаси эса, залолат ва ёмон оқибатга олиб келади.

Аллоҳ «ал-Қасос» сурасида айтади:

**فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِنْ مَنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِعِيرٍ هُدًى
مِنْ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ**

— „Энди улар сизга жавоб бера олмасалар, бас билингки, улар фақат нафс-ҳаволарига эргашурлар. Аллоҳ томонидан ҳидоятланмаган ҳолда ўз ҳавои-нафсларига эргашган кимсадан ҳам йўлдан озган ким бор?! Албатта Аллоҳ бундай золим қавмни ҳидоят қилмас“. [28:50]

Аллоҳ «Муҳаммад» сурасида айтади:

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمْنَ زِينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ

— „Аллоҳ томонидан очиқ-равshan ҳужжатга эга бўлган зотлар (яъни Расулуллоҳ ва мўминлар) қилган ёмон амаллари чиройли кўринган ва ҳавои-нафсларига эргашган (кофир у кимсалар) каби бўлурми?!“ [47:14]

Бугунги кунда барча мусулмонлар дунёга муҳаббат қўйдилар. Уларнинг амаллари Аллоҳнинг шариатидан узоқлашиш бўлди. Натижада уларни Худо уриб, уларнинг устидан насронийларни, яхудийларни ва ҳиндуларни хукмрон қилиб қўйди. Улар мусулмонларга хорлик ва

хўрликнинг энг аччиқ турларини тоттириб келмоқдалар, ҳамда уларнинг тақдирларига бир сиқим аҳли жаҳаннам орқали ҳукм қилиб келмоқдалар. Яхудий ва насронийлар (ўша бир сиқим аҳли жаҳаннамни) мусулмонлар устидан ҳоким қилиб сайлаб қўйғанлар. Ушбу ҳокимларнинг бутун ташвиши исломга ва даъватни етказувчи, мусулмонларни мана бу кофир душманлар ҳукмронлигидан озод этишга ҳаракат қилувчи муҳлис мусулмонларга қарши курашишдир. Шундай бўлгач, арзимас қушчалар бўлган яхудийлар бизларнинг устимизда ўзларини бургут санашлари, айrim муқаддас нарсаларимизни тортиб олишлари фаройиб эмасдир. Аслида уларнинг қуввати баҳайбат шер олдидаги сичқоннинг қувватидан ортиқ эмас. Бизнинг бу ахволга тушиб қолишимиш сабаби шуки, бизлар дунёга муҳаббат қўйиб, уни охиратдан афзал билдик. Натижада, Аллоҳ қалбларимизга кофир душманлардан қўрқиши ва заифликни солди. Савбондан ривоят қилинади: Расулуллоҳ дедилар: «Емиш ўз идишига солинганидек умматлар сизларнинг устингизга ташланадилар». Шунда бир киши «Ўша вақтда биз озчилик бўламизми?»- деди. Расулуллоҳ дедилар: «Йўқ, ўшанда сизлар жуда кўпчилик бўласизлар, лекин дарёда оқиб келаётган хас-чўпга ўхшаб қоласизлар. Аллоҳ душманларингизни қалбидан сизлардан қўрқиши чиқариб ташлайди, дилларингизда заифлик пайдо қиласди». Шунда бир киши «ё Расулаллоҳ, заифлик недир» деб сўради. Расулуллоҳ дедилар: «У - дунёни яхши кўриш ва ўлимни ёмон кўришдир». Абу Довуд ривояти. Аҳмад ушбу ҳадисни қўйидаги ибора билан ривоят қиласди: «Сизлар ўша кунда кўпчилик бўласизлар. Лекин дилларингизга заифлик солинади». Шунда улар заифлик нима? дедилар. «У - дедилар Расулуллоҳ - дунёни яхши ва урушни ёмон кўришингиздир».

Дунёни яхши кўриш шахс ва жамоат ҳолларида мусулмонларнинг юзларига тушган қаттиқ тарсаки бўлди. Бу тарсаки дин аҳкомларини маҳкам ушлashedan чиқариб, золим ва адашувчиларнинг йўлига тортди ва уларни бугунгни кундаги хорлик ва тубанлик ёқасига олиб келди. Жуда озчилик бўлган айrim узрли кимсаларни олмаганда бирор мусулмон ушбу тарсакидан саломат қолган эмас ва иккинчи довонни босиб ўтолган эмас. Магар айrim мусулмонлар даъватни етказишдан ўзларини жавобгар ҳис этганлар. Мусулмонларни дунёни севишдан ва Аллоҳ йўлида жиҳод қилишни ёмон кўришдан огоҳ этдилар. Мусулмонларни охиратни яхши кўришга, шариат аҳкомлари билан чекланишга ҳамда кофирларнинг ҳукмронлигидан бутунлай халос бўлиш учун ва азизлигу фалаба яна ўзимизга қайтиб келиши учун ер юзида Аллоҳнинг ҳукмини барпо қилишга ундаридар. Ислом даъватчининг гап-сўзида, амалларида ва хулқ-авторида намоён бўлиб турмоги лозим. Даъватчи Аллоҳнинг шариатини мукаммал ушлайдиган кимсадир. Чунки даъватни тарқ этган одам қаттиқ гуноҳкор бўлади. Кўпинча у - гарчи ҳар доим рўздор, намозхон, ибодатгўй бўлса ҳам - жоҳилият ўлимида ўлади. Шундай экан, агар мусулмон Аллоҳнинг шариатини тўлалигича ушлашни ва Роббисининг розилигига етишни хоҳласа, - намоз, рўза, закот, ҳаж

ибодатларини бажариш ва маъсият, мункарлардан четланиш билан бирга - даъватни етказиши ва исломга амал қилишни тирилтириши вожиб. Акс ҳолда у заиф, гуноҳкор бўлади.

Ислом биздан икки асосий ишни талаб қиласди:

1. Исломга амал қилиш.
2. Уни инсонларга етказиш.

Исломга уни инсонларга етказмаган ҳолда амал қилиш талабнинг ярмидир. Амал қилмаган ҳолда уни етказиш ҳам талабнинг ярмидир. Ҳам амал қилиш, ҳам инсонларга етказиш билан талаб тўла амалга ошади. Маълумки, Аллоҳнинг шариати билан чекланадиган даъватчида Ислом шаклланади, у талабни тўқис адод этади, Аллоҳдан ҳақиқий тақво қиласди. Ана ўша даъватчи дунё муҳаббатидан иборат бўлган иккинчи довонни босиб ўтиб, охиратни афзал билган ва охират учун амал қилган инсондир. У бутун оламлар Парвардигорининг изни-иродаси билан жаннат неъматларига «пешқадам» бўлгувчилардир.

Ислом мусулмонни дунёдан ўз насибасини олиб ва дунё тоййиботларидан фойдаланишдан ман қилмайди.

Аллоҳ «ал-Қасос» сурасида айтади:

وَابْتَغْ فِيمَا آتَكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةِ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

– „Аллоҳ Таоло берған бойлик билан охират ҳовлисини умид қилгин ва дунёдаги насибангни ҳам унутмагин“.
[28:77]

«Аъроф» сурасида айтади:

قُلْ مَنْ حَرَمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعَبَادِهِ وَالطَّيَّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمْنُوا فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ تُنْفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

– „Айтинг (эй Мұхаммад) „Аллоҳ бандалар учун чықарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқларни ким ҳаром қилди?!“ Айтинг, „Улар (безак ва ҳалол ризқлар) ҳаёти-дунёда иймон эгалари учун (бўлиб, кофирлар ҳам уларга шерик бўлур) қиёмат қунида эса, фақат (мўминларнинг) ўзларига хосдир. Биладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал қилурмиз“. [7:32]

Бироқ дунёдан насибани олиш ва ҳалол-пок нарсалардан фойдаланиш, ҳалол йўл билан, Аллоҳнинг шариатига мувофиқ бўлиши шарт. Масалан, мол-бойлик дунёандир, уни савдо-сотиқ билан ҳосил қилиш дуруст бўлгани ҳолда ёлғончилик ёки судхўрлик билан ҳосил қилиш ножоиздир. Бойликини емоқ-ичмоқча, кийим-кечакка, уй жойга, ҳожатларни чиқаришга, муҳтожларга садақа қилишга сарфлаш дуруст. Ароқ сотиб олиш, хўжа кўрсинга зиёфатлар уюштириш, рақс ва ўйин кулгу биноларини қуришга сарфлаш мумкин эмас. Никоҳ ҳам дунёдан, унга зино билан эмас, зивож билан эришилади. Кийим кечаклар дунёдан. Улар кибру-ҳаво ёки зийнат учун эмас, балки авратни тўсиш учун, иссиқ-совуқдан сақланиш учун кийилади. Ўйин-кулгу дунёдан. Шунинг учун отларни тарбиялаш, камондан ўқ отиш ва шунга ўхшаш ўйинларни

ўйнаш мумкин. Расулуллоҳ дедилар: «Мусулмон киши ўйнайдиган ўйинларнинг барчаси ботилдир. Магар, камондан ўқ отиш, отни тарбиялаш ва ўз аҳли-аёли билан ўйнаши мумкин. Булар ҳақдандир». Термизий, Абу Довуд, Доримий, Нисоий, Аҳмад ва ибн Можжаларнинг Үқба ибн Омирдан қилган ривояти. Демак қимор ўйнаш, рақс ва куй йифинларига бориш, эркак хотин аралаш бўлган пляжларда чўмилиш дуруст эмас. Ҳовли жой ҳам дунёдан. Эҳтиёжга яраша уй қуриш дуруст. Аммо бойликни кўз-кўзлаш учун бир неча оиласи сифдирадиган, хоналари ва айвонлари кўп бўлган дабдабали иморатлар солиш дуруст эмас. Молик ибн Анасадан ривоят қилинади: «Расулуллоҳ бир куни чиқдилар ва баланд гумбазни кўриб, «Бу нима?» - дедилар. Асхоблари «Бу ансорлардан фалончининг уйи» - дедилар. Шунда Расулуллоҳ сукутга берилдилар. Уй эгаси одамлар орасида турган Расулуллоҳга салом берган ҳолда келгач, Расулуллоҳ у кишидан юзларини ўгириб олдилар. Бир неча бор шундай қилдилар. Ҳатто у киши Расулуллоҳдаги фазаб ва юз ўгиришни билди. Буни асхобларига шикоят қилиб, мен Расулуллоҳга тушунмай қолдим, - деди. Сахобалар дедилар: Расулуллоҳ чиқиб сенинг гумбазингни кўрдилар...». Сўнг у киши гумбазни парча-парча қилиб, ер билан теккислаб, қўйди. Яна бир куни Расулуллоҳ чиқдилар ва гумбазни кўрмадилар. «Гумбазга нима бўлди?» - деб сўрадилар. Сахобалар дедилар: Уй эгаси сизнинг юз ўгиришингиздан шикоят қилувди, унга нега юз ўигранглигинги ҳақида хабар бердик. Натижада, у гумбазни бузиб ташлади. Шунда Расулуллоҳ: «Эҳтиёждан ортиқ барча бино ўз сохиби учун балодир» - дедилар. Абу Довуд, ибн Можжа ривояти.

Душманлар билан урушиш, уларга қаҳр қилиш ва шаҳарларини фатҳ этиш ҳам дунёдандир. Демак, дунё матоларини хоҳлаб эмас, Аллоҳнинг динини ёйиш, Аллоҳ йўлида жиҳод қилиш учун уруш қилиш, фатҳ этиш дурустдир. Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Бир киши деди: «Ё Расулаллоҳ, бир киши Аллоҳ йўлида жиҳодга чиқишини хоҳлайди-ю, лекин дунё матоларини талаб қиласди». Расулуллоҳ: «У киши учун ҳеч қандай ажр-мукофот йўқдир», дедилар. Бу гап одамларга оғир туюлди. Улар ҳалиги кишига: «Расулуллоҳга бор, сен яхши тушунмагандирсан», дедилар. У киши келиб, Расулуллоҳга деди: «Ё Расулаллоҳ, бир киши Аллоҳ йўлида жиҳод қилишини хоҳлайди, лекин у дунё матоларини талаб қиласди». Расулуллоҳ: «У учун ажр-мукофот йўқдир», дедилар. Одамлар ҳалиги кишини учинчи бор юбордилар. Расулуллоҳ бу сафар ҳам: «У учун ажр-мукофот йўқдир», дедилар. Абу Довуд ва Аҳмад ривояти. Шунинг учун мусулмонлар ва даъватчи дунёга муҳаббат қўйишдан, ундан ношаръий йўл билан фойдаланишдан ҳамда уни охиратдан афзал билишдан эҳтиёт бўлсинлар. Улар охиратга ҳаракат қилсинлар, Ҳақ Таолога тавба билан яқинлашсинглар, жаннатга ҳисоб-китобсиз кирувчи, Аллоҳга яқин, пешқадам кимсалар гурухига қўшилсинлар.

АЛЛОҲНИНГ КИТОБИ ИЛА

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло Қуръони Каримни ўз Расулига 23 йил мобайнида нозил қилди. Ўн уч йил Маккадалик вақтларида, ўн йил Мадинадалик вақтларида. Аллоҳ Таоло уни очиқ араб тилида Мұхаммад ибн Абдуллоҳнинг ҳаққи-рост пайғамбар эканлигини исботлайдиган мўъжиза қилиб ёки фақат мусулмонлар амал ва татбиқ учун чироқ, манба қилиб олишлари учунгина нозил қилгани йўқ. Балки, уни - буларга қўшимча - ўрганиш ва ўргатиш билан, ёдлаш ва тақрорлаш билан, тиловат ва тартил - донда-дона ўқиш билан ибодат қилиш учун ҳам нозил қилди. Қуръон барча каломлардан олий ва устун каломдир. Шунинг учун уни ўрганиш ва ўргатиш таъаллум ва таълимнинг энг афзалидир. Уни ёдлаш ва тақрорлаш ҳам, тиловат қилиш ва тартил билан ўқиш ҳам энг афзал ишдир. Фақат Қуръонгина тартил билан тиловат қилинади. Шунинг учун барча мусулмонлар, хусусан даъватчи Аллоҳнинг Китобини ўрганмоғи лозим. Унинг маънолари ва аҳкомлари олдида тўхталиб, унинг нуру ҳидояти билан ҳидоятланмоғи зарур. Чунки Аллоҳ Қуръонни одамлар билсин учун нозил қилди.

Аллоҳ Таоло «Фуссилат» сурасида марҳамат қиласи:

كتابٌ فُصِّلَتْ آيَةٌ فُرَّأَنَا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

– „У биладиган қавм учун арабий Қуръон ҳолида (нозил қилиниб) оятлари муфассал баён қилинган китобдир“. [41:3]

Айтиб ўтганимиздек Қуръонни ўрганиш ва ўргатиш энг афзал ишдир. Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расууллоҳ дедилар: «Сизларнинг энг яхшироғингиз Қуръонни ўрганган ва уни ўргатган инсондир». Бухорий, Муслим, Аҳмад ва асхоби сунна ривояти. Абу Ҳурайрадан яна ривоят қилинади. Расууллоҳ дедилар: «Қуръонни ўрганинглар, уни қироат қилинглар. Қуръон уни ўрганиб, қироат қилган ва ундаги ҳукмларга амал қилган инсон учун энг хушбўй миски-анбарларга лиқ-тўла тўрва халтага ўҳшайди. Бу миск ҳамма жойда ўзининг хушбўй ҳидини таратади». Термизий ва ибн Можжа ривояти. Расууллоҳнинг саҳобалари мана бу илоҳий ҳидоятга бўйсундилар. Улар Қуръонни Абу Абдурраҳмон ривоят қилган нарсага риоя қилган ҳолларида ўргангандан 10 оят Қуръон ўрганардилар, ушбу 10 оядаги илмни билиб, унга амал қилмагунларича бошқа ўнтасига ўтмасдилар. Улар илм ва амални шундай ўргандик, - дейишади». Аҳмад ва Ҳоким ривояти.

Даъватчи даъватни етказишда ақидани, ақидага оид фикрларни ва шаръий ҳукмларни билиш билан қуролланишга муҳтоҷ. Илмнинг энг муҳими ва энг афзали ушбу нарсалар ҳақида Аллоҳнинг Китобида келган нарсаларни билишдир. Демак, даъватчи Аллоҳнинг Китобидаги ақида, ақидага оид фикрлар ва шаръий ҳукмлар қаршисида тўхталиши вожиб.

Шунингдек у Қуръондан мұяссар бўлган миқдорда ёд олиши лозим, токи у намозларида, айниқса кўпроқ қироат қилиш суннат бўлган бомдод намозларида узун суралардан қироат қилишга қодир бўлсин.

Аллоҳ Таоло «Исрө» сурасида айтади:

اَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ الْلَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

— „Күёш оғишидан то кун қоронгусигача намозни тўқис адо қилинг ва тонги ўқишни (бомдод намозини) ҳам (тўқис адо қилинг). Зеро тонги ўқиш (кечава кундуз фаришталари) ҳозир бўладиган намоздир“. [17:78] Шунга қўшимча, Аллоҳнинг оятларини ёдлаш қанча кўп бўлса, мусулмон ўзи учун шунча фазилатни касб этади ва Роббисининг олдидағи мартабаси улуғ бўлади. Даъватчи бу нарсага ҳарис бўлмоғи лозим. Абдуллоҳ ибн Амрдан ривоят қилинади. Расууллоҳ дедилар: «Қуръон сохиби учун дейилади: ўқи ва парвоз қил, дунёда тартил билан ўқиганингдек дона-дона қилиб ўқи. Албатта сенинг мартабанг ўқиган охирги ояting олдиладир». Абу Довуд, Аҳмад, Ибн Можжа, Ибни Хаббон ва Термизий ривояти. Термизий «бу ҳасан, сахиҳ ҳадис» - деди. Зийрак оқил агар бир яхши нарсани ҳосил қилса, уни ёдлаб олади, унда сустлик қилмайди. Қуръонни кўтарган, уни ёд олган ҳофизи Каламуллоҳ ҳам шундай бўлмоғи лозим. Кимки Қуръондан ёдласа сустлик қилиб уни унугиб ёки ташлаб юбормаслиги керак, Қуръонни қочиб, эсдан чиқиб кетишга йўл қўймаслик лозим, балки ёд бўлиб дилда муҳрланиб қолиши учун доимо такрорлаб ва эсга олиб туриш лозим. Акс ҳолда, у кўпгина яхшиликни қўлдан бой берган ва уни зое кетказган бўлади. Абу Мусодан ривоят қилинади. Расууллоҳ дедилар: «Қуръонни такрорлаб туринглар. Жоним Унинг қўлида бўлган Зотга қасамки, у боғланган туюдан ҳам тезроқ қочгувчидир». Бухорий ва Муслим ривояти. Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилинади. Расууллоҳ дедилар: «Бирортаси фалон-фалон оятларни унугиб қўйдим, эсдан чиқиб қолди - дейиши яхшимас. Қуръонни эсга олиб туринглар. Чунки у кишиларнинг дилларидан ҳайвондан ҳам тез қочади». Доримий, Бухорий, Муслим, Термизий ва Нисои ривояти. Бу борада ибни Аббоснинг Расууллоҳдан қилган ривояти етарлидир. «Қалбida Қуръондан бирор сурा бўлмаган инсон ҳароба уйга ўхшайди». Термизий ҳасан санад билан ривоят қилган. Доримий, Аҳмад ва ибни Можжа ривояти. Демак даъватчи Аллоҳнинг оятларини кўпроқ ёдлашга ҳарис бўлсин ва у ёдлаган отяларини унугиб юборишдан эҳтиёт бўлсин. Аммо Қуръонни тиловат қилиш, уни тартил билан ўқиш хусусида шуни айтиш мумкинки, Қуръон барча нағис нарсаларнинг нағисроғи ва бутун мавжудот орасидаги энг қимматбаҳо, ноёб нарсадир. Шундай экан, ундан узоқлашиш асло мумкин эмас. Уни чанг бостириб токчаларга иргитиб қўйиш дуруст эмас. Балки, аслини олганда мусулмон одам хусусан даъватчи Қуръонни ўзининг ёнида олиб юриши, қаерга борса кўтариб бориши, ҳар куни кучи

етганича ундан ўқиши лозим. Ўқиганида ҳам дили яйраб, ўқиётган нарсасига берилиб ўқиши лозим. Агар чарчаса ёки ўқиш малол келса қироатни түхтатиб, ўқишга рағбат қилган вақтда ўқисин.

Аллоҳ «Мұззаммил» сурасида айтади:

فَاقْرُعُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

– „Күръондан мұяссар бўлган миқдорда ўқийверинглар“ [73:20]

Жандаб ибн Абдуллоҳдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Күръонни қалбларингиз рози бўлган миқдорда ўқинглар. Агар ўқишидан чарчаб қолсанглар, ундан туриңглар». Бухорий, Мұслим ва Аҳмад ривояти. Күръон 30 порадир. Агар у ҳар куни ўртача бир порадан яъни 20 бетдан ўқилса, 30 кун ичидаги ўқиб чиқилади. Абдуллоҳ ибн Амран ривоят қилинади. Расулуллоҳ менга дедилар: «Күръонни бир ойда ўқигин». Мен дедим: «Мени бундан тез ўқишига ҳам қувватим бор». «Унда йигирма кунда ўқи». «Мен бундан тез ўқишига ҳам ўзимда куч топаман». «Унда бир ҳафтада ўқиб чиқ, бундан ошириб юборма (яъни Күръонни бир ҳафтадан озроқ кунда хатм қилма)». Мұслим, Бухорий, Абу Довуд, Нисоий ва Аҳмад ривояти. Шундай қилиб Расулуллоҳ Күръонни ҳар ойда бир мартадан ўқиб чиқиши ўртача деб белгиладилар. Магар қамоққа тушган маҳбус ёки касал бўлиб тўшакда ўтириб қолган бемор ёки ишга ярамайдиган қари чол ёки бошига мусибат тушиб фақат Күръонни қироат қилиш билан овунишни хоҳлаган инсон ёки шуларга ўхшаган аҳволдаги инсонларгина бир ойдан озроқ муддат ичидаги Күръонни хатм қилишлари мумкин. Чунки бир ойда ўқилсин деган сўз Пайғамбар ﷺнинг буйруқларидир. Бир ойдан озроқ муддат ичидаги ўқиб чиқишига Абдуллоҳ ибн Амрга ва ҳолати унга ўхшаган инсонларгагина руҳсат берилган. Даъватчи билсинки, даъватни етказиш вожиб, Күръон тиловат қилиш эса мандубдир. Шунинг учун Күръонни қироат қилиш даъватчи билан вожиб бўлган даъват етказиш орасини тўсиб қўймаслиги лозим. Модомики у даъватни етказишига қодир экан, даъватни етказсин, агар чарчаш ёки кутилмаган шароитлар учун даъватни давомий олиб боришга имкон бўлмаса, шу вақтларда Күръонни тиловат қиласин, гарчи бу тиловат бир ойдан ошиб кетса ҳам. Лекин даъватчи ҳар куни, гарчи бир жуздан озроқ бўлса ҳам, бир ҳизбдан озроқ бўлса ҳам (бир ҳизб жузнинг ярми) Күръондан мұяссар бўлган миқдорда тиловат қилишга ҳарис бўлмоғи лозим. Унинг умуман Күръон ўқимай қўйиши дуруст эмас. Агар Күръон ўқиса тартил билан ўқиши лозим. Тартил - дона-дона қилиб, аста-секин ҳарфларини ажратиб, ўз ўрнидан чиқариб ўқишидир. Күръон мад билан, чўзиб ва шошмасдан ўқилади. Қатодадан ривоят қилинади. Анасадан Расулуллоҳнинг қироати қандай эди, деб сўралганида шундай деди: «Расулуллоҳ мад билан ўқирдилар, масалан, «Бисми-л-лаҳи-р-роҳмани-р-роҳийм»-да, бисмиллони, ар-роҳманни, ар-роҳиймни чўзар эдилар». Бухорий, Абу Довуд ривояти.

Аллоҳ Таоло ўз Расулини секин-аста тиловат қилишга амр этди. «Исрө» сурасида марҳамат қиласиди:

وَقُرْآنًا فَرَقْتَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

– „Сиз Қуръонни одамларга аста-секин ўқиб беришингиз учун биз уни бўлакларга бўлдик ва бўлиб-бўлиб нозил қилдик“. [17:106]

Ва яна Қуръонни тартил билан ўқишга буюрди. Бизлар ҳам бу борада Расулуллоҳга эргашишга амр этилганмиз.

Аллоҳ «Муззаммил» сурасида айтади:

وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْ尼َيلاً

– „Қуръонни тартил билан яъни дона-дона қилиб ўқинг“. [73:4]

Аслида даъватчи доимий равища Қуръонни тиловат қилиши, тартил билан ўқиши шу қадар лозимки, у ҳар куни Қуръон ўқиши зарур. Агар хатм қилса, янгидан «Фотиҳа» сурасидан бошлаб ўқиши лозим. Шунингдек, у бир марта хатм қилса, яна бошқадан қироатни бошлиши зарур. Зарора ибн Аби Авфондан ривоят қилинади. «Расулуллоҳдан «Қайси амал афзал» деб сўраганларида «ал-халул муртахил» деб жавоб бердилар. У нима дейилганда, айтдиларки, у Қуръон сохибидирки Қуръонни бошидан охиригача, охиридан бошигача ўқиб чиқади. Қачонки етиб борса яна қайтади». Доримий ва Термизий ривояти. Агар бундай қилса, кўп шуғуллангани учун қироатда жуда моҳир бўлиб кетади ва олий мартабаларга эришади. Оиша ~~дан~~ ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Қуръон ўқишга моҳир қори улуғ, пок фаришталар билан биргадир. Қуръонни жуда берилиб ўқиган одам учун иккита ажр бордир». Бухорий, Муслим, ибни Можжа, Нисоий, Термизий ва Аҳмад ривояти. Ҳадисдаги «ас-сафарот» лавҳул маҳфузда ёзиб турувчи фаришталардир. Қуръонни маҳорат билан қилювчи инсон ўша фаришталар билан бирга бўлади. Шунинг учун даъватчи мана бундай улуғ мартабани билганидан кейин унга эришишдан фафлатда қолиши дуруст эмас. Ҳолбуки у барча яхшиликларга ҳарис ва барча фазилатларга ошиқдир.

Қуръон 114 сурадан иборат бўлиб, бу суралар 6 мингдан кўпроқ оятни ва 300 мингдан зиёдроқ ҳарфни ўз ичига олади. Агар Қуръондаги ҳар бир ҳарфни ўқиш битта ҳасанага - яхши амалга тенг эканини ва бу битта ҳасананинг савобига ўн баробар ошириб берилишини билгандা эдик, Қуръонни тиловат қилювчи қорининг эришаётган ҳасаналари қай даражада кўп эканини билиб олардик ва биз ҳам имкон бўлди дегунча Қуръонни тиловат қилишга шошилардик ва мана бундай умумий яхшиликни қўлдан бой бермасликка ҳаракат қиласдик. Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Кимки Аллоҳнинг Китобидан бирор ҳарф ўқиса бу билан унга битта ҳасана ёзилади ва битта ҳасана ўнта қилиб берилади. لَمْ يَنِّي بَعْدَهُ حَارِفَةً» Термизий ривоят қилиб, бу ҳасан, сахих, ғариб ҳадис деди. Бу ҳадисни ибн Шийба ҳам ривоят қилган.

Аслини олганда мусулмон Аллоҳнинг Китобини фикрини йиғиб, ўқиётган нарсасини англаб ва тушуниб ўқиши лозим. У қироат қилаётган вақтда тилидан чиқаётган калом Аллоҳнинг каломи эканини билсин. Шундай экан, у Аллоҳнинг каломини ҳардам ҳаёллик билан, бошқа нарсаларга машғул бўлиб ўқиши асло тўғри эмас. Агар қироатдан бошқа нарса билан шуғулланмоқчи бўлса, дарҳол қироатни тўхтатсан вишиларини битирсин. Ўқиётган нарсасига фикрини жамлаб оладиган бўлгандан сўнг қироатга ўтирасин. Агар раҳмат оятини ўқиса, Роббисидан ўзига ва барча мусулмонларга раҳм қилишини сўрайди. Агар азоб ҳақида хабар берган оятларни ўқиса, Аллоҳдан Унинг азобидан паноҳ тилайди. Аллоҳни поклаш ҳақидаги оятларни ўқиса Уни поклайди ва тасбеҳ айтади. Шундай қилиб у қироат билан таъсирланиб, унинг ичига шўнғиб кетади ва фақат шу билан машғул бўлади. Хузайфа ибн Ямандан ривоят қилинади: «Расулуллоҳ қироат қилаётган вақтларида, агар раҳмат оятини ўқисалар, (Аллоҳдан раҳм қилишини) сўрардилар, агар азоб ҳақидаги оятни ўқисалар Аллоҳнинг азобидан паноҳ сўрардилар, агар унда Аллоҳни поклаш бўлган оятларни ўқисалар, Аллоҳни поклаб, тасбеҳ айтардилар». Аҳмад, Муслим, Абу Довуд, Термизий ва Нисоий ривояти. Масалан даъватчи Аллоҳнинг «Бақара» сурасидаги қўйидаги оятини ўқиса:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثُلُ الدِّينَ خَلَوْا مِنْ فِيْكُمْ مَسْتَهْمُ الْبَاسَاءُ
وَالضَّرَاءُ وَزِلَّلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ

قریب

— „Еки (эй мўминлар) сизлардан илгариги ўтган зотлар ибрати сизларга келмай туриб жаннатга киришни ўйладингизми? Уларга бало ва мусибатлар (устма-уст) келиб, шундай ларзага тушган эдиларки ҳатто пайғамбар ва иймонли кишилар „Ахир қаҷон Аллоҳнинг ёрдами келади?“ дейишган эди. (Шунда) уларга бундай жавоб бўлган эди: „Огоҳ бўйингизким Аллоҳнинг ёрдами яқинидир“. [2:214]

Айтиш лозимки, эй Аллоҳ бизга ўз ёрдамингни туширгин, ёрдамингни бизга яқин қилгин, ё роббал аламин.

Агар «Моида» сурасидаги қўйидаги оятни ўқиса:

وَكُلُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهُ الَّذِي أَئْتَنَا بِهِ مُؤْمِنُونَ

— „Аллоҳ сизларга ҳалол-пок қилиб берган ризқлардан ёнглар. Сиз ўзингиз иймон келтирувчи бўлган Аллоҳдан тақво қилинглар“. [5:88] Айтиш лозимки, эй Аллоҳ менинг ризқимни ҳалол-пок қилгин, мени тақводорлардан айлагин.

Агар «Шувро» сурасидаги Аллоҳнинг қўйидаги оятини ўқиса:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبِلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَعْلَمُونَ

– „У шундай Зотки ўз бандаларидан тавбаларини қабул қилади, гуноҳларни кечиради ва сизлар қилаётган нарсаларни билиб туради“.
[42:25]

Аллоҳга дуо қилиши лозимки, эй Аллоҳ, сенга тавба қилдим, тавбамни қабул этиб, гуноҳларимни авф айла.

«Қоф» сурасида ушбу оятни ўқиганда:

 فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَيَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ

– „Бас, (эй Мұхаммад) улар (коғирлар) айтаётган сүзларга сабр тоқат қилинг ва қуёш чиқишидан илгари ва ботишдан аввал Парвардигорингизгэ ҳамду-сано айтиш билан (У Зотни) покланг-намоз ўқинг!“ [50:39]

Айтиш лозимки, Аллоҳни поклайман, Унга ҳамд айтаман. Буюк Аллоҳ пок Зотдир.

ДАЪВАТНИ ЕТҚАЗИШДАГИ ИХЛОС

Бутун борлиқ, шу жумладан инсон Аллоҳнинг маҳлуқидир. Танҳо Аллоҳина ушбу борлиқнинг, ундаги инсоннинг яратувчи Холиқидир. Бу уламо ва уқалолар олдидағи ҳақиқат ва мўминларнинг ақидасидир. Демак, инсон Аллоҳнинг маҳлуқи, ёлғиз Аллоҳина унинг Холиқидир. У инсоннинг руҳини, жисмини, гаризаларини, узвий ҳожатларини ва фитирий сифатларини яратди. Ушбу фитрий сифатлардан бири шуки, инсон ўзига неъмат ато этган кимсага ташаккур айтади, ўзига фазлу карам қилган кимсага ҳамду сано айтади. Акс ҳолда чиройли ишни инкор қилган, неъмат ва фазилатга нонкўрлик қилган бўлади. Бу фитрий сифат барча инсонда умумийдир. Агар сизга бирор киши бир неъматни инъом қиласа, сизга бирортаси совға берса, дарҳол миннатдорчилик билдиришга шошасиз, ҳеч ўйлаб ўтирумай, иккиланмай унга раҳмат айтгингиз келади. Чунки бу сиздаги табиий, асл сифатдир. Сиз шундай яралгансиз. Ушбу фитрий сифат сизни инъом қилмовчига мурувват кўрсатмовчи учун миннатдорчилик билдиришга, раҳмат айтишга ундамайди. Кимки сизга ҳадя ато этса, ўша инсонга раҳмат айтасиз, кимки сизга совға берса, ўша одамга миннатдорчилик изҳор қиласиз. Ҳадя берувчидан бошқасига ташаккур айтишингиз, совға берувчидан бошқасига раҳмат айтишингиз ҳам, маъқул ҳам эмасдир. Шунингдек, ҳадя берувчи билан бирга ундан бошқасига шукр қилишингиз, совға берувчи билан бирга бошқа шахсга раҳмат айтишингиз ҳам ақлга тўғри келадиган иш эмасдир. Чунки бу инсондаги фитрий сифатга тескаридир, соғлом ақл бундай ишни эътироф этмайди.

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таоло инсонни шу сифат билан яратди. Шунинг учун бу сифат инсонда ақл ва унинг нафсиға чуқур ўрнашиб олгандир. Аллоҳ Таоло яратувчи Холиқ экан, У бизларга йўқдан бор қилиш неъматини ато этиб, бизларга беҳисоб фазлу карамлар кўрсатувчи экан ва бу борада бирортаси Унга шерик қилмасликка ундайди ва биздан шуни талаб қиласи. Ушбу маъно диннинг аслидир. Бутун шариатларни туширишдан асосий ғоя ҳам шудир. Демак, Аллоҳ фазлу карам ато этувчи Холиқидир. Инсон эса неъматларни ва фазлу карамни қабул қилувчидир. Шундай экан, инсон ёлғиз Аллоҳгагина ҳамду сано айтиши вожибидир. Ушбу маънени «Рум» сурасидаги Аллоҳнинг оятида учратиш мумкин:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلَّدِينِ حَيِّفَا فَطَرَ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ
الَّدِينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسَ لَا يَعْلَمُونَ

— „Бас (Эй Мұхаммад) ўзингизни доимо тўғри бўлган динда (Исломда) тутинг! Аллоҳ инсонларни яратган табиий хилқатни

сақлангиз! Аллоҳнинг яратиши ўзгартирилмас. Энг тўғри дин мана шудир. Лекин кўп одамлар билмаслар“. [30:30]

Демак, энг тўғри дин - Аллоҳ инсонни уни устида яратган ўзгармас хилқатdir. У шукар айтиш, ҳамд айтишда ва ибодатда ёлғиз Аллоҳгагина юзланишdir. Бизлар «Ислом фитрат дини» деб айтамиз. Мана бу ояти карима фитрий диннинг аслини шундай шарҳлайдики, у ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиш яъни ҳеч кимни шерик қилмаган ҳолда Аллоҳни ибодат билан бир билишdir.

«Зориёт» сурасидаги ояти каримада ҳам худди шу маъно қайд этилади:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِعَبْدُونِي

— „Мен жин ва инсни фақат Ўзимга ибодат қилишлари учунгина яратдим“. [51:56]

Айнан шу маънонинг ўзини «Ла илаха иллаллоҳ» калимасида ҳам топамиз. Бунинг маъноси «Аллоҳдан ўзга маъбуд йўқ», демакdir.

Диннинг аслини шу маънода тушунганимиздан кейин ширкнинг нақадар қабиҳ эканини идрок қилишга қодир бўламиз. Чунки ширк фитратга қарши чиқиш, диннинг аслига қарама-қарши чиқишdir. Бу дегани фазлу карам инъом этувчи холиққа ҳамду сано, мақтov билан юзланишга қўшимча, фазлу карам инъом этувчи Зотдан бошқасига ҳам шукар ва ибодат билан юзланишdir. Кўпинча ширк неъмат ато этувчига шукар айтишни, фазлу карам қилувчига ҳамд айтишни ва Холиққа ибодат қилишни умуман тарқ этиб, фақат неъмат ато этувчидан бошқасига ташаккур айтишга, фазлу карам ато этувчидан бошқасига ҳамд айтишга ва Холиқдан бошқасига ибодат қилишгача олиб боради. Мушрикларнинг ҳолати шундайки, улар динга - диннинг асли фақат ҳақли бўлган Зотга холис ибодат қилиш бўлган бир вақтда - талаб қилингандан бошқачароқ қарайдилар. Шунинг учун айтишга ҳақлимизки, мушрикнинг фитрати бузук, ўзининг фитрий сифатида нонормал ва ибодатида бошқа томонга бурилгандир. Шунинг учун у «Нисо» сурасининг икки жойида келган қаттиқ ваъидга ҳақли бўлади:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَعْفُرُ أَنْ يُشْرِكَ بِهِ وَيَعْفُرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

— „Албатта Аллоҳ Ўзи (бирон нарсанинг) шерик қилинишини кечирмас. Шундан бошқа гуноҳларни ўзи хоҳлаган бандалари учун кечириур“. [4:48]

Абу Ҳурайра ривоят қилган ҳадисни ўқиган вақтимизда ҳам шу маънони чиқариб олишимиз вожиб: Расулуллоҳ дедилар: «Ҳар бир бола табиий хилқатда - Исломда дунёга келур. Сўнг уни ота-онаси ё яхудий қилурлар, ё насроний қилурлар, ё мажусий қилурлар». Сўнг Абу Ҳурайра дедилар: «Агар хоҳласанглар Аллоҳнинг мана бу оятини ўқинглар»:

فِطْرَةُ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ

– „Аллоҳ инсонларни яратган табиий хилқатни сақлангиз! Аллоҳнинг яратиши ўзгармас“ [30:30]

Муслим ривояти. Аллоҳ инсонни соғ хилқатда яъни энг тӯғри, энг пок динда, Аллоҳга холис ибодат қилувчи қилиб яратди. Яҳудий, насроний ва мажусийлар ўз фарзандларининг фитратини ўзгартириб, уларнинг ибодатларини Аллоҳдан бошқасига қаратиб ёки Аллоҳ билан бирга Ундан бошқасига юзлантириб қўядилар. Бу билан ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиш ҳақидаги илоҳий буйруққа хилоф иш тутадилар. Чунки ёлғиз Аллоҳгина ибодатга ҳақли Зотдир. Чунки У Зотнинг ўзигина яратган, неъмат ато этган ва фазлу карам қилгандир. Ислом неъмати учун яъни ибодатга ҳақли бўлган, фазлу карам ато этувчи ёлғиз Холиқа ибодат қилувчи, шукр айтивчи қилиб яратгани учун Аллоҳга ҳамду сано бўлсин. Ҳар бир мусулмон ушбу ҳақиқатни идрок қилиши, ушбу ақидага эътиқод қилиши лозим. У Роббисига ибодат қилишда Унга бошқасини шерик қилишдан эҳтиёт бўлсин. Чунки бу ширк, чунки бу зулм, чунки бу залолат. Бунинг оқибати жаҳаннамда абадий бўлишdir. Мусулмон ўзининг хилқатига ва аслий сифатига яъни ўзини яратган, неъмат ато этган, фазлу карам кўрсатган ёлғиз Аллоҳгагина шукр қилишга, ҳамду сано айтишга ва Унгагина ибодат қилишга тиришсин.

Аллоҳ Таоло барча динни фитрат асосида нозил қилди. Масалан, Аллоҳнинг пайғамбари Мусога нозил қилинган дин ҳам, Аллоҳнинг пайғамбари Исога нозил қилинган дин ҳам фитратни фасод қилдилар. Сўнг бу динларнинг кейинги тобеълари Таврот ва Инжилни ўзгартириб ташладилар. Натижада улар тӯғри динни ва фитратни фасод қилдилар. Узайр ва Масихни Аллоҳга шерик қилдилар. Оқибатда ширк ботқофига ботдилар. Сўнг Аллоҳ одамларни ўзларидан олдинги ота-боболари каби ширк тузогига илиниб қолмасликлари учун уларни энг тӯғри динга ва ўз хилқатлари бўлмиш Аллоҳни бир билиш, Унга холис ибодат қилишга қайтармоқ учун шу пайғамбари Мухаммад ﷺни Ислом дини билан юборди. Ҳақ Субҳонаҳу ва Таоло ўзи нозил қилган китобни ҳар қандай ўзгартиришдан сақлаяжагини кафилликка олди. Ҳижр сурасида айтади:

إِنَّا نَحْنُ نَرْلُنَا الَّذِكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

– „Албатта биз зикрни - Қуръонни нозил қилдик ва албатта Биз уни сақлагувчимиз“. [15:9]

Бунга қўшимча Қуръон ва Ҳадис нусуслари мушрикликни жуда қаттиқ инкор қилдилар. Бошқа нарсага бунчалик қаттиқ турмаган. Бу нусуслар ибодатда холис бўлишга, Аллоҳни бир билишга чорлайди. Қўйида уларнинг айримларини эътиборингизга ҳавола этамиз:

а) Аллоҳ «ал-Аъроф» сурасида айтади:

قُلْ أَمَرَ رَبِّيْ بِالْقُسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا

بَدَأْكُمْ تَعُودُونَ

— „Айтинг: „Парвардигорим адолатга буюргандир. Ҳар бир сажда чоғида ўзингизни тикиб қўйингиз (яъни бор вужудингиз билан сидқидилдан сажда қилингиз) ва У Зотга динигизни холис қилган ҳолда илтижо этингиз. Сизларни бошлаб яратган ҳолига қайтурсиз“. [7:29]

б) Аллоҳ «Зумар» сурасида айтади:

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلصًا لَهُ الدِّينَ وَأُمِرْتُ لَأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ
قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلصًا لَهُ

دینی دини

— „Айтинг: „Дарҳақиқат мен Аллоҳга У Зот учун диними холис қилган ҳолда ибодат қилиншга буюрилганман. Ва мен мусулмонларнинг аввали - пешқадами бўлишга буюрилганман“. Айтинг: „Албатта мен агар Парвардигоримга осий бўлсам, улуғ КУНнинг азобидан қўрқурман“. Айтинг: „Мен ёлғиз Аллоҳга У Зот учун диними холис қилган ҳолда ибодат қилурман“. [39:11-14]

в) «Фуссилат» сурасида айтилади:

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَكُفَّارُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ كُلَّ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ

— „Айтинг: „Ҳақиқатан ҳам сизлар Ерни икки кунда яратган Зотга кофир бўлурмисизлар ва ўзгаларни Үнга тенглаштиурмисизлар. Бу (Аллоҳ) барча оламларнинг Парвардигори-ку!“ [41:9]

г) Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилинади. Расулуллоҳдан: «Аллоҳнинг наздида қайси гуноҳ қаттиқроқ» - деб сўралганида, шундай жавоб бердилар: «Сизни яратиб қўйган Аллоҳга шерик келтиришингиздир». Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Термизий, Нисойи, Аҳмад ривояти.

д) Абу Ҳурайрадан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Аллоҳ Таоло деди»: «Мен ширқдан энг беҳожат Зотман. Кимки бир амал қилиб унда Мен билан бошқасини шерик қилса, уни шерик қилган нарсаси билан ташлаб қўяман». Муслим, Аҳмад ривояти. Ибни Можжа қўйидаги лафз билан ривоят қиласи: «Кимки бир амал қилиб унда Менга бошқасини шерик қилса, Мен у одамдан покман, у шерик қилган нарсаси учундир».

е) Муоз ибн Жабалдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Эй Муоз Аллоҳнинг бандалар устидаги ҳаққи нима эканини биласанми?» Муоз «Аллоҳ ва Расули билгувчироқ» - деди. Шунда Расулуллоҳ дедилар: «У - Аллоҳга ибодат қилишлари ва бирор нарсани шерик қилмасликларидир. Биласанми, уларнинг Аллоҳ устидаги ҳақлари нима?» Муоз: «Аллоҳ ва Расули билгувчироқ» - деди. Расулуллоҳ дедилар: «Бандаларнинг Аллоҳ устидаги ҳақлари уларни азобламаслигидир». Бухорий, Муслим, Термизий, ибн Можжа ва Аҳмад ривояти.

Ширкнинг муқобилида ихлос туради. Мусулмон ширкдан, унинг маҳфию зоҳиридан, каттаю кичигидан қутулиши учун ҳар бир гапида ва амалида ихлос билан зийнатланиши вожиб. Чунки ихлос ширкни қувиб юборади, ўз соҳибини ширкдан ҳимоя қиласди. Ихлоссизлик ширкка олиб боради. Мусулмон, хусусан даъватчи ширкдан қутулишга ҳаракат қилиши миқдорида ўзи содир этатётган гап сўз ва ишларида холис ихлосни маҳкам ушлаши лозим. Чунки нажот ва фалаба фақат ихлос билан бўлади. Абу Зардан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Қалбини иймон учун холис қилган, қалбини саломат қилган, тилини ростгўй қилган, нафсини хотиржам қилган, табиатини тўғри қилган, қулогини эшитгувчи, кўзини ибрат назари билан бокувчи қилган инсон нажот топгай». Аҳмад, Байхақий ривояти. Жубайр ибн Мутъамдан ривоят қилинади. Расулуллоҳ дедилар: «Учта нарса устида мўминнинг қалби: амални холис қилиш, иш бошчисига насиҳат қилиш ва жамоатни лозим тутиш. Чунки жамоатнинг дуоси унинг ортидан бўлади». Аҳмад, Табароний ривояти. Абу Ҳурайра айтадилар: «айтилдики, ё Расулуллоҳ, қайси инсон қиёмат кунида сизнинг шафоатингиз баҳтига кўпроқ мұяссар бўлади?» Расулуллоҳ дедилар: «Эй Абу Ҳурайра, ҳадисга ҳарис эканлигинги билганим учун бу ҳадисни бирор инсон сиздан олдин сўрамаса керак, деб ўйлардим. Қиёмат кунида Менинг шафоатим баҳтига мұяссар бўлувчи инсон холис, чин юракдан «Ла илаҳа иллаллоҳ» деган инсондир». Бухорий ривояти. Аҳмад ушбу ҳадисни қўйидаги лафз билан ривоят қиласди: «У - Аллоҳдан ўзга маъбуд йўқлигига қалби тилини, тили қалбини тасдиқлайдиган даражада холис гувоҳлик берадиган кимсадир». Яъқуб ибн Осимдан Расулуллоҳнинг икки саҳобасидан Расулуллоҳнинг қўйидаги муборак сўзларини эшитганлиги ривоят қилинади: «Бирор банда ич-ичидан холис бўлган ҳолда, қалби тилини тасдиқлаган ҳолда, «Аллоҳдан бошқа маъбуд йўқ», «Ла илаҳа иллаллоҳ ваҳдаҳу ла шарийка лаҳу, лаҳул-мулку ва лаҳул-ҳамду ва ҳува ъала кулли шай ин қодийр» - деса, у учун осмон эшиклари очилади, ҳатто Аллоҳ ушбу сўзни айтгувчисига назар солади. Аллоҳнинг назари тушган банда учун сўраган нарсасининг берилиши ҳақдир. Нисоий ривояти. Демак, фалаба, Расулуллоҳнинг шафоатига эришиш, сўраган нарсасининг берилишига сабаб бўлувчи Аллоҳнинг назари - Аллоҳга ибодатни холис қилиш билан бўлади. Акси эса, бунинг акси билан бўлади. Мусулмон хусусан даъватчи билиб қўйисинки, солиҳ амалларнинг ўзи кифоя қилмайди. Мусулмон одам инсонлардан «у олим экан» - деган гапни эшитмоқчи бўлиб, одамлар жамоатини олдида уларни Исломга даъват қилиши, уларга аҳкомларни ўргатиши мумкин эмас. Даъватни ёки бирор корхона, ё ширкатда ишловчи мусулмон хўжайини олдида бирор мартабага эришиш мақсадида фаолият кўрсатиб, куйиб ёниб ишлаши дуруст эмас. Даъватчи ва бирор муслим ўзининг тақвадорлигини, чиройли ибодат қилувчи эканлигини кўрсатиб қўйиш мақсадида ўзи ёлғиз ўқигандаги одатига хилоф равиша хушуъ ва хузуъ билан узоқ намоз ўқиш жоиз эмасдир. Аллоҳ «одамлар бизни эҳсонкор десин, яхши одам экан десин

деб», одамларни түпласб олиб садақа қилувчининг садақасини қабул қилмайди. Амаллар фақат Аллоҳ учун бўлмоғи лозим. Акс ҳолда унга катта ёки кичик, махфий ёки ошкор ширк аралашиб, бутун амалларни ҳабада қиласди. Абу Амома ал-Бахимийдан ривоят қилинади, айтадики: «Бир киши Расулуллоҳга келиб деди: бир одам мукофотни ёки номи чиқишини хоҳлаб фазот қиласа, у учун бирор ажр борми?» Расули Аллоҳ «У учун ҳеч қандай ажр йўқ» - дедилар. Бу саволни уч марта қайтарганда ҳам, Расулуллоҳ «у учун ҳеч қандай ажр йўқ» - деб жавоб бердилар, сўнг айтдиларки, «Албатта Аллоҳ фақат холис бўлган ва Унинг юзи-розилиги талабида қилинган амалларнигина қабул этади». Нисоий ривояти. Ушбу ҳадисни Абу Довуд ва Аҳмад қўйидаги лафз билан ривоят қиласидилар: «Бир киши дунё матоларини талаб қилиб, Аллоҳ йўлида жиҳод қилишни хоҳласа,...». Жиҳод - ҳолбуки у Исломнинг чўққиси, ибодатларнинг энг буюги - агар унда Аллоҳ билан бошқаси шерик қилинадиган бўлса, ўз соҳибига Аллоҳнинг олдида ҳеч қандай фойда бермайди. Чунки Аллоҳ - ҳозиргина айтиб ўтганимиздек - фақат холис амални қабул қиласди.

Ҳар бир муслим, хусусан даъватчи билсинки, ибодатдаги ихлос шайтоннинг иғволаридан саклайди. Кимки ихлосни маҳкам тутса нажот топиб, саломат бўлади. Акс ҳолда шайтоннинг иғвосига учиб, адашади ва тўғри йўлдан бурилади. «Ҳижр» сурасидаги Аллоҳнинг қўйидаги ояти Иблиснинг қиссанини зикр қиласди:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَرْبَيْنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأَغْوِيْنَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١﴾
الْمُخْلَصِينَ ﴿٢﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَىٰ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ
إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤﴾

- „(Иблис) айтди: „Парвардигорим, қасамки, энди мени йўлдан оздирганинг сабабли албатта, уларга (Одам болаларига) Ердаги (барча гуноҳ ишларни) чироёли кўрсатиб қўярман ва албатта уларнинг ҳаммаларини йўлдан оздирурман. Магар уларнинг орасидаги покиза бандаларинггина (ҳақ йўлдан озмай қолурлар)“ (Аллоҳ) деди: „Менинг зиммамдаги тўғри йўл будир: аниқки, Менинг бандаларим устида сен учун ҳеч қандай салтанат - ҳукмронлик йўқдир, магар сенга эргашган гумроҳ кимсаларнигина (бу Тўғри Йўлдан оздира олурсан)“ [15:39-42] Аллоҳ Таоло баён қилдики, Иблис Аллоҳнинг муҳлис бандалари ўзининг фитнасидан, унинг иғвосидан маъсум эканлигини билдириди. Аммо муҳлис бандалардан бошқалари эса, иблиснинг гумроҳ тобеълариридир. Устиларида иблиснинг ҳукмронлиги бўлмаган, унинг тузоқларидан нажот топган Аллоҳнинг бандалари, фақат муҳлис бандалардир. Ояти каримада келган «ал-мухлисувн» калимасининг «ломи» фатҳа билан ҳам ўқилган («ал-мухласувн», деб). Унда бу сўз Аллоҳ холис қилиб қўйган ва Ўзига ибодат қилиш учун танлаб олган кимсаларни англатади. Бу сўзни «ломи» касра билан ҳам ўқилган. Унда бу сўз Аллоҳ учун холис ибодат

қилувчи кимсаларни англатади. Ҳар иккала қироат ҳам тавотур йўли билан келган, иккала маъно ҳам бир-бирига яқиндир.

Сўздаги ихлос айтаётган сўзингизни Аллоҳнинг амрига бўйсунган ҳолда, фақат унинг розилиги ортидан ҳаракат қилган ҳолда гапиришингиздир. Амалдаги ихлос эса, Аллоҳнинг амрига бўйсунган ва фақат Унинг розилиги ортидан ҳаракат қилган ҳолда амал қилишингиздир. Аммо агар гап ёки амал бир вақтнинг ўзида ҳам шаръий ҳукмга мос бўлса, ҳам дунёвий ва шахсий фараз учун бўлса яъни дунёвий фараз ёки шахсий манфаатга эришишга қўшимча Аллоҳнинг амрига бўйсунган, Унинг розилиги ортидан ҳаракат қилган ҳолда бўлса, бунга Абу Амомадан ривоят қилинган ҳадис мос тушади: «Аллоҳ фақат холис бўлган ва Унинг юзи талаб қилинган амалнигина қабул қиласди». Лекин шаръян талаб қилинган гап ёки амал дунёвий фараз ёки шахсий манфаатни рўёбга чиқариш учун Аллоҳ буюрган ишлардан бўлса, бунинг зарари йўқ. Чунки бундай ҳолатда у инсон Аллоҳнинг буйруфига бўйсунади, гап ёки амал билан Унинг розилиги ортидан ҳаракат қиласди. Масалан, олди-соттидан, вакил қилиш, чеклардан иборат бўлган тижорат, ақд, нафақа, кафолат ва валийликдан иборат зивож, диагноз қўйиш, дори ёзиб бериш, операция қилишдан иборат бўлган табиблик ва бундан бошқа яшаш ва кассб амалларини, модомикий шаръий ҳукмга мос бўлса, дунёвий фараз ва шахсий манфаат учун қилишнинг зарари йўқ. Йбодатларда эса, - ҳолбуки, у фазлу карам ато этган, Холиққа шукр айтиш, ҳамду сано айтиш ва ибодат қилиш - ширк асло дуруст бўлмайди. Ширк ибодатларни ҳабада қиласди, натижада улар қабул қилинмайди. Жиҳод, даъватни етказиш, намоз ўқиши, рўза тутиш, Байтуллоҳни ҳаж қилиш, фақирларга садақа бериш, чиройли амалларни қилиш, Қуръонни қироат қилиш, Аллоҳни зикр қилиш ва бошқа ибодатларда ният фақат Аллоҳга қаратилмоғи лозим. Чунки амаллар - яъни бу ерда ибодатлар - ниятга қараб бўлади. Ким нимани ният қилса, ўшанга эришади. Кимки Аллоҳни рози қилмоқ учун, Унинг амрига бўйсунмоқ учун даъватни етказишни ният қилса, унинг нияти Аллоҳ учундир. Кимки даъватни пул топиш учун ёки илм ва тушунчасини қўз-қўзлаш учун ёки обрўга эришиш учун ёки ном чиқариш учун етказса, бу иш унга бало бўлади. Аллоҳ бу инсондан даъват йўлидаги амалларини қабул этмайди. Чунки даъватни етказишга ҳам бошқа ибодатларга мос тушган нарса мос тушади. Даъватни етказишда Аллоҳ учун холислик бўлиши, мусулмон уни фақат Аллоҳнинг буйруфига бўйсунган ҳолда, Унинг розилиги ортидан ҳаракат қилган ҳолда етказмоги лозим. Шу билан у ибодатни фазлу карам ато этувчи, шериксиз Холиққа қилган бўлади. Холис ниятсиз қилинган жиҳод ҳам, холис ниятсиз даъват етказиш ҳам, холис ниятсиз бирор ибодат ҳам қабул қилинмайди. Аллоҳ унинг соҳибидан, қилувчисидан рози бўлмайди. Ҳатто мусулмон жиҳод қилиши учун, ҳатто мусулмон даъват етказиши учун, ҳатто мусулмон Аллоҳга ибодат қилиши учун жиҳод ҳам, даъватни етказиш ҳам, бутун ибодатлар ҳам Аллоҳ учун холис бўлмоғи лозим. Акс ҳолда, у кичик ё катта, махфий

ёки ошкор ширк келтирган бўлади. Бу эса Аллоҳнинг розилигига етиш олдини тўсади ва ўз соҳибини жаҳаннам оловига улоқтиради.

Албатта, даъватни етказишдаги ихлос бошқа ҳар қандай ибодатдаги ихлос каби, унинг қабул этилишига кафилdir. Ихлоссизлик билан барча амалларни бекор-бефойда қилиб қўйувчи ширк ботқоғига ботиб қолиш мумкин. Шунинг учун даъватчи кўзини очсин ва ушбу масалага қаттиқ аҳамият берсин, эътиборни қаратсин.

БАЛОГА САБР ҚИЛИШ

Дунёда қанчалик уммат, халқ ва қавм бўлмасин уларнинг қабул қилган ақида, фикр ва ишларини тартибга соладиган аҳкомлари бор, улар ушбу ақида, фикр ва аҳкомларга рози бўлиб, замонлар ўтиши билан уларга одатланиб қолишган. Улар ушбу ақида, фикр ва аҳкомларни ҳимоя қилишга доим тайёрдирлар, чунки бу нарсалар уларнинг ҳаётининг бир қисмига айланиб қолган, бу иш Аллоҳнинг бандаларидаги қонуни бўлиб, ҳамма уммат, халқ ва қавмлар бундан холи эмас. Шунинг учун қайсики пайғамбар ёки элчи ўз қавмига янги ақида, фикр ва аҳком билса, уни инкор қилиб, ёлғончи дейишган ва унга азоб беришиб ўзлари одатланиб қолишган ақида, фикр ва аҳкомларни ҳимоя қилишган. Пайғамбар ва элчилар бир қанча азоб ва озорларни бошидан кечирдиларки, биз бундай воқеъаларни Аллоҳнинг Китобида бир неча сураларда кўрамиз. Аллоҳ Таоло «Анъом» сурасида айтадики:

وَلَقَدْ كُذِّبْتُ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأَوْذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرًا وَلَا

مُبَدِّلٌ لِكَلْمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيًّا الْمُرْسَلِينَ

— „Маълумки, сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам ёлғончи қилингандар. Бас, то уларга Бизнинг ёрдамишимиз келгунича ёлғончи қилингандарни ва озорланганларига сабр қилганлар. Аллоҳнинг (Пайғамбарларимни Ўзим қўллайман) деган сўзларини ўзгартира олгувчи бирор кимса йўқдир. Ахир сизга (эй Мұхаммад) ўтган пайғамбарларнинг айрим хабарлари келганку“.

«Зухруф» сурасида айтадики:

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيًّا فِي الْأَوَّلِينَ ۖ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

— „Биз аввалтиларга ҳам қанча пайғамбар юборганмиз. Улар ҳам ўзларига келган ҳар бир пайғамбарни масхара қилиб кулган эдилар“. [43:6,7]

Пайғамбарларга эргашган кишилар ҳам уларнинг даъватларини давом эттиришган ва улар ҳам азоб ва озорларга дучор бўлишган. «Буруж» сурасидаги мисол бу нарсага кифоя қиласди:

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ ۚ النَّارُ ذَاتُ الْوَقُودِ ۖ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ

— „(Ўзига итқитилган одамларнинг таналаридан иборат бўлган) „ўтин“ли олов - (ўша олов ловуллаб ёнаётган) чоҳ эгалари лаънат қилингайлар. Ўшанда улар ўша (чоҳ)нинг устида ўтириб олган; ва мўминларга қилаётган ишларига ўзлари гувоҳ бўлган эдилар“. [85:4-7]

Ушбуга ўҳшаган азоб Ҳаббоб ибн Арат ривоят қилган ҳадисда ҳам келган: «Бир куни Расул ﷺ каъбанинг соясида чакмоннинг ёстиқ қилиб ётган эди, биз у кишига шикоят қилиб бизга Аллоҳдан ёрдам

сўрамайсизми? Аллоҳга биз учун ду қилмайсизми? деган эдик, у киши айтдиларки: «Сизлардан олдинги кишилар ерга қўмилар ва боши арра билан иккига бўлиб юборилар ва темир тароқлар билан гўштлари суякларидан ажратилар эди, лекин мана шу ҳам уларни динидан қайтара олмас эди».

Расул ﷺ ва у кишининг саҳобаларига ҳам Қурайш ва араб қабилалари томонидан жуда кўп азоблар бўлди. Ибн Касийрнинг «Ал-бидояту ван-ниҳоя» номли китобида келган нарса ушбу азобларга далиллар. Ибн Ос ривоят қиласиди: «Расул ﷺ бир кун каъбанинг олдида намоз ўқиётган эди, шу вақт Уқба ибн Аби Муайт келдида Расул ﷺни тўни билан бўйнидан қаттиқ бўғди, шунда Абу Бакр ؓ келиб уни елкасидан ушлаб тортид ва айтдиларки: «Роббим Аллоҳ деган кишини ўлдирасизларми, ахир у сизларга Роббингиз томонидан аниқ ҳужжат келтирдику». Ошаandan ривоят қилинадики: Расул ﷺнинг саҳобалари ўттиз саккиз кишига етган вақтда Абу Бакр Расул ﷺга даъватни ошкора қиласилик деб қаттиқ туриб олди, шунда Расул ﷺ: «Эй Абу Бакр биз озчилигмиз» дедилар, Абу Бакр эса қаттиқ тураверди шундан сўнг Расул ﷺ даъватни ошкор қилди. Мусулмонлар масжид атрофига тарқалдилар, ҳар бир киши ўз оиласи билан эди. Абу Бакр туриб хутба қилди, Расул ﷺ эса ўтирас эди, бу хутба Аллоҳ ва Расулига бўлган биринчи хутба эди. Шу вақт мушриклар Абу Бакр ва мусулмонларга ташланиб уларга қаттиқ зарба бердилар. Уқба ибн Робия деган бир фосиқ Абу Бакрни ковуши билан юзига ура кетди ва қорнига чиқиб ирғий бошладики, ҳатто унинг юзи таниб бўймайдиган бўлиб кетди. Шунда Бану Тайм қабиласининг кишилари келиб Абу Бакрни мушриклардан ажратиб олишди ва уни тўнга солиб, кўтариб уйига олиб бориб қўйдилар. Улар Абу Бакрнинг ўлганлигига шубҳа қилмас эдилар.

Лекин Пайғамбар ва элчилар ва шунингдек уларга эргашган кишилар даъватни ёиши ва шариатни етказишдан тўхтаб қолмадилар. Балки улар ўzlари билан қавмлари орасида Аллоҳ ишни ҳал қилмагунча рўбарў келган озорларга сабр қилдилар, уларнинг бирортаси ҳам азобланиб масхаралангандан кейин даъватни ташлаб қўймадилар. Уммат, ҳалқ ва қавмлар ўз ақида, фикр ва аҳкомларини ҳимоя қилишлари Аллоҳнинг бандалари ичидаги қонуни бўлганидек, элчилар, пайғамбарлар ва уларга эргашганлар ўzlари билан қавмлари орасидаги ишни Аллоҳ ҳал қилмагунча ва Аллоҳнинг нусрати келгунича азобларга сабр қилишлари Аллоҳнинг қонунидир. Юқорида келган:

وَلَقَدْ كُذِّبْتُ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَأَوْذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرًا وَلَا
مُبَدِّلٌ لِّكَلْمَاتِ اللَّهِ

— „Маълумки, сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам ёлғончи қилингандар. Бас, то уларга Бизнинг ёрдамимиз келгунича ёлғончи қилингандарни ва озорланганларига сабр қилганлар. Аллоҳнинг

(Пайғамбарларимни йўзим қўллайман) деган сўзларини ўзгартира олувчи бирор кимса йўқдир“.

[6:34]

ояти ушбуга яққол далилдир. Азоб ва балоларга сабр қилиш Пайғамбарлар ва уларга эргашганлардаги ўзгармас қонун бўлиб, уларнинг бирортаси ҳам қавмлари томонидан бўлаётган азобларга рўбарў келган вақтларида даъватни ташлаб, қавмларининг талаб хоҳишига (лаббай деб) жавоб берган эмас, чунки агар шундай қилгандарида бу Аллоҳнинг қонунини бузиш ва Унинг сўзларини ўзгартириш бўлур эди.

Шунинг учун даъватчи даъват етказишнинг аввалги лаҳзалариданоқ ҳалқи ва қавмининг қаршилигига дучор бўлишини билмоқлиги керак. Шунда у азоб ва озорлар дучор бўлганда, уни сабр билан қабул қиласи, чунки у бу азобларга ўз нафсини тайёрлаган бўлади, акс ҳолда у ўз даъватида содиқ бўла олмайди ва даъват ундан нимани талаб қилаётганини билолмайди, натижада йўл чеккасида қолиб кетади, йўлда эса содиқ кишилар ва даъват талаб қилаётган нарсани биладиганлар қолади. Бу ҳам Аллоҳнинг қонуни бўлиб, уни ўзгартириб бўлмайди. Аллоҳ Таоло «Мұхаммад» сурасида айтадики:

وَنَبْلُونَكُمْ حَتَّىٰ تَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُونَ أَخْبَارَكُمْ

– „Албатта Биз, то сизларнинг орангиздаги (Бизнинг йўлнимизда молу жонлари билан) жиҳод қилгувчи ва (яхши-ёмон кунларда) сабр қилгувчи зотларни билгунимизча ҳамда сизларнинг ҳоли-хабарларингизни текшириб-юзага чиқаргунимизча, сизларни имтиҳон қилурмиз“.

[47:31] «Сажда» сурасида айтадики:

وَحَعَنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةٌ يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

– „Улар (ўз динлари йўлидаги бало-кулфатларга) сабр-тоқат қилишгач, Биз улардан (одамларни) ҳидоят қиладиган пешволарни чиқардик. Улар Бизнинг оятларимизга аниқ ишонар эдилар“.

[32:24] «Анкабут» сурасида айтадики:

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

– „Холбуки, Биз улардан аввалги (иймон келтирган, барча) кишиларни имтиҳон қилган эдик-ку! Бас, (шу имтиҳон воситасида) албатта Аллоҳ („Иймон келтирдик“, деб) рост сўзлаган кишиларни ҳам, ёлғончи кимсаларни ҳам аниқ билур“.

[29:3] Даъватни етказиш одамлар ўрганиб қолган ақида, фикр ва аҳкомларга зарба бериб, уларнинг ўрнига бошқасини беришдир ва худди шунингдек азоб ва озорларга рўбарў чиқиб уларга сабр қилиш ва Аллоҳдан ёрдамни кутишдир, даъват деган ибора ўз ичига олаётган қисқача маъно шудир. Кимки даъватни етказса худди мана шу асосда етказсин ва ўз нафсини даъватнинг ҳар қандай хатарларига тайёрласин, даъватчи қанчонки бирорта босқични босиб ўтса, мен азобдан қутулиб қолдим дейиши ёки ғалаба йўлнинг аввалида келди деб ўйлаши яхши эмас.

Даъват қилиш инсон қиладиган ишларнинг энг шарафлиси бўлиб, бутун яхшиликлар ва чиройли даражаларнинг манбаъидир, шунинг учун кимки даъват қилишни хоҳласа арзимас ҳаракат ва тинчу омонликни орзу ҳам қилмасин. Даъват қилиш бу - таҳдидлар келиб, таёқлар бошига тушганда даъват вақтни ўтказиш ва билимни кўз-кўзлаш учун бир овунчоқ деган гумонлар билан орқага қараб чекиниши эмасdir.

Даъват мобайнида бало ва азоблар бўлиши аниқ экан, даъватчida сабр-тоқат бўлиши зарурдир. Даъватчи қанчалик даъватда холис ва файратли бўлса, азоб ва бало ҳам шунчалик бўлади ва табиийки даъватчи ҳам сабр-тоқатни шунчалик ошириш керак. Азоб ва бало ва бу иккаласига сабр қилиш зинапоясидан аввалида Пайғамбар ва элчилар, кейин холис, содиқ ва файратли даъватчilar, сўнг эса бошқа мусулмонлар сидқу ихлосига кўра жой оладилар. Саъд ибн Аби Вақъос айтадики: «Мен, эй Расууллоҳ энг қаттиқ балоланган киши ким? деб сўраган эдим, у киши айтдиларки»: «Пайғамбарлар, сўнг солиҳ кишилар, сўнг бир киши динини деб балоланади, агар у динида салобат билан турса, балоси янада ошади, агар динида озгина енгиллик қилса бало кетади, банда хатосиз ер юзида юрар экан бало ҳам у билан бирга бўлади». Оиша ~~дан~~ ривоят қилинадики: «Пайғамбар ~~з~~ айтадилар: солиҳларга жуда шафқатсизлик қиладилар, мўмин одамга қачон у хато қилса ва ўзига лойиқ даражадан тушиб кетсагина мусибат этиши мумкин».

Ҳар бир мусулмон хусусан даъватчи ўзига бир назар солсин, агар бирор қаттиқ балога йўлиқсан бўлса Аллоҳга ҳамд айтсин ва агар балога йўлиқмаган бўлса ёки балоси енгил бўлса, билсинки динида енгиллик қиляпти, демак вазифаларини қаттиқроқ бажариши, Аллоҳга бўлган итоатини кучайтириши ва йўлини тўғрилаши керак, бундан ташқари у ҳар хил бўлмағур сабаб ва баҳоналар билан ўзини оқламасин. Чунки қиёмат кунидаги тарози бу баҳоналар билан оғир бўлиб қолмайди, балки аксинча енгиллашади ва худди мана шу сабаб ва баҳоналар ҳақиқат олдини тўсиб кўядиган гуноҳдир.

Бало ва азоб инсоният ёмон кўрган нарса бўлса ҳам, лекин уни Аллоҳ Таоло ўзининг яхши кўрган солиҳ бандаларига туширадики, бу Аллоҳнинг бандаларига бўлган фазли ва карамидир. Кимники Аллоҳни деб мартабаси паст бўлса, бало ва азобларга сабр қилгани учун Аллоҳ уни мартабасини баланд қилади, кимники гуноҳлари кўп бўлса, янада зиёдалашиб боради.

«Бақара» сурасида Аллоҳ Таоло айтадики:

وَعَسَى أَنْ تَكُرِهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحْبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌ لَكُمْ

- „(Зотан) сизлар ўзингиз учун яхши бўлган нарсани ёқтирамаслигингиз ва сиз учун ёмон бўлган нарсани яхши кўришингиз мумкин“ [2:216]

Абу Ҳурайра ривоят қиладики: Расул ~~з~~ айтдиларки: «Кишининг Аллоҳ олдида бир мартабаси бўлади, киши унга қилган амали билан ета

олмайди. Аллоҳ у кишини ёмон кўрган нарсаси билан балолайдики ўша сабабли киши мартабага етади». Расул ﷺ айтадики: «Мўминларнинг эркагиу аёлига доимо бало тушиб туради, яъни уларнинг ўзларига, болаларига ва молига тушади. Аллоҳга йўлиқкан вақтда эса уларнинг гуноҳи бўлмайди».

Бало ва азоб ёмон иш бўлиб, даъватчи унга йўлиқиши табиийдир. Аллоҳ Таоло даъватчини сабр-тоқатли бўлишига буюрди. Кимки Аллоҳнинг буйруига итоат этиб, бало ва азобга сабр қилса, ёмонни яхшига, озорни неъматга айлантиради. Сабр яхшиликларнинг энг катта эшиги бўлиб, мусулмон киши унга орқасини ўғирмаслиги керак, акс ҳолда ўзи муҳтож бўлиб турган катта яхшиликни йўқотади. Абу Саъид ривоят қиласидики: Расул ﷺ айтдилар: «Ким яхшилик сўраса, Аллоҳ яхшилик берур, ким сабр сўраса, сабрли қилур ким бойлик сўраса, бой қилиб қўюр, сизларга сабрдан кўра яхшироқ ва кенгроқ тухфа йўқдир».

Аллоҳ Таоло яхши кўрган бандасига бало туширганидек, ўша бандасига балога лойик сабрни ҳам беради, худди мана шу иккисини солиҳ ва холис бўлган мўминлар доимо ёдда тутишлари керак. Бирор бало етмаган ва динида енгиллик қилаётган киши балога ҳам сабр қила олмайди. Бу икки иш бири иккинчисига далолат қиласи яъни бало бўлмаган жойда сабр ҳам бўлмайди, бундан ташқари худди шу иккала иш ўз эгасини парвардигори олдидаги фазлига далолат қиласи. Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиласиди: Расул ﷺ айтдилар: «Қиёмат куни шаҳид ҳисоб-китоб қилинади, садақа қилган киши ҳисоб-китоб қилинади, кейин балога йўлиқкан кишилар келади-да уларни ҳисоб-китоб ҳам қилинмай, тарозида ҳам тортилмай, ўша тобда мукофоти берилади. Шунда оғият аҳлари Аллоҳнинг савобини деб жасадлари қайчилар билан қийма-қийма бўлиб кетадиган мартабани орзу қиласидилар».

«Зумар» сурасида Аллоҳ Таоло айтадики:

إِنَّمَا يُؤْفَى الصَّابِرُونَ أَجْرُهُمْ بَعْدَ حِسَابٍ

– „Ҳеч шак-шубҳа йўқки, сабр-тоқат қилгувчиларга ажр-мукофотлари ҳисоб-китобсиз тўла-тўкис қилиб берилур“ [39:10]

Шунинг учун мусулмон киши даъват қилиши ва бу даъватда ҳар бир қадамини ўйлаб босиши керак, чунки у миналар билан тўлиқ майдонда кетяпти. У мана шу майдондаги балоларга сабр-тоқат қилмай уни босиб ўта олмайди, сабр-тоқат билан ҳар қандай балони енгади, ҳар қандай азобга ғолиб бўлади. Сабр ҳақида Қуръони Каримда юзлаб оятларда эсга олинадиган, мана шу сабрнинг аҳамиятли ва афзал эканига далиллар.

Юқоридагиларга қўшимча яна айта оламизки кимгаки бир мусибат етса ва уни дунёда яхшиликка айлантироқчи бўлса, Умми Салама ривоят қилган нарсани яхши билиб олсин. Умми Салама айтадики: «Расул ﷺни шундай деб айтаётганини эшитганман»: «Қайсики бир кишига мусибат етсаю биз Аллоҳникимиз ва унга қайтамиз, Парвардигор! Мени чеккан мусибатимга яраша ажир бергин ва ўша мусибатни яхшиликка алмаштиргин деб айтса, Аллоҳ Таоло унинг

мусибатига яраша мукофот беріб, ўша мусибатни яхшиликка алмаштиради».

Агар даъватчи даъват душманлари томонидан азобга йўлиқса Расул ﷺ Тоифга даъват қилиш учун боргандада ва у ерда азобга дучор бўлганда у кишининг қилган дуолари билан Аллоҳга дуо қилсин. Муҳаммад ибн Каъб Қурозий ривоят қиласидики: «Расул ﷺ шундай деб дуо қилган эди»: «Пвардигоро! Сенга кучимни озлигидан, ҳийламни озлигидан ва инсонлар олдидаги заифлигимдан шикоят қиласман. Эй раҳимдилларнинг раҳимдилроғи! Сен мен ва заифларнинг Роббисисан. Мени кимларга топширияпсан?! Менга қовоқ солувчи ёд-бегонагами?! Ёки менинг устимдан эга қилиб қўйганинг душманимгами?! Агар мендан фазабланмаган бўлсанг ҳечқиси йўқ, лекин сенинг офииятинг мен учун кенгdir. Зулматларни ёритган, дунё ва охират ишини тузатган юзингни нури билан сендан паноҳ сўрайманки, менга фазабингни туширма, сен рози бўлгунингча машаққатим сен учундир. Кучу қудрат фақат сендандир».

ДАЪВАТЧИГА ЗАРУР БЎЛГАН САБОТ

«Ҳамлу-д-даъва» ибораси «ҳамл» ва «даъва»дан иборат иккита сўздан ташкил топган бўлиб, «ҳамл» билан «даъва» бошқа-бошқа нарсадир. Чунки «даъва» шаръий фикрлар ва шаръий ҳукмлар мажмуасидир, бошқачароқ айтганда у бутун Исломдир. «Ҳамл» эса етказиш яъни инсонларга шаръий фикрларни ва шаръий ҳукмларни етказиш маъносидадир. Биз юқорида даъватни етказиш пайғамбар ва Расулларнинг ҳамда уларга эргашган, уларнинг йўлларидан юрган кимсаларнинг амали эканлиги ва у энг афзал, энг улуғ иш эканини айтиб ўтган эдик. Демак, даъватни етказиш шундай улуғ иш экан, шубҳасиз у вожибларнинг вожибидир, балки барча шаръий вожиблар фақат шу билан тамомига етади ва шу сабабли бажарилади.

Мусулмон вожибни адо этишга ва уни бажаришга, уни тарк этмасликка, ундан холи бўлиб олмасликка қатъий буюрилган. Шу маънодаки, мусулмон вожиб амални бажариш устида сабот билан туришга қатъий амр этилган, акс ҳолда у гуноҳкор бўлади. Демак, вожиб амал устида сабот билан туриш ҳам шубҳасиз вожибидир. Даъватни етказиш вожиб, унинг устида сабот билан туриш ҳам вожибидир. Сабот даъватчига вожиб деганимизда шуни назарда тутамизки, у даъватни етказишда ҳам, даъватда ҳам сабот билан туриши вожиб. Саботни буларнинг биттасига чеклаб қўйиш нотўғридир. Демак, ҳар бир мусулмон даъватни етказиш, қолаверса ҳар бир даъватчи даъват устида яъни шаръий фикрлар ва шаръий ҳукмлар устида сабот билан туриш, уларни маҳкам ушлаши ва муҳофаза этиши вожиб бўлади. Чунки Аллоҳнинг ҳузуридан бўлгани учун ушбу шаръий фикрлар ва ҳукмларгина ҳақдир. Бошқалари эса, Аллоҳнинг олдидан бўлмагани учун ботилдирлар. Қолаверса булар даъват ҳам, Ислом ҳам дейилмайди. Шунингдек даъватчи даъватни етказишда ҳам яъни шаръий фикрлар ва шаръий ҳукмлар мажмуасини етказишда ҳам сабот билан туриши, қандай шароит ва тўсиқлар бўлишига қарамай даъватни етказишдан тўхтаб қолмаслиги вожиб. Акс ҳолда у ушбу шаръий фикрлар ва ҳукмлар мажмуасини етказишни тарк этувчи бўлиб, Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлиб қолади. Демак, сабот даъватда талаф қилинганидек, даъватни етказишда ҳам талаф қилинади. Уларнинг бирини қўйиб, бошқасида сабот билан турган муслимни ҳеч қандай фазли йўқдир. Ҳар иккаласида сабот билан турмаган муслимнинг эса ҳолигавойдир. Чунки унинг оқибати жаҳннам. Бу нақадар ёмон қисматдир.

Даъватнинг ва Исломнинг душманлари даъватни етказиш устида сабот билан туришга зарба бериш учун ишлатган қувватнинг айни ўзи билан даъват устида сабот билан туришга ҳам зарба беришга ҳаракат қиласидилар. Аммо даъватнинг устида сабот билан туришга зарба бериш хусусида улар даъватни булғашга, унга тухмат тошларини отишга ва унга куфр фикрларини, куфр ҳукмларини киритишга ҳаракат қиласидилар.

Масалан, улар куфр низоми бўлмиш демократияни, куфр фикрлари бўлмиш ҳурриятларни ҳамда куфр ҳукми бўлмиш ижтимоий адолатни даъватга яъни Исломга киритмоқчи бўладилар. Улар бу билан мусулмонларнинг динларини чалкаштиришни хоҳлашади. Натижада мусулмонлар ҳақ билан ботил орасини, Аллоҳнинг ҳукми билан одамлар қўйган нарса орасини фарқлай олмайдилар. Шундай қилиб Ислом душманлари даъватчиларнинг даъватини фасод қиласидилар, мусулмонларни ва даъватчиларни ўз динлари ва даъватлари устида сабот билан туришларини йўққа чиқарадилар. Ислом душманлари олдиндан шундай иш қилиб келганлар ва ҳали-ҳануз шундай ишлар билан шугулланиб келмоқдалар. Аллоҳ Таоло «Бақара» сурасида марҳамат қиласиди:

وَلَا يَرَأُونَ يُقَاتِلُوكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنْ اسْتَطَاعُوا

– „Агар қодир бўлсалар сизларни ўз динингиздан қайташилари учун сизлар билан уруш қилишда доим бўладилар“. [2:217]

Кимки даъватни етказса, бу ишда сабот билан туриши вожиб. Даъватнинг ва Исломнинг душманлари томонидан қилинган юқоридагидек урунишларни йўққа чиқариши лозим. Даъватчи ўзининг олдидаги шаръий фикрлар ва ҳукмларни маҳкам ушлаши ва уларни муҳофаза қилиши вожиб ҳамда ушбу фикр ва ҳукмлар соф, тоза ҳамда сақланиб қолиши учун бошқа фикр ва ҳукмларни улоқтириб ташлаши лозим. Мабдаъ устида сабот билан туриш, шаръий фикрлар ва ҳукмларни маҳкам ушлаб, уларни муҳофаза этиш, улардан бошқаларини инкор қилиш Ислом ва даъват душманларининг ҳаракатларини чиппакка чиқаради, уларнинг ҳийлаларини ўзларига қайтаради.

Аммо даъватни етказиш устида сабот билан туриш хусусида эса, ҳибсона, ва қамоқхоналар очадилар, таёқ ва қамчиларни ишга соладилар. Ризқларни кесиш ҳатто бўйинларни узиш билан даъватчиларга қарши урушадилар. Даъватчилар билан даъватни етказиш, унинг устида сабот билан туриш ва даъватда доим барқарор туриш орасини тўсиб қўйиш учун ҳамма жойда даъватчиларга қарши уруш эълон қиласидилар. Шунда кимки ўз даъватидан фитналанса ҳақиқатда фитналанган бўлади. Кимки душманларнинг талабига жавобан даъватни етказиши тарк этса, тубанликка тушган ва фитналанганини намойиш этган бўлади. Ислом ва даъват душманлари ўзларига лақقا тушган одамни яхши кўриб, уни кўттар-кўттар қиласидилар.

Аллоҳ Таоло бизларни даъват ва Ислом устида субутсизлик қилишимиздан қаттиқ огоҳ этди: У «Исрө» сурасида шундай марҳамат қиласиди:

وَإِنْ كَادُوا لَيَقْتُلُوكُمْ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكُمْ لِتُفْرِرِي عَلَيْنَا غَيْرُهُ وَإِذَا لَأَتَخَذُوكُمْ حَلِيلًا
وَلَوْلَا أَنْ تَبَيَّنَكُمْ كَدْتَ تَرْكُنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا [٧٥]
إِذَا لَأَذْفَنَكُمْ ضَعْفَ الْحَيَاةِ
وَضَعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكُمْ عَلَيْنَا نَصِيرًا [٧٦]

- „(Эй Мұхаммад мушриклар) сизни Бизнинг шаънимизга, (ваҳидан) ўзга нарсаларни түқиб чиқаришингиз учун - Биз сизга ваҳи қылған оятлардан алдаб-буриб юборишларига оз қолди. У ҳолда, (яъни, уларнинг йўриқларига юрсангиз), сизни дўст қилиб олган бўлур эдилар. Агар Биз сизни (ҳақ йўлда) событқадам қилмаганимизда, сиз уларга бир қадар моил бўлишингизга оз қолди. У ҳолда албатта Биз сизга дунё (азобини) ҳам, охират (азобини) ҳам икки ҳисса қилиб тотдирган бўлур эдик, сўнгра ўзингиз учун Бизга қарши бирор мададкор топа олмаган бўлур эдингиз“.

Бу Расууллоҳ [17:73-75] агар Макка кофирларига таяниб, улар талаб қилаётган нарсаларга лаббай деб жавоб бериб, рисолат фикрлари ва унинг ҳукмларидан яъни даъватдан озгина фитналансалар дунё ва охиратнинг икки карра кўп азобига дучор бўлишидан қаттиқ огоҳлантиради. Аллоҳ «Ал-Ҳаққо» сурасида айтади:

وَلَوْ تَقُولَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَوَيْلِ [٤٤] لَأَخْذَنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ [٤٥] ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ
فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٌ عَنْهُ حَاجِزِينَ [٤٦]

- „Агар (пайғамбар) Бизнинг шаънимизга (Биз айтмаган) айрим сўзларни тўқиб олганида, албатта Биз унинг ўнг қўлидан ушлаган, сўнгра албатта унинг шохтомирини узиб ташлаган бўлур эдик. У ҳолда сизлардан бирон киши ундан (яъни, пайғамбардан ҳалокатни) тўса олгувчи бўлмас эди“.

Бу ҳам Аллоҳга айтмаган нарсани бўхтон қилиб тўқиши билан, Аллоҳнинг динига динда йўқ нарсани киритиш орқали даъват билан ўйнашишдан қаттиқ огоҳлантиради. Кимки шундай қилса, Аллоҳ уни хор қилади ва бирортаси унга ёрдам беришга қодир бўлмаган ҳолда Аллоҳ уни ўлдиради. Бу иккала огоҳлантирув даъватчиларга қаратилгандир. Қайси бир даъватчи Ислом ва даъват душманларига таяниб уларнинг сулҳларига рози бўлиш каби улар талаб қилған нарсага жавоб берса, уларни фикларини, ҳукмларини Аллоҳнинг шариъатига хилоф ва Аллоҳнинг динига қарши эканлигини баён қилиш билан мазамат қилмаса, уларнинг режаларини, Исломга ва мусулмонларга қилған ҳийла-найрангларини очиб ташлашдан иккиласа, уларнинг ишларига рози эканини изҳор қилса, уларнинг зулмига иқрор бўлса ва бу зулмни оқласа, ўзининг фикрлари, ҳукмлари ботиллик билан ёки масалан, ҳозирги замонга тўғри келмайди, дея туҳмат қилинишига рози бўлса, уларнинг талбларига жавобан ва иродаларига бўйсунган ҳолда фалон фикр нотўғри ёки фалон ҳукм ношаръий деса у (даъватчи) ҳақиқатда

фитналангандир. Битта шаръий фикр ёки шаръий ҳукмдан фитналаниш билан бир неча шаръий фикр ва ҳукмлардан фитналаниш орасида фарқ йўқдир. Буларнинг барчаси фитна бўлиб, ўз соҳиби учун дунё ва охиратда азобланувчиларнинг икки карра кўп азобини вожиб қиласи. Аллоҳ сақласин.

Даъватчи ҳибсга олинса, шундай фитнага дучор бўлади. У душманлардан икки ишни эшитади: 1- ўз фикрларини, ҳукмларини тухмат қилинишини, ҳамда унинг ишончини сусайтириб, шак-шубҳа солиш учун ушбу фикр ва ҳукмларни бир неча хил ёлгон ва ботилликлар билан булғанишини эшитади. 2- душманлар ўз фикрларини, ҳукмларини - нотўғрилиги ва фасодлиги баён қилинишига қарамай - мақтасини, уларга Ислом, ҳақиқат ва тўғрилик кийимларини кийдиришларини эшитади. Бу ишларнинг барчаси даъватчининг динини ва даъватни чалғитиши учун ва уни даъватни етказишдан буриш учун бажарилади. Даъватчи шундай фитнага дучор бўлишдан огоҳ бўлсин ва бунга тайёргарлигини кўриб олсин. Чунки у агар фитналанса, даъват устида сабот билан турмаса, мабдаъни маҳкам ушламаса. Шаръий фикрлар ва ҳукмларнинг соғлигини муҳофаза қилмаса, уларнинг озгинасидан бўлса ҳам холи бўлишни ёки уларга йўқ ердаги нарсаларни қўшиб олишни қабул қиласа у учун душманлар олдидаги турли хил жасадий ва руҳий азоблар, зулм ва хорлашлар дунё ва охиратдаги икки карра азоб олдидা арзимас бўлиб қолади.

Макка аҳли Расулуллоҳ ﷺни даъватдан фитналашга ҳаракат қилганлариdek, даъватни етказишдан, даъват устида сабот билан туришдан ҳам чалғитишига уриниб кўрдилар. Бу борада бор кучларини ишга солдилар. Улар Расулуллоҳ билан жуда кўп мунозара қилдилар. Кошки Расулуллоҳ даъватни, динларини таҳқирлашни ва эътиқодларини, ақлларини аҳмоққа чиқаришни тарқ этса деб Пайғамбар ﷺга ҳамма вақт ва ҳамма жойда Аллоҳнинг душманларини қуроллари бўлмиш молмулк, шараф ва обрўни рўбарў қилиб кўрдилар. Лекин Расулуллоҳ булардан умуман бош тортидилар. Роббиси томонидан даъватни етказишликка ўзининг мабдаъий мавқифида барқарор турдилар. «Ибни Ҳишом сийрати»да Муҳаммад ибн Каъб ал-Қурозий томонидан қилинган қўйидаги ривоят бор: «... Утба келиб Расулуллоҳ ёнига ўтириди ва деди»: «Эй жияним, орамизда оилада ҳурматингиз, насл-насадба маконатингиз бор. Сиз қавмингизга шундай буюк ишни олиб келдингизки, бу билан уларнинг жамоатини фирқалаб юбордингиз, уларнинг эътиқодларини аҳмоққа чиқардингиз, олиҳаларини, динларини айбладингиз, бу билан ўтган ота-боболарини кофирга чиқардингиз. Менинг сўзларимга қулоқ солинг, сизга бир неча ишларни рўбарў қиламан, сиз уларга назар соласиз, кошки улардан баъзиларини қабул қиласиз». Расулуллоҳ: «Эй Абу Валид гапиринг, эшитаман», дедилар. Абу Валид деди: «Эй жияним, сиз олиб келган ишингиз билан мол дунёни хоҳлаётган бўлсангиз, сизга ўз молларимиздан тўплаб берайлик, ҳатто сиз энг молдоримиз бўласиз, агар шарафни хоҳлаётган бўлсангиз, сизни ўзимизга саййид қилиб

олайлик, ҳатто сизсиз бирор ишни ҳал қилмаймиз, агар подшоҳликни хоҳлаётган бўлсангиз сизни ўзимизга подшоҳ қилиб олайлик. Агар сизга жин теккан бўлса, сиз буни ўзингиздан йўқ қилишга қодир бўлмаётган бўлсангиз сиз учун табиб излайлик ва сизни даволаш учун молларимизни сарфлайлик. Кўпинча кишига жин тегиб, даволанмагунча уни қийнайверади». Утба сўзини тамомлагач, Расулуллоҳ дедилар:

- Гапириб бўлдингизми, эй Абу Валид?

- Ха, - деди Абу Валид.

- Унда мендан эшитинг.

بِسْمِ اللَّهِ أَرْحَمِ الرَّحِيمِ حِمْ حِمْ تَتَرَبَّلُ مِنَ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْأَانَا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاعْرَضْ أَكْثُرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكْنَةٍ مَمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ

— „Ҳо, мим. (Ушбу Қуръон) меҳрибон ва раҳмли (Аллоҳ) томонидан нозил қилингандир. У биладиган қавм учун (мўминларга) хушхабар берувчи ва (кофириларни азобдан) огоҳлантирувчи - арабий Қуръон ҳолида (нозил қилиниб), ояллари муфассал баён қилинган китобдир. Бас (кофириларнинг) кўплари (унинг ояллари ҳақида тафаккур қилишдан) юз ўғирдилар, демак улар „эшитмаслар“. Улар дедилар: „Дилларимиз сен бизларни даъват қилаётган нарсалардан пардаланган...“ [41:1-5]

Расулуллоҳ ушбу сурани Утбага қироат қилиб бердилар. Утба уни тинглаб жимиб қолди, қўлларини орқасига қўйиб, таяниб олган ҳолда тинглади. Расулуллоҳ сажда ояти келганда ўқишидан тўхтаб сажда қилдилар, сўнг дедилар: «Эй Абу Валид сиз эшитган нарсангизни эшитдингиз, бу ёғи ўзингизга ҳавола». «Сийрат»да Расулуллоҳнинг яна машҳур сўzlари келган: «Аллоҳга қасамки, агар ўнг томонимга қуёшни, чап томонимга ойни қўйиб, шу ишингни ташла десалар ҳам ҳатто Аллоҳ уни зоҳир қилмагунча ёки мен бу ишнинг олдида ҳалок бўлмагунимча бу ишни тарқ этмасман». Табаронийнинг Мусаввир ва Марвон томонидан қилган ривоятидаги Расулуллоҳнинг машҳур сўzlарини ибни Касийр ҳам «албидоя ван-ниҳоя» китобида келтиради: «Қурайш нима деб ўйлаяпти ўзи? Аллоҳга қасамки, Аллоҳ мени юборган нарса устида улар билан жиҳод қилишда давом этаман ҳатто Аллоҳ мени ғолиб қиласди ёки мана бу бўйин узилади».

Албатта даъватчи мана бундай қаршиликларга, даъватни етказиш ва даъватда барқарор туриш тўсиқларига дучор бўлади. Душманлар унга ўзлари билан ҳамкорлик қилишни таклиф қиласдилар, катта-катта молларни тўплаб берадилар ҳамда унга олий вазифаларни, катта мартабаларни рўбарў қиласдилар. Агар бу билан ғалабага эришмасалар, даъватчи ўз мавқифида сабот билан туришда давом этса, таёқ ва қамчиларни ишга соладилар. Жисмоний ва руҳий азоб турларини тоттирадилар. Узоқ муддатга қамоққа тиқадилар. Шу вақтда кимки заифлашса, уларнинг талабига жавоб берса, Аллоҳнинг фазабига, Унинг

азобига дучор бўлади. Кимки сабот-матонат билан турса, нажот топиб саломат бўлса, у инсон Аллоҳнинг ҳузуридаги ажру савоб ва олий даражаларга эришади.

Даъват устида яъни даъватчи ўзи кўтариб юрган ва одамларни ҳам унга чақираётган шаръий фикр ва ҳукмлари мажмуаси устида сабот билан туриш буюк вожибки, имконда бор куч тоқат билан уни адо этиш лозим. Даъватчи шаръий бўлмаган бирор фикрни ҳам, Исломий бўлмаган бирор ҳукмни ҳам кўтариб юриши дуруст эмас. У ўз фикрларига ва ҳукмларига даъватнинг ва Исломнинг душманларини хурсанд қиласидан, Аллоҳнинг шариатидан бўлмаган бузуқ фикр ва ботил ҳукмларни қўшиб олишдан эҳтиёт бўлсин - гарчи бу фикрларни уламолар, фуқаҳолар, сultonларнинг остоналарида турувчилар ёки шариат аҳкомларини мусулмонларни Исломни тўғри тушунишдан буриш учун ва уларни ҳақ динларидан чалғитиш учун кофирлар ва уларнинг малайлари қўйиб берган программа бўйича ўрганадиганлар айтиётган бўлсалар ҳам - Албатта ёрдам-галаба - гарчи оғир ва машақкатли бўлса ҳам ва гарчи даъватчи уларнинг ифлосона қомусларидағи энг айбловчи, энг ҳақоратловчи сифатлар билан сифатланса ҳам - ҳақиқат устида событ туриш биландир. Демак ҳақиқат эргашишга энг ҳақлидир. Хусусан ахборот воситалари инсонларнинг ақлларига ҳукмрон бўлиб олган ва ботилга ҳақиқат тўнини, фасодга эса солиҳ тўнини кийдириб қўйишишга устаси фаранг бўлиб кетган ҳозирги давримизда ҳақиқатгина эргашилишга ҳақлидир. Расули акрам ﷺ даъват ва даъватни етказиш устида сабот билан турганларида у зотнинг саҳобаи киромлари ҳам мислсиз даражада сабот ва матонат намуналарини кўрсатдилар. Бунга мисоллар жуда кўп ва маълуму машҳурдир. Макка саҳроларида Билолнинг азобланиши, унинг ҳақиқат устида сабот билан турганлиги қиссаси, Оли Ёсиринг қиссаси, Мakkанинг жазирама иссиғида азобланган ва сабр-бардош қилганликлари қиссаси ҳеч кимга сир эмас. Шунинг учун даъватни етказувчи ёшлар шу бугунги замонларида Расууллоҳнинг саҳобаларига издош бўлишлари лозим. Шунда уларнинг номларини тирилтириб, уларнинг сийратларини қайтарадилар. Аллоҳнинг ёрдами келгунга қадар ҳақ устида событ ва барқарор туриш билан уларга эргашиш орқали уларнинг тарихларини янгилаидилар. Натижада Билол ва Амморлар қайтадан ҳаётга келадилар.

МУНДАРИЖА

Муқаддима	3
Даъват етказувчининг мавқеъи	5
Қуръон ва борлиқ	15
Пайгамбар ва Расулларнинг қиссалари	28
Аллоҳнинг даъват ёювчига нусрати	42
Ҳақиқатни ушлаган гуруҳ	52
Ибрат ва намуна	59
Иймон ва амал	64
Дунё муҳаббати	71
Аллоҳнинг китоби ила	80
Даъват етказишдаги ихлос	86
Балога сабр қилиш	94
Даъватчига зарур бўлган сабот	100

